9-1.

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: Dr ILLYEFALVI I. LAJOS

A SZÉKESFŐVÁROS GYERMEKÜDÜLTETŐ TEVÉKENYSÉGE

ÍRTA

Dr SCHULER DEZSŐ

89. KÖTET 1. SZÁM

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA

Ára 5 pengő

Stat. O. 997/89-1.

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: Dr ILLYEFALVI I. LAJOS

A SZÉKESFŐVÁROS GYERMEKÜDÜLTETŐ TEVÉKENYSÉGE

ÍRTA

Dr SCHULER DEZSŐ

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS HÁZINYOMDÁJA

340353

M. T. AKAD. KÖNYVTÁRA
Növedéknapló
1940 év 185 sz.

Budapest székesfőváros házinyomdája 1939 — 4266 — Felelős nyomdavezető: Kurfürst István vezérigazgató.

Bevezető.

Az országok erős versengése minden nemzettől gazdasági és szellemi erejének fokozását, képességeinek maradéktalan kifejtését kívánja. Ebben a versenyben azonban csak életerős, munkabíró nemzetek állhatják meg helyüket. Hogy a küzdelemben a jövő nemzedéke is teljes felkészültséggel indulhasson harcba, meg kell adni részére a fejlődéshez szükséges szociális és egészségügyi feltételeket.

A gyermek megfelelő fejlődését a szociális és egészségvédelmi tevékenység igyekszik biztosítani. Ezen beszámolómban a szociális és egészségügyi gyermekvédelem egyik jelentős részével, a gyermeküdültető tevékenységgel foglalkozva, igyekeztem összegyüjteni azokat az adatokat, amelyek megvilágítják, hogy ezen a munkaterületen a magyar jövőért mit tett a hatóság és a társadalom.

A gyermeküdültető tevékenység nem új keletű. Az e tárgykörrel foglalkozó tanulmányok szerint Angliában már az 1770-es években foglalkoztak gyermeküdültetéssel. Bár ezt s az ezt követő törekvéseket még alig sorozhatjuk a mai értelemben vett üdültető tevékenység fogalma alá, kétségtelen, hogy a nagyobb városokban már néhány évtizeddel ezelőtt is erős társadalmi megmozdulás jelentkezett, amely az egészségtelen lakásban, rossz szociális körülmények között élő családok gyermekeit igyekezett rövidebb-hosszabb időre kiemelni környezetükből és részükre a lehetőséghez képest megfelelő ellátást biztosítani. A társadalom megmozdulásának jelentőségét a hatóságok csakhamar felismerték és igyekeztek ezen munkájukat támogatni.

A világháborút megelőző időben hazánkban a gyermekek nyári üdültetésével több társadalmi egyesület, intézmény foglalkozott. A háború első évének rendkívüli viszonyai azonban a társadalom ezen munkáját teljesen megbénították. A háború utolsó éveiben az elégtelen táplálkozás következtében legyengült gyermekek üdültetésére országos akciót szerveztek. A forradalom utáni időkben a nyugati nemzetek siettek segítségünkre s

KÖNYV-TÁRA

csak ezen akciók befejezése után indult meg a székesfővárosnak a szegénysorsú és egészségileg leromlott gyermekek üdültetése érdekében megindított tevékenysége, amelybe fokozatosan bevonta egészségvédelmi intézményeit is.

A főváros gyermeküdültető tevékenységét 15 esztendeje folytatja. Amikor a 15 éves munka eredményét összegezem, egyúttal az üdültető tevékenység célját, módjait, annak fejlődését, szervezetét, a társadalmi és hatósági gyermeküdültetésnek az egész ország területén elért eredményeit is ismertetem és szeretném, ha a gyermekvédelem terén dolgozó szociális munkásoknak ez az összefoglalásom nemcsak buzdításul, hanem egyben támogatásul is szolgálna.

A gyermeküdültető tevékenység célja és módszerei.

Régebben az üdültetést tehetősebb emberek kiváltságának, fényűzésének tartották. Ma már átment a köztudatba, hogy minden dolgozó embernek szüksége van egészségének megóvása érdekében évente néhány heti pihenésre s előnyös, ha ezalatt kikapcsolódik megszokott életrendjéből és más környezetbe, más vidékre kerül.

A városi gyermeknél különösen fontos ez a néhány heti levegőváltozás. A gyermek ugyanis iskolai kötelezettségének ellátásával erős szellemi munkát végez, amely fejlődő szervezetét fokozott mértékben igénybe veszi. A 10 hónapi munkaidőt felváltja a kéthónapos iskolai szünet, amely alatt a gyermek új erőt gyüjthet a következő iskolai évre. A szegényebb szülők gyermekeinél azonban ez a kéthónapi szünet nem hozza meg a kívánt eredményt, már pedig épen ezeknek a rosszul táplált, fejlődésben visszamaradt, betegségtől leromlott, az egészségtelen lakás levegőjétől fertőzött — és esetleg az iskolai év folyamán más irányban is foglalkoztatott — gyermekeknek volna leginkább szükségük a nyári pihenésre. Mivel a szegény szülők gyermekeik üdüléséről anyagiak hiányában gondoskodni nem tudnak, ezeknek üdültetését a társadalom és a hatóság igyekezik lehetővé tenni.

A helyi viszonyok, valamint a rendelkezésre álló anyagi eszközök különböző vidékeken, városokban, a gyermeküdültető tevékenységnek különböző módját, formáit alakították ki.

Ma az üdültetés kétféle módon folyik. Az üdültető szerv az üdültetésben részesített gyermeket vagy meghagyja a család keretében s csak a napnak bizonyos részében veszi gondozásba, vagy pedig kiemeli a családi környezetből és rövidebb-hosszabb időre teljes gondozásba fogadja.

Ennek megfelelően beszélhetünk az üdültető tevékenység szűkebb és tágabb értelméről.

A szűkebb értelemben vett »üdültető tevékenység« a szegény, leromlott szervezetű gyermeket kiemeli a család keretéből és megfelelő ellátásukról

gondoskodik. Ebben az értelemben vett üdültetés — általában intézetekben történik — egész éven keresztül folytatható. Ha a gondoskodás a nyári idényre korlátozódik, akkor ezt nyaraltatásnak nevezzük.

A tágabb értelemben vett »üdültető tevékenység« alatt a gyermek üdültetését, pihentetését, szórakoztatását és a szabad idejük megfelelő felhasználását biztosító tevékenységet értjük.

A családban élő gyermek üdülését kétféleképen lehet biztosítani:

1. A nagyobb városok parkjaiban, terein, stb. létesített, esetleg tornaszerekkel is ellátott játszótereken, képzett játékvezetők felügyelete és irányítása mellett, szórakozást nyujtó játékokkal, tornagyakorlatokkal és ezzel kapcsolatos gyermekfürdőkkel és strandokkal;

2. a környékre történő s ismeretüket is gyarapító fél- vagy egésznapos kirándulásokkal.

A szűkebb értelemben vett üdültetés a gyermeket a szülői házból hosszabb időre kiemeli:

a) a betegségre hajlamos gyermekek megerősítése vagy kiállott betegség után egészségének teljes helyreállítása végett az év bármely szakában kerti, erdei, szabadlevegős iskolában (iskolaszanatórium) üdülteti;

b) a nyári szünidőben egészségi állapotának megfelelő vidéken: sík, hegyes, erdős vagy vízmelletti helyen, nyaralótelepen, illetve táborban nyaraltatja.

Az üdültetés további formája a csereüdültetés. A hazai csereüdültetés elsősorban egészségi célokat szolgál, a külföldi csereüdültetésekben résztvevő gyermekek ismereteiket is gyarapítják.

A főváros a fent felsorolt üdültetési módok mindegyikével foglalkozik. Ez a tanulmány azonban részletesen csak az alábbi három üdültetési mód kialakulását ismerteti.

1. A napközi otthonok növendékei részére *kirándulások* rendezése.

2. Lezajlott betegségek vagy a szülők nehéz gazdasági helyzete következtében testileg leromlott, fejlődésben visszamaradt, beteges, nem megfelelő környezetben élő gyermekek *évközi*, illetve *nyári üdültetése.*

3. A polgári és középiskolák tanulóinak *hazai*, illetve *külföldi csereüdültetése.*

A gyermeküdültetés kialakulása.

A gyermeküdültetés mai formája fokozatos fejlődés után alakult ki. Kezdetben úgy a társadalmi, mint a hatósági szervek helybeli üdültetést rendeztek. Üdülőtelep céljára rendesen a város határában jelöltek ki egy épületet s az ilyen üdülésben részesült gyermekek megfelelő felügyelet mellett, bőséges táplálkozást kaptak, de az egészséges életre való nevelésükkel nem foglalkoztak.

Csakhamar felismerték azonban, hogy az üdülés eredményességét a levegő- és környezetváltozás jelentősen fokozza és ezért a városi gyermekek üdülését vidéken kívánták biztosítani. Ennek első módja az egyes gyermekeknek vendéglátó családoknál való elhelyezése volt. Sok helyen azonban az amúgy is leromlott szervezetű gyermekkel nehezebb testi munkát végeztettek, s mivel az üdültetés célja épen a gyermek pihenésének biztosítása volt, ezért az egyéni üdültetésről megfelelő felügyelet mellett történő csoportos üdültetésre tértek át.

A vidéki csoportos üdülésben részesülő gyermekek elhelyezése iskolaépületekben és egészséges fekvésű bérelt épületekben történt.

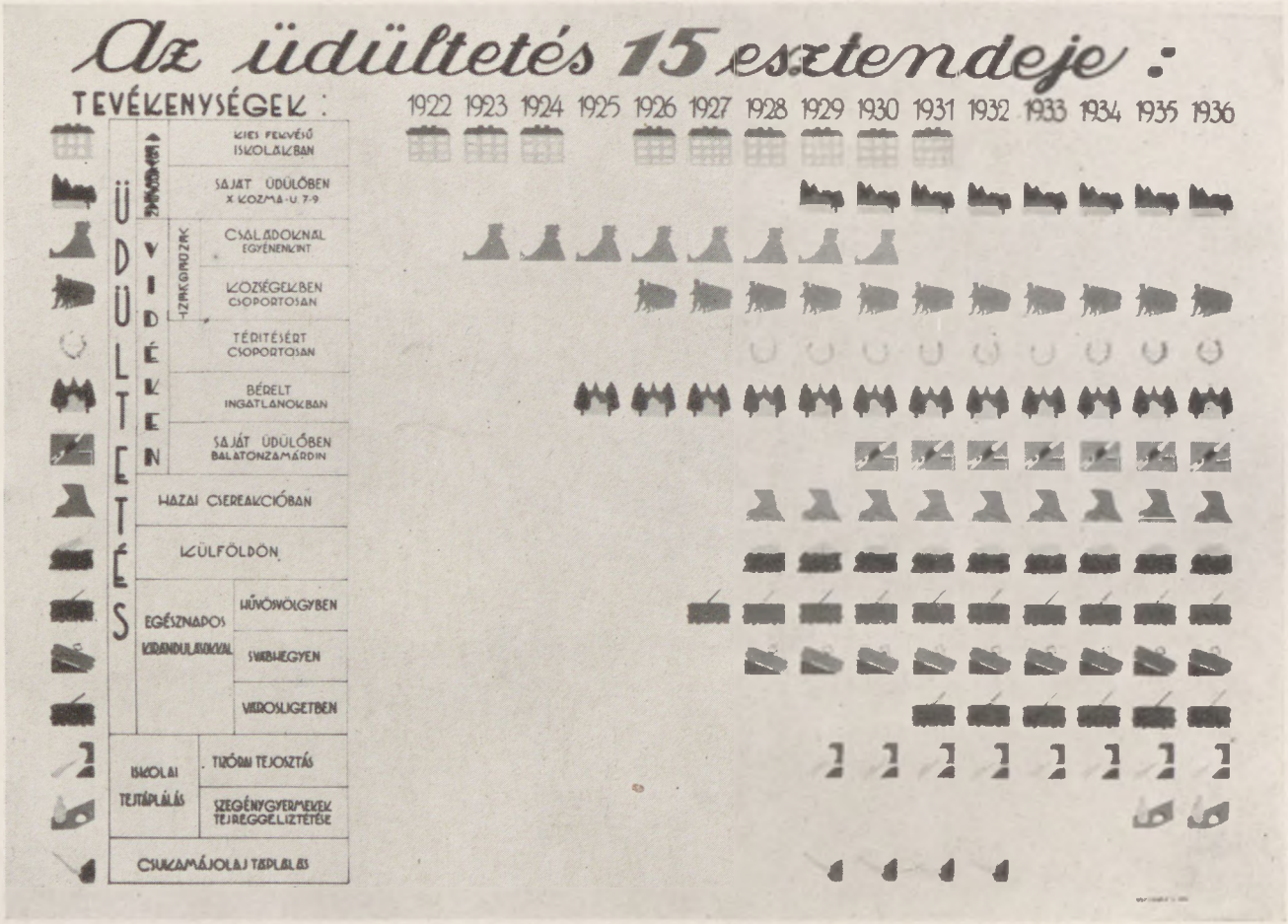
A tapasztalat azonban arra késztette az üdültetéssel foglalkozó szerveket, hogy állandó üdülőtelepet létesítsenek olyan helyen, amely fekvésénél és berendezésénél fogva is elősegíti a gyermek egészségének helyreállítását. Ennek megfelelően azután sík-, erdős-, hegyes-, alpesi-, víz- és tengermelletti helyeken, kifejezetten gyermeküdültetés céljára szolgáló telepek létesültek.

Budapest székesfőváros gyermeküdültetésének története.

A kötelező iskolázás a gyermekeket napi 4—5 órai zárt levegőben való tartózkodásra kényszeríti. A főváros beépítetlen területein annak idején megvolt a lehetőség arra, hogy a gyermekek az iskolaidő befejezése után megfelelő mozgáshoz, játékhoz, felüdüléshez jussanak, a főváros fejlődésével kapcsolatos építkezések azonban a belterületeken úgyszólván minden talpalatnyi helyet elfoglaltak s ezzel a főváros ezen területein lakó gyermekek részére egészséges fejlődésük előfeltétele: a szabad mozgás lehetősége, a minimumra csökkent, a fővárosnak tehát fokozott gondot kellett fordítani a gyermekek egészségének megóvására.

Az 1890-es években megindult kísérletek nyomán egyes egészségvédelmi intézmények felállítására tesznek javaslatot. Ebben az időben vetették fel az iskolaorvosi intézmény megvalósításának gondolatát. Az 1900-as évek elején a főváros igyekezett azokat az iskolákat, amelyek tornaterem nélkül épültek, ezzel felszerelni; és az olyan társadalmi egyesületeket, amelyek a fővárosi iskolásgyermekek üdültetésével foglalkoztak, fokozott anyagi támogatásban részesíteni. Már ekkor súlyt helyezett arra, hogy az új iskoláknak fekvése, helyiségei és felszerelése megfeleljenek az egészségügyi követelményeknek.

Az első szabadlevegős iskolát 1911/12. iskolaévben »kerti iskola« elnevezéssel, a VII., Aréna-út 25. sz. polgári iskola kertjében állította fel a főváros, amely 1915-ig működött, a háború folyamán azonban megszűnt. A háborút követő gazdasági helyzet egyik súlyos következményeként az iskolásgyermekek egészsége feltűnően leromlott.

Az üdültetés 15 esztendeje:
TEVÉKENYSÉGEK:
ÜDÜLTETÉS
NYÁRON
TÉLEN
TÁRSADALMI MUNKÁVAL
KIES FEKVÉSŰ ISKOLÁKBAN
SAJÁT ÜDÜLŐBEN X KOZMA-U 7-9
CSALÁDOKNÁL EGYÉNENKINT
KÖZSÉGEKBEN CSOPORTOSAN
TÉRITÉSÉRT CSOPORTOSAN
BÉRELT INGATLANOKBAN
SAJÁT ÜDÜLŐBEN BALATONZAMÁRDIN
HAZAI CSERE AKCIÓBAN
KÜLFÖLDÖN
EGÉSZNAPOS KIRÁNDULÁSOKKAL
HŰVÖSVÖLGYBEN
SVÁBHEGYEN
VÉRMEZŐBEN
ISKOLAI TEJTÁPLÁLÁS
TÍZÓRAI TEJOSZTÁS
SZEGÉNYGYERMEKEK TEJREGGELIZTETÉSE
CSUKAMÁJOLAJ TÁPLÁLÁS
1922 1923 1924 1925 1926 1927 1928 1929 1930 1931 1932 1933 1934 1935 1936

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

Sürgős segítségre volt szükség, s ezért az 1922. évi május hó 24-én tartott közgyűlésen dr. Wolff Károly törvényhatósági bizottsági tag a következő indítványt terjesztette elő:

»Mondja ki a közgyűlés, hogy a budapesti illetőségű, vagyontalan és erre egészségük helyreállítása végett reászoruló gyermekek részére még ezen a nyáron gyermeknyaraltató akciót szervez. Ennek kivitele céljára 1,000.000 koronát szavaz meg s utasítja a tanácsot, hogy erre vonatkozóan intézkedéseit a szociálpolitikai és közoktatási bizottság bevonásával haladéktalanul tegye meg és javaslatát a legközelebbi közgyűlésen terjessze elő. Ez az indítványom elsősorban egyedül és kizárólag az egészségtelen odukban lakó és oly vagyoni eszközökkel bíró szülők gyermekein kíván segíteni, akik epedve nézik a napsugarat, epedve nézik a zöldelő növényzetet, de Budapesten csak követ, ridegséget és port találnak.«

A törvényhatósági bizottság 1922. évi június hó 14-én tartott közgyűlésén a székesfőváros tanácsa részéről dr. Lobmayer Jenő tanácsnok a következő előterjesztést tette:

»Minthogy az előrehaladott időszak miatt a nyaralási akciónak vidéki nyaralótelepeken való megszervezése nagy nehézségekkel jár, az ügyosztály a szociálpolitikai bizottsággal egyetértően azt javasolja, hogy a gyermeknyaraltatás céljára a főváros külső részein lévő iskolák vétessenek igénybe és tekintettel arra, hogy a javasolt 1,000.000 korona legfeljebb 200 gyermek ellátására volna elegendő, ennek az összegnek 2,000.000 koronára való felemelését javasolja.

A megszavazandó 2,000.000 koronából 1,500.000 korona a szorosan vett gyermeknyaraltatási akcióra, 500.000 korona pedig a fővárosi iskolák cserkészcsapatainak és a jótékonysági intézmények nyaraltatási akcióinak támogatására fordíttassék.«

A közgyűlés az előterjesztést 1924/1922. kgy. számú határozatával elfogadta. A tanács 1922. évi június hó 17-én kelt 75.426/1922—VII. sz. határozatában a tanácsi VII. (közoktatási) ügyosztályt bízta meg a gyermeknyaraltatási akció megszervezésével és felhívta az ügyosztályt, hogy a nyaraltatást azonnal indítsa meg.

A megbízás alapján a tanácsi VII. (közoktatási) ügyosztály a nyaraltatás lebonyolítására a legalkalmasabb öt fővárosi elemi iskolát jelölte ki:

I. ker., Diana-út 4. szám, I. ker., Hidegkúti-út 83. szám, VII. ker., Egressy-út 69. szám, X. ker., Maglódi-út 8. szám és X. ker., Templom-tér 2. szám alatt.

Az I. ker., Diana-úti és Hidegkúti-úti iskolaépületekben *a gyengetüdejű*, a többi iskolaépületekben a *vérszegény* és *gyenge csontrendszerű* gyermekek részére rendeztek be nyaralótelepeket s ott ebben az évben 233 leány és 231 fiú, összesen 464 gyermek nyaralt.

Az 1923. évben a gyermeknyaraltatás a közgyűlés utasítására az 54.442/1923—XIV. sz. határozat alapján indult meg. Ez évben a közgyűlés 10 millió koronát szavazott meg e célra. A 160.560/1934—VII. sz. határozat még 8,000.000 koronát utalt ki, amelyet a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter még 2,893.911 koronával toldott meg. A nyaraltatásra tehát a beérkezett 213.600 korona adománnyal együtt, ez évben 21,107.511 korona állt rendelkezésre.

Dr. Sipőcz Jenő polgármester 1923. évi április hó 9-én felkérte a vármegyék főispánjait, hogy a vidék ingyenes nyaralásra nagyobbszámú fővárosi gyermeket vállaljon. A főispánok felszólítására 500 vidéki gazda jelentkezett fővárosi gyermek elvállalására, azonban csak munka fejében voltak hajlandók a gyermekeket ellátni. A jelentkezők közül vidéki családoknál csak 346 fővárosi gyermek 4—6 heti megfelelő nyaraltatását lehetett biztosítani.

A budapesti nyaralótelepeket ismét az előző évben kiválasztott öt iskolaépületben rendezték be. Az I. ker., Diana-út 4. számú, a X. ker., Templom-tér 2. számú iskolákban leányok, az I. ker., Hidegkúti-út 83. számú, a X. ker., Maglódi-út 8. számú iskolákban fiúk és a VII. ker., Egressy-út 69. számú iskolaépületben pedig előbb leányokat, majd fiúkat helyeztek el. Az iskolákban üdültetett gyermekek száma 700 volt.

1924. évben a május hó 1-én kelt 54.347/1924—VII. számú határozat alapján indult meg a főváros gyermeküdültetése, azonban a rendelkezésre álló nagyobb hitelösszeg mellett sem tudta kereteit kibővíteni.

A gazdasági helyzet súlyosbodása már az üdültetés előkészítésénél érezhető volt, ezért a gyermekek vidéki elhelyezésének biztosítása végett tíz fővárosi tanító járta be a vidéket és ismertette az üdültetés célját. Ennek a propagandának volt köszönhető, hogy a vidéken elhelyezett gyermekek száma valamivel emelkedett s az 1923. évi 346 gyermekkel szemben 1924-ben 363 fővárosi gyermeket látott a vidék vendégül.

1924-ben a fővárosban csak az I. ker., Diana-út 4. számú (Svábhegy) iskolaépületben volt üdültetés, ahol 2 turnusban, összesen 140 gyermek nyaralt.

Az 503 gyermek nyaraltatása és ezen kívül 140 iparostanonciskolai cserkész táborozása összesen 107,000.000 koronába került. Ebből az összegből a vidékre küldött gyermekek nyaralására 63, a fővárosban üdülők nyaralására 40, az iparostanonciskolai cserkészek támogatására pedig 4 millió korona jutott.

Az 1925. évi gyermeküdültetés a március hó 5-én kelt 28.587/1925—VII. sz. tanácsi határozat alapján indult meg. A főváros 64 iskolája ez évben 5316 gyermeket ajánlott üdülésre, akiket 25 sorozóhelyen, 20 kerületi orvos vizsgált felül. A nyaralásra kijelölt gyermekek közül 103 községben összesen 187,594.610 korona költséggel 742 gyermeket üdültetett a főváros. Az 1925.

évi létszám nem érte el az 1923. évben nyaraltatott gyermekek létszámát. A fővárosban lévő üdülésre alkalmas iskolaépületeket ugyanis az év nyarán tatarozták s így a főváros területén ezen a nyáron nem volt üdülőtelep.

1925-ben a főváros, családoknál való egyénenkinti elhelyezés mellett, Zebegényben a gyermekek csoportos üdültetésére is kísérletet tett. Itt 94 gyermek nyaralt. A főváros tanácsa az 1926. évi nyaraltatási akció megindítása iránt 6070/1926—VII. sz. határozatával intézkedett s egyben elrendelte, hogy a nyaraltatás adminisztrációját végző hivatal működését egész éven át folytassa. A főváros 1926-ban az iskolák által ajánlott 6010 gyermek közül 238 községben 3167 gyermeket és 16 egészséges fekvésű fővárosi iskolában berendezett üdülőtelepen 2831, összesen 5998 gyermeket nyaraltatott. Ez nemcsak számszerűleg, hanem egészségi szempontból is jelentős eredmény volt. A nyaraltatásra fordított összeg 1926. évben 1.414,000.000 koronát tett ki.

Az 1927. évi üdültetés alapelveit a 130.127/1927—VII. sz. tanácsi határozat állapította meg. A 14.832 nyaralásra ajánlott gyermek közül vidéken 3718 gyermek, a fővárosi üdülőtelepeken 7177 gyermek, összesen 10.895 gyermek üdült.

Az 1927. évben az 53.244/1927—VII. számú tanácsi határozat alapján a főváros megszervezte a nyaralásban nem részesíthető, napközi otthonokban gondozott fővárosi gyermekek részére az egésznapos kirándulásokat. A gyermekek ez évben a hűvösvölgyi Nagyréten felállított kirándulóházban 11.112 ebédet kaptak. A nyaraló és kiránduló gyermekek 1927. évi üdültetési költsége 312.961·62 pengő volt.

1928. évben a nyaraltatás a 186.805/1927—VII. sz. határozat alapján indult meg. A főváros ez évben már hazai és külföldi csereüdültetést is folytatott.

1928. évben az iskolák 17.832 gyermeket ajánlottak nyaralásra. Ebből 8627 gyermek Budapesten, 3004 gyermek vidéki elhelyezésben, 3079 gyermek pedig a csereakció keretében nyaralt. Együttes számuk 14.710 volt. Ugyanekkor 134 vidéki és külföldi gyermek üdült Budapesten. A kiránduló gyermekek részére a hűvösvölgyi kirándulóháznál 14.427 ebédet és 6816 uzsonnát osztottak ki. Ebben az évben épült fel a svábhegyi Városkútnál a főváros második kirándulóháza is, ahol a gyermekek a budai hegyekbe tett kirándulásaik után 11.389 ebédet és 8389 uzsonnát kaptak. A gyermeknyaraltatásra, illetve kirándulásokra fordított költség az 1928. évben 377.000 pengő volt.

Az 1929. évben a nyaraltatás a 2858/1929—VII. számú tanácsi határozat alapján indult meg. A fővárosi iskolák 19.605 gyermeket ajánlottak nyaralásra. A fővárosban 6913, vidéken 6091, hazai és külföldi csereakcióban 2789, összesen 15.793 budapesti gyermek üdült. A vidéki és külföldi gyermekek száma 2059 volt. A két kirándulóházban ez évben összesen 35.776 ebédet és

ugyanennyi uzsonnát osztottak ki. Az 1929. évi üdültetés költségeinek végösszege 657.815 pengő volt.

Az 1930. évi gyermeknyaraltatásnál az előző évek tapasztalatai alapján a főváros 18.000 gyermek üdültetését vette tervbe. Az üdültetés az 1930. évben 3377/1930—VII. sz. határozat alapján kezdődött. Ez évben 20.118 gyermeket ajánlottak nyaralásra, akik közül a fővárosban 4963, vidéken 8698, hazai és külföldi csereakcióban 2187, összesen 15.848 budapesti gyermek üdült. Vidékről 1599, külföldről 416 gyermek nyaralt ez évben a fővárosban. A két kirándulóházban 33.476 ebédet és ugyanennyi uzsonnát osztottak ki. Az évi kiadások összege 738.540 pengő volt.

1930. évben létesítette a főváros Balatonzamárdin az első állandó, 100 férőhelyes üdülőtelepét.

Az 1000 négyszögöles telket a főváros 25.000 pengőért vásárolta meg, a rajta lévő épülettel együtt. A meglévő épületben a szükséges átalakítások után, a betegszoba, a telepvezetői iroda és a személyzeti szobák nyertek elhelyezést. A gyermekek elhelyezésére szükséges épületek, 4 hálószoba, 1 ebédlő, 1 foglalkoztató, mosdók, fürdők, konyha, raktárak, egészségügyi berendezések, (5210 beépített légköbméter) ez évben épültek 110.000 pengő költséggel.

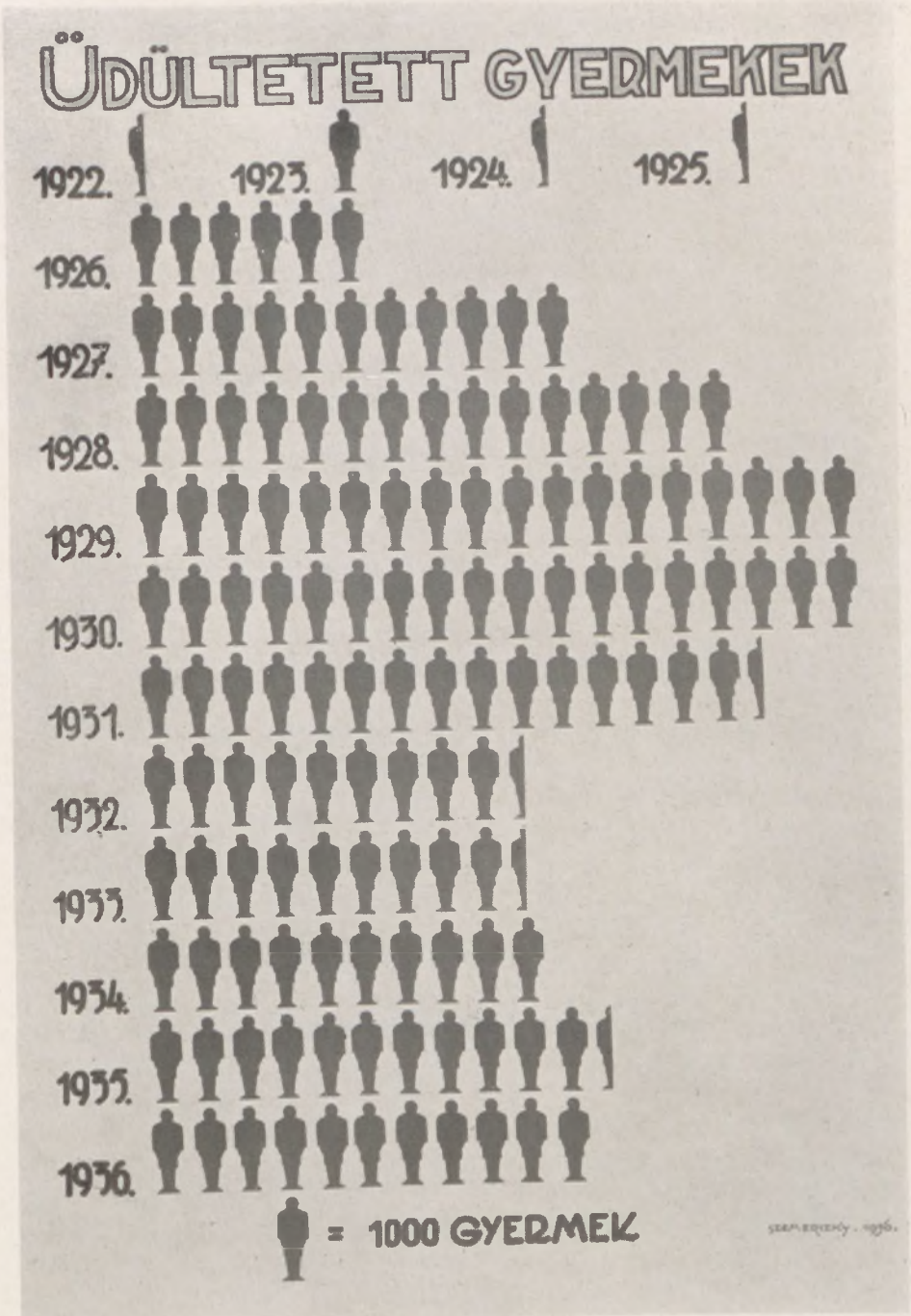
Az építési költségekhez a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter 20.000 pengővel, Somogy vármegye pedig 10.000 pengővel járult hozzá.

Az 1931. esztendővel a főváros gyermeknyaraltatási munkásságának 10. évét kezdte meg. Az üdültetést a 2584/1931—VII. sz. határozat indította meg. Az iskolák nyaralásra 21.416 gyermeket ajánlottak, akik közül a fővárosi telepeken 3928, vidéken 8358, hazai és külföldi cserében 1832, összesen 14.118 budapesti és 1263 vidéki és külföldi gyermek üdült. Az üdültetés évi költsége 632.933 pengő volt.

Az üzemen kívül lévő városligeti Kolegerszky-kioszk területén ez évben létesült a főváros harmadik kirándulóháza. A három kirándulóháznál 49.482 ebédet és ugyanennyi uzsonnát osztottak ki.

A gyermeknyaraltatási akció 1931. március 28-án a 33.362/1931—I. számú határozat alapján a polgármesteri VII. (közoktatási) ügyosztály ügyköréből a polgármesteri IX. (közjótékonysági és szociálpolitikai) ügyosztály ügykörébe került.

Az 1932. esztendőben a rendelkezésre álló hitelösszegnek a legnagyobb takarékossággal való felhasználása ellenére, az egyre rosszabbodó gazdasági helyzet következtében, az üdültetett gyermekek száma csökkent. Az üdültetés a 3377/1930—VII. sz. tanácsi határozatban lefektetett elvek szerint, a 12.970/1932—IX. sz. polgármesteri rendelet alapján indult meg. Az iskolák, egyházközségek és társadalmi egyesületek összesen 13.999 gyermeket ajánlottak üdülésre, akik közül a fővárosban 673, vidéken 7079, hazai és külföldi

ÜDÜLTETETT GYERMEKEK
1922.
1923.
1924.
1925.
1926.
1927.
1928.
1929.
1930.
1931.
1932.
1933.
1934.
1935.
1936.
= 1000 GYERMEK

csereakció keretében 853, összesen 8605 budapesti gyermek üdült. A fővárosban üdültetett vidéki és külföldi gyermekek száma 753 volt.

A 72.964/1932—IX. sz. polgármesteri rendelet módot adott arra, hogy ezentúl a megfelelő jövedelemmel rendelkező szülők 20 pengő, illetve 40 pengő megtérítés ellenében gyermekeiket a főváros útján három hétig üdültethessék. Ily módon ez évben 803 gyermek üdült.

A három kirándulóházban, az egésznapos kirándulásban résztvett gyermekek között 62.181 ebédet és ugyanannyi uzsonnát osztottak ki. A nyaraltatás évi összes költsége 362.760 pengő volt.

Az 1933. évben az előző évhez viszonyítva ismét csökkent a nyaralásban részesült gyermekek létszáma. Az 1933. évi üdültetés ügyében a 140.031—1936—IX. sz. polgármesteri rendelet a következőképen intézkedett:

»A gyermekek nyaralásra való felvételét úgy szabályozom, hogy ingyenes nyaralásban csak azon szülők gyermekei részesíthetők, kik a székesfőváros szegénykataszterébe felvétettek. Azon gyermekek, akiknek szülői, illetve eltartói havi 200 pengőig terjedő jövedelemmel bírnak, 20 pengő, a 200 pengőn felüli jövedelemmel bírók pedig 40 pengő megtérítést tartoznak fizetni az üdültetés egy turnusáért.«

A 146.778/1933—IX. sz. polgármesteri rendelet az 1933. évben rendszeresítette a leányiparostanoncok üdültetését is.

Az 1933. évben nyaralásra összesen 13.992 gyermeket ajánlottak, ebből a fővárosban 320, vidéken 7759, hazai és külföldi csereakcióban pedig 818 fővárosi gyermek nyaralt. A fővárosban 362 vidéki és külföldi gyermek nyaralt. Térítés ellenében nyaraló gyermekek száma 1966 volt.

A kirándulóházakban összesen 81.602 ebédet és ugyanannyi uzsonnát osztottak ki. Az üdültetés ez évi összes költsége 376.387 pengő.

Az 1934. évi gyermeküdültetés a 34.685/1935—IX. sz. polgármesteri rendelet alapján kezdődött. Ez évben az iskolák, egyházközségek és társadalmi egyesületek összesen 15.363 gyermeket ajánlottak, kik közül a fővárosban 437, vidéken 8417, hazai és külföldi cserében 807, összesen 9926 budapesti gyermek üdült. Az egésznapos kirándulásokban résztvevő gyermekeknek a három kirándulóházban összesen 82.279 adag ebédet és ugyanennyi uzsonnát szolgáltattak ki. Térítés ellenében ez évben 2177 gyermek üdült. Az üdültetés összes költsége 388.348 pengő volt.

Az 1935. évi gyermeküdültetés a 127.713/1935—IX. sz. polgármesteri rendelet alapján indult meg. Ingyenes üdültetésre ajánlottak 13.523, megtérítéses üdülésre 2404, összesen tehát 15.927 gyermeket, kik közül a fővárosban 272, vidéken 10.184, hazai és külföldi cserében 866, összesen 11.322 gyermek üdült. A fővárosban üdülő vidéki gyermekek száma 192 volt. Térítést 2474 gyermek fizetett. Az üdültetés összes költsége 421.247 pengő volt.

A kirándulóházakban ez évben 75.545 ebédet és ugyanennyi uzsonnaadagot szolgáltattak ki.

Vitéz nagybányai Horthy Miklósné Főméltóságú Asszony 1935. évi május havában meglátogatta a zamárdi üdülőtelepet. A látogatást követően a telep kibővítéséhez szükséges szomszéd telek megvásárlására Ő főméltósága nagybányai vitéz Horthy Miklós kormányzó úr 5000 pengőt adományozott, mely összegből a főváros megvásárolta a szomszédos 420 négyszögöles területet.

A kibővült telken a főváros 1936. évben 53.000 pengő költséggel új üdülő épületet emelt, úgyhogy jelenleg a telep 200 gyermek befogadására alkalmas.

Az 1936. jubileumi év gyermeküdültetése a 125.615/1936—IX. sz. polgármesteri rendelet alapján indult meg. Az iskolák, egyházközségek és társadalmi egyesületek ingyenes üdültetésre ajánlottak 12.800 gyermeket, kik közül a fővárosban 176, vidéken 8738, hazai és külföldi cserében 788, összesen 9701 budapesti gyermek üdült. A főváros ez évben 352 vidéki és külföldi gyermeket üdültetett. Térítés ellenében 1945 gyermek nyaralt. A nyaraltatás összes költsége 370.600 pengő volt. Ez évben indult meg az óvodás gyermekek üdültetése, melynek keretében Bicskén a »Horthy Miklósné« árvaház területén létesített, 120 gyermek befogadására alkalmas gyermeküdülő telepen és a »Mahunka Imre« gyermeküdülőben 662 óvodás gyermek üdült.

A »Mahunka Imre« gyermeküdülőt 1931-ben, néhai özv. Mahunka Imréné által férje emlékére adományozott alapítványi ingatlanon 3—6 éves gyermekek részére létesítette a főváros. 1935. év végén a 25 férőhelyes üdülő létszámát 50-re emelte. A régi 25 hely ingyenes, az utóbb létesített 25 helyet a főváros olyan gyermekek részére tartja fenn, akiknek szülei a magánintézetek gondozási költségét viselni képtelenek, az itt megállapított mérsékelt ellátási díj fizetésének kötelezettségét viszont elvállalhatják.

A kirándulóházban ez évben 69.986 ebédet és uzsonnát osztottak ki.

A 15 év eredményeit összegezve, Budapest székesfőváros gyermeküdültetése keretében 128.303 budapesti, 6170 vidéki és 1225 külföldi, összesen 135.698 gyermek üdült és a kirándulások alkalmával 10 év alatt 527.255 ebédet és 50.553 uzsonnát osztottak szét.

Csereüdültetés.

A csereüdültetés gondolata a fővárosnál 1925-ben vetődött fel, de csak 1928-ban valósították meg.

A vidék a főváros szegénysorsú iskolás gyermekeit a nyári iskolai szünetben évről-évre mind nagyobb számmal látta vendégül, ezért elhatározta a főváros, hogy viszonzásul ezekből a városokból, községekből, közü-

letektől gyermekcsoportokat fogad Budapestre ingyenes üdülés, tanulmányút céljából.

A csoportos csereüdültetést hazánkban a főváros valósította meg elsőnek. A hazai csereakcióval egyidejűleg indult meg a külfölddel való csereüdültetés is. 1927. év őszén a Berlinben tartott Nemzetközi Tanügyi Kongresszus alkalmával Petik Kálmán elemi iskolai igazgató tárgyalta le az első német-magyar csereüdültetés részleteit.

A hazai cserében 10—14 éves korú, a külföldi cserében 12—18 éves korú gyermekek vettek részt. Külföldi cserébe azonban csak fiúgyermekek kerültek.

1928. évben a hazai cserében résztvettek: Békésgyula, Bélapátfalva, Nagyszénás és Nyiregyháza, összesen 82 gyermekkel. Németországban Ostseebad-Mysdroiban 52 magyar, Balatonfüreden pedig 52 német cserediák üdült négy héten át.

1929-ben a hazai cserében résztvettek: Alpár, Alsónémedi, Baja, Bonyhád, Besenyőtelep, Edelény, Gyönk, Inárcskakucs, Jászárokszállás, Karád, Kecskemét, Kiskúnfélegyháza, Lovasberény, Magyaróvár, Mátészalka, Mecsekszabolcs, Nagykanizsa, Nyiregyháza, Ózd, Putnok, Sátoraljaújhely, Szécsény, Szekszárd, Tiszakürt, Vác és Zalaegerszeg, összesen 1810 gyermekkel. Németországi cserében: *Albeck* (Keleti tenger partján), *Linz am Rhein*, *Süderoog* (Északi tenger partján), *Rieneck* (Main folyó mellett), *Oberschöndorf* (Ammer-See mellett) helységekben és *Roth bei Nürnberg*-ben 312 magyar, Balatonberényben, Balatonfüreden, Jósvafőn és a Svábhegyen (I., Diana-út 4.) 249 német cserediák, míg Várnában 32 magyar diák üdült.

1930-ban a hazai cserében résztvettek: Alsódabas, Baja, Bonyhád, Csepreg, Dunaszekcső, Gyönk, Hegyhát, Heves, Kistengelic, Kisvárda, Kúnhegyes, Kurd, Lajosmizse, Lánycsók, Mezőcsát, Mezőkövesd, Miskolc, Nagybakónak, Nagydabas, Nagykanizsa, Nagykáta, Nyiregyháza, Ókécske, Ózd, Putnok, Ráckeve, Sárbogárd, Szekszárd, Székesfehérvár, Szigetvár, Tamási, Tiszafüred, Tolna, Tótkomlós, Vásárosnamény és Zalaegerszeg, összesen 1599 gyermekkel. Németországban: a Keleti-tenger partján fekvő *Nestben*, az Északi-tengerben fekvő *Sylt* szigeten és a Nürnberg melletti *Roth*-ban 311 magyar, Balatonfüreden, a Római fürdőben (Keve-u. 41.) és a Svábhegyen (I., Diana-út 4. sz. és Diósárok-u. 40. sz. erdei iskolák), Zamárdiban 416 német diák üdült.

Ugyanezen évben csere nélkül Ausztriában a Grác melletti Schloss-Neubergben 52, Bulgáriában Várnában 32 és Franciaországban D'Oleron szigetén 32 magyar diák is üdült.

1931. évben a hazai cserében: Alsódabas, Alsónémedi, Alpár, Aszód, Bag, Baranyaszentlőrinc, Bátaapáti, Békéscsaba, Bodajk, Bonyhádvarsad,

Bugyi, Csepreg, Cserháttelep, Cserhátsurány, Cikó, Dunapentele, Dőripatlan, Érsekvadkert, Felsődabas, Gyón, Gyönk, Györe, Harc, Heves, Inárcskakucs, Izbég, Kakasd, Kenderes, Kéti, Kisdorog, Kiskunmajsa, Kismányok, Kisvárda, Komló, Ladánybene, Lajosmizse, Lengyel, Majos, Mány, Máza, Mezőkeresztes, Mőcsény, Mucsfa, Nagyszékely, Ócsa, Örkény, Palantica, Pálmonostor, Pásztó, Pécsvárad, Pusztavacs, Putnok, Sári, Somogybányatelep, Szálka, Szentistván, Szilágy, Tárnok, Tatárszentgyörgy, Tevel, Tiboldaróc, Tolna, Újhartyán, Vác, Verseg, Vértesacsa és Zomba, összesen 899 gyermekkel vett részt. Németországban: az Északi-tenger partján fekvő *Cuxhaven*-ben, a Keleti-tenger mellett *Nest*-ben, a Bódenitó melletti *Ramsen*-ben, *Roth*-ban, *Sylt* szigeten és a Rajna melletti *Unkel*-ban 364 magyar, Balatonberényben, a budapesti Svábhegyen, Szegeden és Zamárdiban 364 német cserediák üdült.

Ezeken kívül Ausztriában csere nélkül Annabergben 52, Bulgáriában Várnában 52 és Franciaországban D'Oleron-szigetén 19 magyar diák üdült.

1932-ben a hazai cserében: Abádszalók, Alpár, Alsódabas, Bátya, Békéscsaba, Bélapátfalva, Diósgyőr, Drégelypalánk, Edelény, Endrefalva, Érsekvadkert, Hasznos, Heves, Kenderes, Lajosmizse, Ócsa, Ókécske, Örkény, Újkécske és Vác 691 gyermekkel vettek részt. Németországban: a Keleti-tenger partján Albeckben 62 magyar, Balatonberényben 62 német cserediák, Bulgáriában pedig Várnában 32 magyar gyermek üdült.

1933-ban a hazai cserében résztvettek: Abádszalók, Alsódabas, Békéscsaba, Dombovár, Encs, Endrefalva, Esztár, Hasznos, Kiskőrös, Nagykereki, Sávoly, Soltvadkert, Újhartyán és Vác, összesen 330 gyermekkel. Bulgáriában: Várnában 32 magyar és Balatonberényben 32 bolgár cserediák üdült.

1934-ben a hazai cserében résztvettek: Alpár, Alsódabas, Békéscsaba, Budafok, Budajenő, Celldömölk, Érsekvadkert, Forróencs, Gyömrő, Hasznos, Kalocsa, Lajosmizse, Ócsa, Ókécske, Örkény, Soltvadkert, Ugod, Újkécske és Vác, összesen 265 gyermekkel. Bulgáriában: Várnában 38 magyar diák üdült.

1935-ben a hazai cserében résztvettek: Alpár, Alsódabas, Alsónémedi, Békéscsaba, Budafok, Hasznos, Kenderes, Ókécske, Vác, összesen 192 gyermekkel; Olaszországban az olasz kir. kormány vendégeként a Róma melletti Ostiában 205 magyar diák üdült.

1936-ban a hazai cserében résztvettek: Békéscsaba, Berettyóújfalu, Dédes, Kakucs, Kalocsa, Mátészalka, Ókécske, Sári és Vác, összesen 302 gyermekkel. Bulgáriában Várnában 25 magyar, Balatonalmádiban 50 bolgár cserediák üdült.

A külföldi cserében Bulgária részére mutatkozó többlet az 1937. évben nyer kiegyenlítést.

A főváros csereüdültetésének alakulása. — 1928—1936.

Év	Hazai csereüdültetésben		Külföldi csereüdültetésben		Csere nélkül külföldön elhelyezett fővárosi gyermek
	a vidék	a főváros	a külföld	a főváros	
	vendégül látott gyermeket				
1928	3.027	82	52	52	—
1929	2.445	1.810	312	249	32
1930	1.760	1.599	311	416	116
1931	1.345	899	364	364	123
1932	759	691	62	62	32
1933	786	330	32	32	—
1934	769	265	—	—	38
1935	661	192	—	—	205
1936	763	302	25	50	—
Összesen	**12.315**	**6.170**	**1.158**	**1.225**	**546**

A székesfőváros egyéb üdültető tevékenysége.

A székesfőváros gyermeküdültetési tevékenységét az alább felsorolt intézmények egészítik ki.

A székesfővárosi fiúárvaházak 1916-tól kezdődőleg Fonyódon (Somogy megye) közvetlenül a Balaton partján üdültetik növendékeiket. 1923-ban gróf Zichy Béla Fonyód-Bélatelepen lévő birtokából üdülőtelep céljaira körülbelül 2280 négyszögöl befásított villatelket ajánlott fel a »József fiúárvaház« részére. A főváros az ingatlant átvette s azon 1925-ben a fiúárvaházak növendékei elhelyezésére a szétbontott budapesti barakiskolák anyagából ideiglenes épületeket létesített. 1926-ban a főváros boldogult nagyérdemű Liber Endre alpolgármester kezdeményezésének és kitartó munkásságának eredményeképen a társadalom által az üdülőtelep céljaira adott összegek felhasználásával a baraképületeket rendes téglaépületekkel cserélte fel s ugyanakkor megvásárolta az üdülő közvetlen szomszédságában lévő 2200 négyszögöles telket sport- és játéktér céljaira.

A telepen a fővárosi fiúárvaházak növendékeinek üdültetése 1925. év nyarán indult meg. Az első év két nyári hónapjában 72—72, tehát 144; majd 1926-ban 100—100, tehát összesen 200; 1927 óta négy turnusban, május végétől október elejéig 100—100 gyermek, tehát 400 árva üdült. A balatoni üdülés áldásait nemcsak a »József fiúárvaház«, hanem az összes székesfővárosi árvaházak és a Klotild-szeretetház növendékei is élvezik. Az üdültetést 1—1 hónapig tartó csoportokkal bonyolítják le.

A Székesfővárosi »Erzsébet leányárvaház« üdülőtelepe 1929-ben Fonyódon ugyancsak közvetlenül a Balaton partján vásárolt 1600 négyszögöles telken létesült. Az üdülőtelepen kizárólag a leányárvaház növendékei 3 csoportban 1—1 hónapon át nyaraltak. Az épület 60 növendék befogadására volt alkalmas, 1936. év őszén azonban 80 férőhelyesre bővült.

Nyári egésznapos kirándulások.

A fővárosi iskolásgyermekek egészségi állapota a fővárost arra késztette, hogy az üdülésben nem részesíthető iskolás gyermekek részére — egésznapos kirándulások keretében — biztosítsa a napsugarat, a tiszta, friss levegőt és a megfelelő táplálkozást.

1927-ben a hűvösvölgyi Nagyrét mellett álló erdőőri lak mellett, ponyvasátorok alatt főztek a gyermekek részére egy tál ételből álló ebédet. Ez évben a kiosztott ebédadagok száma: 11.112 volt.

1928. év nyarán a kiránduló gyermekeket a hűvösvölgyi Nagyréten és a svábhegyi Városkútnál már az e célra létesített kirándulóházak fogadták. A kirándulóházakban (megfelelő fa-, tégla-barakok) a konyhákon, élelmiszerkamrákon kívül — rossz idő esetére — nagyobb terem is rendelkezésre állott. Ebben az évben a gyermekek az ebéden kívül uzsonnában is részesültek. Két kirándulóházban ez évben összesen 25.816 ebédet és 15.205 uzsonnát kiosztottak.

1929-ben és 1930-ban a kirándulások változatlanul folytak. A lebonyolítás rendszere tökéletesedett. 1929-ben a két kirándulóházban összesen 35.776 ebéd- és uzsonnaadagot, 1930-ban pedig 33.476 ebédet és uzsonnát osztottak ki.

A székesfőváros harmadik kirándulóházát 1931. évben a Városligetben lévő Kollegerszky-kioszkban létesítette. Ez évben a Hűvösvölgyben 26.452, a Svábhegyen 18.005 és a Városligetben 5025, összesen tehát 49.482 ebédet és uzsonnát szolgáltattak ki.

A további esztendőkben a három kirándulóházban

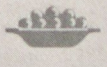
1932.	évben	..... 62.181	adag
1933.	«	..... 81.602	«
1934.	«	..... 82.279	«
1935.	«	..... 75.545	«
1936.	«	..... 69.986	«

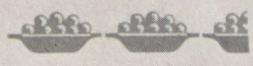
ebédet és uzsonnát, tíz esztendő alatt pedig összesen 527.255 ebédet és 505.536 uzsonnát osztottak ki.

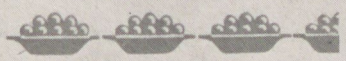
Az 1936. esztendő nemcsak a gyermeküdültetésnek, hanem a kirándulóházaknak is jubileumi éve.

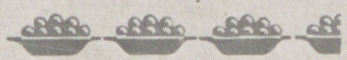
Az elmult tíz esztendő alatt a kirándulóházak bővültek, felszerelésük gazdagodott. Ma már a kirándulóházak vízvezetékkel, fedett ebédlőcsarnokkal, megfelelő számú W. C.-kel és telefonnal vannak felszerelve. A hűvösvölgyi kirándulóháznak tussfürdője, a városligeti kirándulóháznak pedig pacskolófürdője van. Kívánatos volna azonban a kirándulóházak kibővítése, esetleg szaporítása és játszóterük elkerítése.

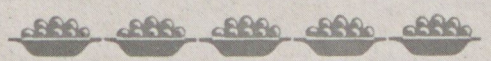
A napközi-otthonok nyári kirándulásainál kiosztott ebédek száma:

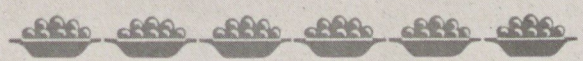
1927.

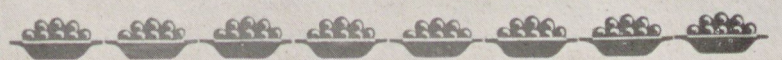
1928

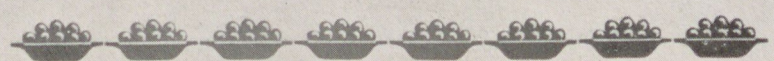
1929.

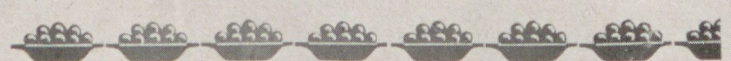
1930.

1931.

1932.

1933.

1934.

1935.

1936.

 =10.000 ebéd

A hűvösvölgyi kirándulóház napi 1000, a svábhegyi és a városligeti kirándulóház pedig napi 600—600 kiránduló gyermek élelmezését — minden nagyobb nehézség nélkül — ellátja.

A kirándulóházak július hó elejétől augusztus hó végéig működnek, átlag 40—40 napon át.

A kirándulásokon a fővárosi iskolák nyári napközi otthonai és budapesti társadalmi intézmények által küldött gyermekek vesznek részt. A napközi otthonok gyermekei kedvezményes árú villamosjegyek igénybevételével, a társadalmi intézmények kiránduló gyermekei pedig kedvezményes árú külön villamos kocsikon utaznak a kirándulóházak környékére. A napközi-otthonos gyermekek külön villamossal való szállítása kívánatos volna, azonban nehézségekbe ütközik, mert a sokfelé fekvő iskolákat nem lehet úgy csoportosítani, hogy több iskola utazhassék egy-egy különkocsin, másrészt erre a célra a BSzKRt.-nak nem áll elegendő számú villamoskocsi rendelkezésére.

A nyári iskolai napközi-otthonokból kiránduló gyermekeket tanítók, tanítónők kísérik kirándulásaikra és a kirándulóhelyeket mindig más és más útvonalon át közelítik meg.

A nyári egésznapos kirándulások nemcsak a gyermekek egészségét, hanem természetrajzi és történelmi ismeretanyagának bővítését is szolgálják. A társas együttlét, a megfelelő felügyelet, az étkezési szabályok gyakorlása mind-mind hozzájárulnak a gyermekek helyes irányban való neveléséhez, szoktatásához.

A városból jövet, mielőtt a kirándulóházakhoz érnének, a gyermekek egy-egy tisztáson telepednek meg, hol irányított közös játékkal, testgyakorlással, énekléssel, mesemondással töltik idejüket. Az ebédidő közeledtével megindulnak a csoportok a kirándulóházak felé. Az ebédosztás előtt és után a gyermekek kezet mosnak. Ebéd után pihenőt tartanak s mielőtt kirándulásaikat folytatnák, megkapják uzsonnájukat.

A kiránduló gyermekek ebédje egy tál ételből áll. Hetenkint négyszer főzelék hús-, illetőleg tojásfeltéttel, pénteki napokon főtt tészta. A főzelékek: száraz- vagy zöldbab, illetve borsó, édes- vagy savanyúkáposzta, édes- vagy savanyúburgonya, kalarábé és tök. Feltétek: sertés-, borjú- és marhahús, sült, főtt, párolt állapotban, szeletben vagy vagdaltan. Tészták: mákos-, túrós-, káposztás- és gránátostészta. Az ebéd mellé minden gyermek 100 gr. kenyeret, uzsonnára 100 gr. gyümölcsízes kenyeret kap.

A kirándulóházak élén egy telepvezető áll, aki a kirándulásokat irányítja és a kirándulóházakat vezeti. A kiránduló gyermekek ellátásáról — kirándulóházankint — egy-egy tanítónő gondoskodik. A hűvösvölgyi kirándulóházban ezeken kívül évenkint átlag 18—20 csoportfelügyelő tanító vagy tanítónő is beosztást nyer, kiknek feladata, hogy foglalkoztassák

azoknak a kirándulócsoportoknak gyermekeit, amelyeknek kísérői nem pedagógusok. A főzési és egyéb munkák elvégzésére a fővárosi iskolák altisztjeit és takarítószemélyzetét osztják be.

A főváros a kirándulások lebonyolítását évenkint kiadott rendeletekben szabályozza. A rendeletek betartása a kirándulásokban résztvevő minden egyes intézményre kötelező.

Azoktól a kirándulásban részesített gyermekektől, akiknek szülei állandó keresettel bírnak, a főváros kirándulásonkint 10 fillér térítést szed. A térítés összege csak részben fedezi a kirándulás költségeit. 1930-ban a kiránduló gyermekek 59%-a, 1934-ben 49%-a, 1935-ben 51%-a, 1936-ban pedig 58%-a fizetett térítést.

Összefoglaló táblázat a fővárosi kirándulások 10 esztendejéről.

Év	Hűvösvölgyben		Városkútnál		Városligetben		Összesen	
	kiosztott							
	ebéd	ozsonna	ebéd	ozsonna	ebéd	ozsonna	ebéd	ozsonna
	adag							
1927	11.112	—	—	—	—	—	11.112	—
1928	17.427	6.816	8.389	8.389	—	—	25.816	15.205
1929	19.154	19.154	16.622	16.622	—	—	35.776	35.776
1930	22.608	22.608	10.868	10.868	—	—	33.476	33.476
1931	26.452	26.452	18.005	18.005	5.025	5.025	49.482	49.482
1932	29.563	29.563	20.687	20.687	11.931	11.931	62.181	62.181
1933	37.316	37.316	23.471	23.471	20.815	20.815	81.602	81.602
1934	34.593	34.593	23.344	23.344	24.342	24.342	82.279	82.279
1935	39.550	39.550	18.431	18.431	17.564	17.564	75.545	75.545
1936	33.823	33.823	18.564	18.564	17.599	17.599	69.986	69.986
Összesen	**271.598**	**249.875**	**158.381**	**158.381**	**97.276**	**97.276**	**527.255**	**505.532**

A főváros szabadlevegős iskolái.

A községi elemi iskolákban kiválasztott leromlott szervezetű, gyenge csontrendszerű, tüdőbajra hajlamos és vérszegény gyermekeknek pihenést, bőséges táplálkozást, gondozást nyujtanak a főváros szabadlevegős iskolái és gondoskodnak arról, hogy a gyermekek az elemi iskolák tantervében előírt tanulmányokat megszakítás nélkül folytathassák. A ráutalt gyermekeket az iskolaorvosok választják ki. Az iskolák internátussal kapcsolatosak. A szülők — vagyoni helyzetük szerint — teljes (havi 60 pengő) vagy féltartásdíjat fizetnek gyermekeikért. Az ínséges szülők gyermekei ingyenes ellátásban részesülnek.

A beutalás a szabadlevegős iskolákba a polgármesteri VII. (közoktatási) ügyosztály útján szeptember, január és április hónapban történik. A beutalás

időtartama három hónap, ez az idő azonban szükség esetén három hónappal meghosszabbítható.

Az I. ker., Diósárok-út 40. sz. alatti 100 férőhelyes iskola (erdei iskola) 10 holdas bekerített, véderdős területen, a másik szabadlevegős iskola pedig az I. ker., Diana-úti elemi iskolával kapcsolatban 30 férőhellyel létesült. Az 1935. évben a két iskolában gondozott gyermekek száma és korszerinti megoszlása a következő volt:

7	8	9	10	11	12	13	14	15	Összesen
			é v e s						
29	105	150	131	70	44	18	2	2	551

A főváros által fenntartott ezen két intézményen kívül az *Országos Gyermekvédő Liga* létesített még Farkasgyepün, a Bakonyban, szabadlevegős iskolát. Megemlítem még, bár szorosan véve nem sorozható ide, a *Magyar Iskolaszanatórium Egyesület* által fenntartott 140 ágyas szentgotthardi és az 1936. év október havában megnyitott 100 ágyas budapesti (I., Mártonhegyi-út 6.) iskolaszanatórium.

A szűkebb értelemben vett és itt részletezett üdültető tevékenységen túl a főváros foglalkozik a tágabb értelemben vett üdültető tevékenység keretébe sorozható és a gyermekek egészséges fejlődésének biztosítását szolgáló intézmények létesítésével és fenntartásával. Az óvodás és elemi iskolás gyermekek részére játszótereket, a középfokú iskolák tanulói részére sporttereket létesít, anyagi támogatásával lehetővé teszi a tanulók fürdését, stb.

A fővárosi leventék üdültetése.

A főváros az 1921. évi LIII. t.-c. (Testnevelési törvény) rendelkezéseinek végrehajtása kapcsán a leventék nyári üdültetéséről is gondoskodik. E célra az 1925. évi költségvetés keretében »Törvényhatósági Testnevelési Alap« címén előirányzott hitelösszegből elsőízben 5600 aranypengőt utalt ki a főváros.

1926-ban a nyári táborozások költségelőirányzatát a főváros 24.000 aranypengőre emelte. Ezen összegből Balatonaligán, Siófokon, Zamárdin, Szántódon, Fonyódon, stb. részesültek a szegénysorsú leventék 2—2 heti ingyenes táborozásban. A Balaton melletti táborokban a leventéket úszásra, evezésre és vitorlázásra is oktatták.

1929-ben alakult meg a fővárosban a Magyar Turista Egylet csoportjaként a Levente Turista Egylet, amely azóta nyári kirándulásokat rendez. A leventék üdültetését szolgálja az 1929-ben 40.000 pengő költséggel épített fővárosi dunai leventeuszoda is.

1930-ban 20.000 pengős költséggel építtette fel a főváros (polgármesteri XIV. ügyosztály) Siófokon a 40 férőhelyes levente-üdülőházát, amely a Balaton partján, közvetlenül a Sió torkolatánál, a földművelésügyi minisztérium telkén létesült.

1931-ben létesítette a főváros Érden a 80 férőhelyes leventeüdülőjét. Itt a gyengébb szervezetű és magaslati levegőre javasolt leventék üdülnek 3 hetes turnusokban.

1932-ben a főváros Lágymányoson levente vizisporttelepet létesített.

1934-ben a siófoki és érdi üdülőben, továbbá a Balaton melletti táborokban körülbelül 2200 levente üdült és körülbelül 35.000 levente fordult meg a fővárosi levente-uszodában és a lágymányosi vizi sporttelepen. Az évek folyamán úgy a siófoki, mint az érdi üdülő bővítéséről és fejlesztéséről történt gondoskodás. 1934-ben a siófoki és az érdi telep bővítésére 17.000 pengőt fordított a főváros.

1936-ban 75.000 pengős költségösszeggel 2000 fővárosi levente üdültetéséről gondoskodott a főváros. A Balaton mellett Kenesén, Aligán, Szárszón, Fonyódon és Fonyódligeten 2 héten át 4 csoportban 70—70 levente táborozott. Fonyód-Bélatelepen 2 csoportban 140—140 fő részére 4 hetes segédoktatói tanfolyam volt, üdültetéssel egybekötve. A siófoki leventeüdülőben 3—3 hetes vitorlázó-tanfolyam keretében, az érdi üdülőben pedig 4 kéthetes csoportban üdültek a leventék.

A leventetáborokban az egész évi munkában elfáradt, rosszultáplált leventék megfelelő ellátás mellett kiképzésben is részesülnek.

A székesfőváros diákszállói.

A főváros 1907 óta tart fenn diákszállókat olyan tanulók számára, akik vidékről vagy külföldről, tanáraik vezetésével a főváros megtekintése végett csoportosan tanulmányútra jönnek Budapestre.

A fővárosnak három diákszállója van: X., Szápáry-utca 29. sz. alatt, 90 ággyal, II., Toldy Ferencz-utca 64. sz. alatt 200 ággyal és III., Áldás-utca 1. sz. alatt 75 ággyal. A diákszállókat a polgármesteri VII. (közoktatásügyi) ügyosztály kezeli.

A diákszállókban naponkint és személyenkint szállásért 40 fillér, szállásért és teljes ellátásért — amelyben reggeli, ebéd, vacsora, két villamosjegy és kalauzolás is bennfoglaltatik — 2·80 pengő fizetendő.

Amennyiben a főváros gyermeküdültetése a cserenyaraltatással kapcsolatban a Budapestre érkező gyermekek elhelyezésére a diákszállókat igénybe veszi, a gyermekekért a teljes ellátási díjat megtéríti.

1935-ben a cserenyaraltatás keretében Budapestre érkező gyermekek elhelyezésére a főváros üzembe helyezte a X., Maglódi-úti nyári üdülőt, 1936. évben pedig a VI., Aréna-úti iskolát rendezte be e célra. Ezóta a diákszállókat cserediákok elhelyezésére ritkábban veszi igénybe.

A diákszállókban az 1935. év folyamán 282 napon át 2299 12—18 éves iskolás fiú és leány 5298 szállással nyert elhelyezést.

A budapesti hatósági intézmények, társadalmi egyesületek, vállalatok és az egyházközségek üdültető tevékenysége.

Szendy Károly polgármester úr 1936. év tavaszán felhívást intézett mindazon budapesti hatósági intézményekhez, társadalmi egyesületekhez, intézményekhez, vállalatokhoz és egyházközségekhez, melyek gyermeküdültetési tevékenységet folytatnak, hogy számoljanak be munkájukról.

A beérkezett adatok alapján mindezek gyermeküdültető tevékenységét csoportosítottam a szerint, hogy

1. a nyaraltatást saját településükön, illetve bérelt üdülőtelepen folytatják vagy

2. térítés ellenében más szervet bíznak meg a nyaraltatás lebonyolításával, végül külön soroztam

3. azokat a katolikus egyházközségeket, amelyek vidéki kapcsolataik útján ingyenesen, kisebb csoportokban üdültetnek gyermekeket.

1. Saját vagy bérelt üdülőteleppel rendelkező egyesületek, intézmények, szervek és egyházközségek.

Budapest Szünidei Gyermektelep Egyesület (V., Pozsonyi-út 4.) a gyermekek üdültetését dr. Glück István budapesti törvényszéki orvos propagálására »A svábhegyi társaság« név alatt 1882-ben elsőnek kezdte meg. 1883-ban Nagymaroson két hónapon át 20—20 gyermeket üdültetett. A társaság 1884-ben Budapesti Szünidei Gyermektelep Egyesületté alakult át. 1895-ben Hegybányán, Körmöcbányán, Munkácson, Tatán, Trencsénben, Turán, Zebegényben és Cirkvenicán üdültette pártfogoltjait. Az egyesület 1890-ben Selmecbánya mellett fekvő Hegybányán létesítette első, állandó üdülőtelepét. A másodikat 1897-ben Zebegényben, a harmadikat pedig 1908-ban Balatonlellén létesítették. A hegybányai üdülőtelep a cseh megszállás után az egyesület kezeléséből kikerült. A világháború kitörésekor a zebegényi telep 90, a balatonlellei telep 86 gyermek ingyenes üdülését biztosította. A háború alatt az egyesület üdülőtelepeit a Vöröskereszt Egyesület rendelkezésére bocsátotta. A háború óta az egyesület már csak térítés ellenében, átlag négyhetes turnusokban üdültetett gyermekeket Zebegényben és Balatonlellén.

Az Országos Gyermekvédő Liga (V., Báthory-utca 7. sz.) 1906-ban alakult meg és 1907-ben kezdte meg gyermeküdültető tevékenységét. Egymásután nyitotta meg az oláhpataki, felsőelefánti, remetevasgyári, lengyeli, szilágycsehi és gödöllői fürdőkonviktusait, ahol a szegény gyermekeket 10—50-es csoportokban üdültette. A háború folyamán azonban ezek az üdülők megszüntek. 1915. július 1-től 1923. júliusáig vérszegény és fejletlen leánygyermekek részére Visegrádon tartott fenn üdülőtelepet. 1917-ben

Einem Zsófia Gerta úrnő kezdeményezésére néhány hónapi svájci tartózkodásra egy nagyobb csoport tüdőgyenge gyermeket küldött. Külföldi üdültetési akció során 1920-tól 1930-ig 61.447 szegény, vézna, magyar gyermek talált néhány hónapon át külföldi családoknál szeretetteljes otthont. Ezen akciók útján Angliában 603, Belgiumban 21.542, Hollandiában 28.563, Svájcban 10.608, Svédországban 131 gyermeket helyezett el. 1926-ban a szentendrei szigeten 17 hold területen létesítette Izabella-üdülőtelepét (Szigetmonostor). Második üdülőtelepét 1929-ben adta át rendeltetésének Farkasgyepü község határában (erdei iskola) 16 holdas erdőségben (402 m tengerszín felett), 1934-ben a soproni Széchenyi-fiúotthont, 1936-ban pedig az Ifjúsági Vöröskereszt által rendelkezésükre bocsátott gödöllői »Horthy Miklósné« üdülőotthont rendezte be üdültetési célokra. A gyermekek üdültetésének költségeit részben a maga erejéből és a kapott hatósági támogatásból, részben pedig a vállalatok és közületek részéről az üdültetett gyermekek után fizetett megtérítésekből fedezi. Az üdültetések időtartama csoportonkint 3—4 hét. Hazai üdültetése keretében 1906 óta 92.114 gyermeknek nyujtott segítséget.

A Zsófia Országos Gyermekszanatórium Egyesület (VIII., Rákóczi-út 29.) 1910-ben történt megalakulása után közadakozásból összegyűlt összegből Balatonalmádin 13 katasztrális hold területen állított fel gyermeküdülőtelepet, mely 1911-ben nyílt meg. Az első évben 77 gyermeket, aztán folytonosan növekvő számmal 1935. évben már 1125 gyermeket gondozott. 1917-ben Balatonszabadiban felállított második üdülőtelepén az első évben 246 gyermeket üdültetett s a fokozatos bővítés folytán a telep ma már 1200 férőhellyel rendelkezik. 1927-ben Heinrich Kálmán az I. ker., Hidegkúti-út 117. szám alatti ingatlanát alapítványképen az egyesület gondozására bízta. Itt 1928-ban 195 férőhely, 1935-ben pedig már 402 férőhely volt. Az egyesület a gyermekeket térítés ellenében egy hónapig üdülteti.

Az Izraelita Szünidei Gyermektelep (VII., Síp-utca 12.) a fővárosi iskolákba járó, izraelita vallású gyermekek nyaraltatását 1910-ben Visegrádon kezdte meg. Itt és a később létesített diósjenői és balatonboglári telepein az évenkint üdültetett gyermekek száma körülbelül 800. Tevékenységének 26 esztendeje alatt 13.861 gyermeket nyaraltatott. 1936. év tavaszán nyitotta meg az egyesület 25 férőhelyes péterhegyi üdülőjét.

A Magyar Cserkészszövetség (V., Nagy Sándor-utca 6. sz.) a nyári táborozásokat 1912-ben kezdte meg. A táborozás által üdültetett gyermekek száma évről-évre fokozatosan emelkedett. Az első tíz év alatt összesen 10—12.000 főre tehető az üdültetésben, illetőleg táborozásban résztvett cserkészek száma. 1923 óta 140.000 cserkész táborozott, nagyrészben térítés ellenében.

A Szociális Missziótársulat (I., Krisztina-körút 125. sz.) 1917-ben a »Keresztény Nő« című folyóiratában felhívást intézett vidéki szervezeteihez, hogy a szegénysorsú, rosszul táplált gyermekeket nyári hónapokban lássák

vendégül. Ennek eredményeként 1918-ban az Alföld és a Dunántúl városai közel 6000 erdélyi gyermeket nyaraltattak. Gyermeküdültető tevékenysége háromirányú: 1. családoknál való díjtalan nyaraltatás, missziós tagok útján, 2. a Szociális Missziótársulat házaiban a költségek megtérítése mellett való nyaraltatás, 3. nyári kirándulások szervezése az egyházközségek, a belügyminisztérium és a főváros anyagi támogatásával.

Az üdültetés első formája keretébe tartozik az úgynevezett kistestvér mozgalom. Az ifjúsági klubok jobb körülmények között élő leányai gyermekcsoportjaik ínséges gyermekei közül egy-egy kistestvért választanak, akit mindenben segítenek s így nyaraltatásukról is gondoskodnak. Az intézményes nyaraltatást boglári, csobánkai és szikszói házukban, egyházközségek, községek és magánosok által fedezett önköltség megtérítése mellett bonyolítják le.

1928-tól 1932-ig az egyházközségek által ajánlott és az állami szükséglakásos telepekről kiválasztott gyermekeket Budapest környékére, egésznapos kirándulásokra vitték. 1933. évtől az Egyházközségek Központi Tanácsa megbízásából a katolikus egyházközségek ilyen irányú tevékenységét is a Szociális Testvérek Társasága bonyolítja le.

A Magyarországi Munkások Gyermekbarát Egyesülete. (VII., Rákóczi-út 42.) Megalakulása évében, 1917-ben vidéken 2000 fővárosi gyermeket üdültetett. 1918-ban bekapcsolódott a »Károly-király« gyermeknyaraltatási akcióba. A háború befejezése után csak 1924-ben kezdte meg ismét gyermeküdültető tevékenységét, mikor Szegeden 120 fővárosi gyermeket nyaraltatott. A fővárosban 1927. júliusában kezdte meg kirándulásait és ez évben ilyen módon 7 héten keresztül naponta 220 gyermeket üdültetett. Az üdültetésnek ezt a módját 1927 óta fokozta s a következő évek június—augusztus hónapjaiban naponta már 500—700 gyermek számára biztosította. 1934-ben Cinkota-Árpádföldön 30 férőhelyes üdülőt létesített, ahol a gyermekek 40%-a ingyen, azok a gyermekek pedig, akiknek szociális viszonyai rendezettebbek, 15 pengő térítés ellenében 3 heti üdülésben részesülnek.

Az Országos Magyar Gyermekvédő Egyesület (VIII., József-körút 71—73.) gyermeknyaraltatását csereakció formájában 1918. évben indította meg és ezt az üdültetési formát a későbbi évek folyamán is alkalmazta. Az üdültetett gyermekek száma: 1918-ban 268, 1921-ben 600, 1926-ban 143, 1927-ben 42, 1928-ban 80, 1929-ben 120, 1930-ban 120, 1931-ben 80, összesen 1453 volt. A gyermekek ingyenesen nyaraltak. Az üdülés ideje 3—9 hét között váltakozott. 1934-ben Esterházy Pál herceg birtokán már csoportosan nyaraltatott.

Budai Szent László Gyermekotthon és Árvaház Egyesület (II., Donáti-utca 46.) 1920. június havában Balatonzamárdiban bérelt helyiségben 80 gyermek nyaraltatásával indította meg üdültetését. 1924—26. évben a

balatonkeresztúri iskolában két hónapon át 110—120 gyermeket nyaraltatott. 1927-ben herceg Festetich Tasziló és gróf Hunyadi József segítségével Balatonmária-fürdőn 100 gyermek befogadására alkalmas gyermeknyaralót épített fel. A nyaralót 1936-ban 120 férőhelyesre bővítették. A gyermekek napi 1 pengős megtérítés mellett nyaralnak.

A Hanna Gyermekvédelmi Intézmény (VII., Kertész-utca 32.) 1922-ben a főváros, az izraelita hitközség és a vidéki izraelita nőegyletek támogatásával indította meg üdültetését. Az üdültetett gyermekek száma 1922—28. években 100—120. Pénzügyi nehézségek miatt munkáját 1928-tól 1933-ig nem folytathatta, azonban az 1933—35. években ismét 140—160 gyermeket üdültetett. 1935-ben létesítette Nagymaroson 80 férőhelyes üdülőtelepét, ahol a gyermekek négy hétig üdülnek.

A Magyar Ifjúsági Vöröskereszt Csepregen, Bánfalván, Ágfalván és Kapuvár községben 1923-tól 1929-ig ingyenesen nyaraltatott évente átlag 150 gyermeket. Nyaraltatási akciója 1929. év őszétől 1934. júliusáig szünetelt. 1934. év nyarán nyitotta meg soproni »vitéz Simon Elemér Üdülőházát« és a gödöllői »nagybányai vitéz Horthy Miklósné Üdülőiskoláját«. A soproni üdülőházban, mely létesülését és felszerelését a Magyar Ifjúsági Vöröskereszt csoportok áldozatkészségének köszönheti, 3—4 hetes csoportokban 50, 10—18 éves tanuló nyaral. Az az Ifjúsági Vöröskereszt csoport, amely legalább 250 pengőt ajánlott fel az üdülőház céljaira, jogot szerzett arra, hogy csoportjából vagy más Ifjúsági Vöröskereszt csoportból minden nyáron, a nyaraltatás egyik szakában, a megállapított ellátási díj összegének feléért egy üdülésre szoruló gyermeket nyaraltathasson. 1935-ben Sopronban 132, Gödöllőn pedig a főváros üdültetési akciója keretében 105 gyermek nyaralt. 1936-ban Sopronban 125, Gödöllőn pedig az Országos Gyermekvédő Liga nyaraltatása útján 132 gyermek nyaralt.

Budapesti M. kir. Állami Gyermekmenhely (X., Üllői-út 86. sz.) nyaraltatási akcióját 1925. évben szervezte meg. Az első években a nyaraltatást a községekben rendelkezésre bocsátott iskolatermekben, 1929. év óta pedig a Balatonzamárdiban létesített »vitéz nagybányai Horthy Miklós« állami üdülőtelepen folytatta. A telep 300 férőhelyes.

Julián Iskolaegyesület (VI., Andrássy-út 83.) az idegenben élő magyarok társadalmi, gazdasági és kulturális téren való támogatása céljából 1904. év tavaszán alakult. A trianoni szerződés következtében vagyonának javarészét elvesztette. Az 1926. év nyarán az egyesület 24 bécsi magyar gyermeket Debrecenben, 34 berlini magyar gyermeket pedig Pécsett, 1927. évben 42 berlini magyar gyermeket Szegeden és Kiskúnfélegyházán, 25 bécsi magyar gyermeket pedig Székesfehérvárott helyezett el. 1928. év nyarán a bécsi magyar gyermekeket ismét Debrecen, a berlinieket pedig Kaposvár áldozatkész polgárai fogadták vendégszeretetükbe. 1929. év nyarán Francia-

országból 96 magyar gyermeket hoztak nyaralásra haza. Az egyesület 1930. évben 192, 1931-ben 169, 1932-ben 73, 1933-ban 103, 1934-ben 107 idegenben élő magyar gyermeknek, 1935-ben Bécsből 41, Berlinből 86, Franciaországból 127 gyermeknek magyarországi üdültetését tette lehetővé.

Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetsége (IV., Kálvin-tér 8.) balatonszárszói üdülőtelepét 1928-ban, nagyrészt diákok gyüjtéséből létesítette. Az üdülők száma évenkint átlag 800—1000. Ebből körülbelül 400—500 a középiskolás fiú és leány, a többi egyéb diákleány, tanonc és földművesifjú.

Protestáns Országos Árvaegylet (VII., Rózsák-tere 1.) nyaralótelepe Balatonszárszón 1600 négyszögölnyi területen 80 férőhellyel 1933-ban épült.

Poel Czedek Egylet (VI., Jókai-utca 1.) 1934. év tavaszán rendezte elsőízben nyaraltatását. 48 tanonc három hetet töltött a Sátoraljaújhely melletti Potocsok-völgyében. Az üdültetés költségeit nagyrészben az egyesület fedezte.

A Krisztinavárosi róm. kat. Egyházközség gyermeknyaraltatási tevékenységét 1929-ben a Balatonbogláron vásárolt házban kezdte meg, ahol július és augusztus hónapokban 28 gyermek üdült. 1930-ban az egyházközség Balatonbogláron nyaralót vásárolt s azóta a Balaton partján évente két csoportban 96 gyermek üdül 28 napon át, részben ingyenesen, részben térítés ellenében.

A budapesti róm. kat. egyházközségek Központi Tanácsa 1932-ben Balatonzamárdi községben 104 férőhelyes üdülőtelepet létesített, ahol évenkint négy csoportban 416 gyermeket üdültet. A gyermekek 50%-a ingyenesen, 50%-a az egyházközségek által fizetett napi és személyenkinti 1 pengős ellátási díj térítése mellett nyaral. Az egyházközségek a gyermekek részére a Szociális Testvérek Társasága közreműködésével kirándulásokat is szerveznek.

A Budapest III. kerületi »Kövi Mária« Egyházközség az 1935. év nyarán Balatonmária-fürdőn az egyházközség saját költségén bérelt villában 20 fiút, és Vértesacsán, József kir. főherceg alcsuti jószágkormányzóságánál 16 leányt üdültetett. A gyermekek részben ingyenesen, részben térítés ellenében három hétig üdültek.

Gyermeknyaraltatással foglalkozó egyesületek útján üdültető intézmények és vállalatok.

A Magyar Általános Kőszénbánya Rt. és annak érdekkörébe tartozó *Borsodi Szénbányák Rt.* a munkások és altisztek gyermekeinek nyaraltatását az 1923. évben kezdte meg. Az üdültetés a Zsófia Országos Gyermekszanatórium Egyesület Balatonszabadi, az Országos Gyermekvédő Liga horányi és a Budapesti Gyermektelep Egyesület balatonlellei, illetve zebegényi telepén történt. 1923-tól 1936-ig mintegy 1200 gyermeket üdültettek, 1—1 hónapig a vállalat költségén.

A Ganz és Társa Villamossági, Gép-, Waggon és Hajógyár Rt. helyettes vezérigazgatójának elhúnyt felesége emlékére, a Klein-család által létesített »Klein Ferencné, Greiner Lili alapítvány a gyermekekért« jövedelme szolgálja a gyermekgondozás céljait. Az alapítvány gyermeknyaraltatási akciója 1924. évben a »*Zsófia Gyermekszanatórium Egyesület*« balatonszabadi és budapesti (hüvösvölgyi) telepén, majd később a »Budai Szent László« gyermekotthon és Árvaház Balatonmária-fürdői üdülőtelepén folyt. 1924—1935-ig az alapítvány közel 2000 gyermeket üdültetett.

A Budapest Székesfőváros Közlekedési Rt. gyermeknyaraltatási akcióját 300 gyermek nyaraltatásával 1925. évben indította meg. Már 1935-ben a vállalat költségén 1380 gyermek üdült. A nyaralási időtartam az első években 1 hónap, később 28 nap volt, 1935. év óta pedig 21 nap. A gyermekek a székesfőváros, az Országos Gyermekvédő Liga és a Zsófia Gyermekszanatórium Egyesület telepein üdülnek. A részvénytársaság 1925-től 1936-ig a saját költségén 9435 gyermeket üdültetett.

A Budapesti Automobil Közlekedési Rt. munkásai gyermekeit 1925. évtől kezdődőleg a Zsófia Gyermekszanatórium gyermeknyaraltatási akciója keretében üdültette. Az évente nyaralásra elküldött gyermekek száma 40 és 50 között váltakozik.

Budapest Székesfőváros Elektromos Művei az alkalmazottak gyermekeinek üdültetése kérdésével elsőízben 1926. évben foglalkozott. A gyermekeket a Zsófia Gyermekszanatórium Egyesület útján üdültette. Az üdültetett gyermekek száma 1926-tól 1936-ig 2200 volt. A költségeket az Elektromos Művek viselik. Az üdülésre kiválasztott gyermekek 4 héten át nyaraltak.

Budapest székesfőváros Vízművei alkalmazottjainak gyermekeit 1927-től 1933-ig a Zsófia Országos Gyermekszanatórium Egyesület nyaraltatási akciója, 1934-től pedig a székesfőváros Gyermeküdültetése keretében üdültette. Az üdültetett gyermekek létszáma évi 160 volt.

A M. kir. Postatakarékpénztár Betegségi Biztosító Intézete 1927. év óta nyujt lehetőséget tagjai gyermekeinek üdültetésére. Az üdültetést részben az Országos Gyermekvédő Liga, részben a Zsófia Gyermekszanatórium Egyesület útján bonyolította le. Évente átlag 10—12 gyermek nyaraltatásáról gondoskodik. Az üdültetés költségeit a Betegségi Biztosító Intézet viseli.

Leipziger Vilmos Szesz- és Cukorkagyára Rt. gyermeküdültetési akciója 1927-ben indult meg. A lebonyolítás a Zsófia Gyermekszanatórium Egyesület és az Országos Gyermekvédő Liga útján történt. Az üdültetett gyermekek száma 1927-ben 12, 1936-ban pedig 272 volt. Az üdültetés tartama egy hónap, költségeit a vállalat viseli.

A Magyar Kir. Honvédség hivatásos altiszti karának Jóléti Alapja 1927. év óta tagjainak gyermekeit évi 10—15.000 pengő költséggel az Országos Gyermekvédő Liga útján részesíti ingyenes üdültetésben. 1927. évben 130

gyermeket, 1936-ban pedig már 262 gyermeket üdültetett. A tíz év alatt üdültetett gyermekek száma 1700 volt.

Salgótarjáni Kőszénbánya Rt.-nál a bányászcsaládok gyermekeinek üdültetése a nagymányoki és a salgótarjáni bányaigazgatóságnál 1929-ben, a dorogi bányaigazgatóságnál pedig 1930-ban kezdődött. Az üdültetés az Országos Gyermekvédő Liga és a Zsófia Országos Gyermekszanatórium Egyesület segítségével a Dorogi Munkásotthon Önsegélyző és Önművelő Egyesület balatonfenyvesi üdülőtelepén történt. Az üdültetett gyermekek száma 1929-től 1936-ig 1727 volt. Az iskolás gyermekeken kívül a salgótarjáni és a dorogi bányaigazgatóságok területéről leventék és cserkészek is üdültek. Egy-egy gyermek 25 napig üdült.

A Budapesti M. Kir. Állami Gépgyár először 1930-ban üdültetett. A gépgyári alkalmazottak gyermekei közül 1930—31-ben Békéscsabán 80—80 gyermek, 1932—33-ban a székesfőváros mezőcsáti telepén 200—200 gyermek, 1934-ben a Zsófia Gyermekszanatórium Balatonalmádin lévő telepén 150, az Országos Gyermekvédő Liga hűvösvölgyi Heinrich-szanatóriumában 50 gyermek, 1935-ben Balatonszabadin 90 s a hűvösvölgyi Heinrich-szanatóriumban 110 gyermek, végül 1936-ban Balatonszabadiban 200 gyermek részesült üdültetésben.

A Budakalászi Textil Művek Rt. gyermeküdültető tevékenységét 1927-ben kezdte meg s azóta munkásainak gyermekei közül évente 30—50 gyermeket a Zsófia Országos Gyermekszanatórium Egyesület útján négy hétig üdültet.

A Nemesfém-Iparosok, Kereskedők és Órások Országos Szövetsége 1930. óta folytat gyermeküdültetési tevékenységet. Az Izraelita Szűnidei Gyermektelepen és a főváros útján a szövetség költségén egy hónapon át, évenkint átlag 16 gyermek üdül.

A Siketnémák Budapesti M. kir. Állami Intézete. A növendékek 25%-át a budapesti és vidéki állami gyermekmenhelyek utalják az intézetbe. Ezeknek a gyermekeknek üdültetéséről a budapesti gyermekmenhely igazgatósága gondoskodik. 1932 óta a többi növendék nyaraltatására is módja van az intézetnek. Dobrojevits Sándor vésztői birtokos ugyanis 10 hold szántóingatlant hagyományozott az intézetnek. A hagyományból alapítványt létesítettek s ennek jövedelméből 1932-ben és 1933-ban az intézet 20—20 növendéket üdültetett.

A Magyar Pamutipar Rt. 1932-ben küldött elsőízben gyermekeket üdülésre a Zsófia Gyermekszanatórium Egyesület Balatonszabadin lévő telepére. Azóta a vállalat a saját költségén évente 10 gyermeknek biztosít 3 heti nyaralást.

A Nagybátony-Ujlaki Egyesült Iparművek Rt. az 1933—35. években 1 hónapon keresztül 10—10 gyermeket nyaraltatott a Zsófia Országos Gyermekszanatórium Egyesület balatonszabadi telepén.

Linum Taussig Sámuel és Fiai Lenfonó Szövetipar Rt. a Zsófia Országos Gyermekszanatórium Egyesület útján 1935—36. évben 20—20 gyermeket üdültetett.

A Vasutasok Jótékonysági Országos Egyesülete. Az Országos Gyermekvédő Liga farkasgyepűi és Izabella-telepi üdülőjében 1935-ben 17, 1936-ban 34 gyermeket üdültetett.

A Danubia Ipari és Kereskedelmi Rt. 1933 óta évente 10—15 munkás gyermekét üdülteti a Zsófia Gyermekszanatórium Egyesület útján.

Az Ericsson Magyar Villamossági Rt. A Zsófia Országos Gyermekszanatórium Egyesület, illetve az Országos Gyermekvédő Liga útján évente 20—25 gyermeket részesít 3 heti üdülésben.

A Magyar Gyapjú és Pamutgyár Rt. a munkások gyermekei közül a Zsófia Országos Gyermekszanatórium Egyesületnél évente 5 gyermeket nyaraltat.

Üdültetést folytató, de saját teleppel nem rendelkező egyházközségek.

A Herminamezői Egyházközség gyermeknyaraltatását 1923-ban Soltvadkerten, családoknál kezdte meg. 1926 nyarán tért át a csoportos nyaraltatásra. 1923. év óta ingyenesen mintegy 1200 gyermeket üdültetett.

A Budapest-Városmajori Egyházközség gyermeknyaraltatási akcióját 1924-től 1933-ig jobbmódú vidéki gazdák és uradalmak támogatták. 1933 óta pedig a budapesti egyházközségek balatonzamárdi közös telepén üdülnek a gyermekek. A nyaraltatás 75—80 gyermekkel indult meg és 1925—1927-ben 1930-ban és 1932-ben Tatatóváros on, 1928-ban Balatonbogláron, 1929-ben Sajókazincon, 1931-ben Balatonmária-fürdőn, 1933. óta Balatonzamárdiban folyik. 1934-ben 32, 1935-ben 26 leányt, 1936-ban pedig 26 fiút és leányt nyaraltatott.

A Budapest-Zuglói Páduai Szent Antal Egyházközség üdültetését 1925. évben kezdte meg. 1925-től 1936-ig vidéki családoknál összesen 901 fiút és 513 leányt üdültetett. Anyagi támogatást az Egyházközségek Központi Tanácsától kaptak, a hiányzó összeget adományokból pótolták. 1929-től 1935-ig az egyházközség 226 gyermekkirándulást is rendezett, amelyen 41.532 gyermek vett részt.

A Budapest-Angyalföldi Római Kat. Egyházközség gyermeküdültetését 1927-ben kezdte. A gyermekek a székesfőváros és az Egyházközségek Központi Tanácsának támogatásával évről-évre más-más vidéki községben csoportosan üdültek. 1927-ben a nógrádmegyei Szendehelyen és Szokolyán 60 gyermek; 1928—30-ban a tolnamegyei Regölyben és Tamásiban 70—70 gyermek, 1931—32-ben Endrefalván, illetve Tamásiban 60—60 gyermek; 1933-ban Vértesacsán és Csákváron 50 gyermek; 1934-ben Zamárdin és Mezőcsáton

46 gyermek; 1935-ben Zamárdin és Zalaegerszegen 46 gyermek; 1936-ban Zamárdin 26 és Somogyszentimrén 30 gyermek üdült ingyenesen.

A Budapest Szent Rókus Plébánia Balatonmária-fürdőn 1927-ben 100 gyermeket nyaraltatott. Azóta ez a szám anyagi nehézségek következtében 50—60-ra csökkent. A gyermekek átlag 30 napon át ingyen nyaraltak.

Magna Hungarorum Domina Egyházközség Zirz, Tát, Kapuvár stb. községekben 1934-ben 150, 1935-ben 120, 1936-ban 120 gyermeket nyaraltatott.

A Szent József Egyházközség gyermeküdültetését 1928. évben a Budai Szent László Gyermekotthon és Árvaház balatonmária-fürdői nyaralójában 30 gyermek üdültetésével kezdte meg, majd fokozatosan 60 gyermek 21—40 napi üdültetését biztosította. A költségeket az egyházközség viseli.

A Budapest Szent Imrevárosi Egyházközség gyermeknyaraltatását 1929-ben kezdte. Évente különböző községekben, két csoportban, ingyenesen, 30 leányt nyaraltat.

Középső Ferencvárosi Római Kat. Egyházközség gyermeknyaraltatási akcióját 1929-ben indította meg. Az első években különböző községekben 30 fiút és 30 leányt, utóbb csak 40 leányt üdültetett. Az üdültetés ingyenes, időtartama 3 hét.

A Soroksári-úti Római Kat. Egyházközség 1930 óta Öreglak község r. kat. iskolájában évenkint 30 gyermeket üdültet. A gyermekek fele ingyen, fele térítés ellenében üdül. A térítés összege 15 pengő 80 fillér. Az üdültetés időtartama 1 hónap.

A Budapest Törökőri Római Kat. Egyházközség 1931-ben 26 gyermeket vitt az Egyházközségek Központi Tanácsának Balatonzamárdin lévő üdülőtelepére. 1933 óta átlag 60 gyermeket üdültet. Az üdülés ingyenes, időtartama 3—4 hét.

A Krisztus Király Egyházközség gyermeküdültetése 1931. évben kezdődött. Az első évben különböző községekben 20, azóta évente 10—15 gyermeket és tanoncot ingyenesen, 3 hétig nyaraltatott.

A Budai Kapucinus Egyházközség 1932-ben kezdte meg gyermeküdültetését. Az évenkint üdültetett gyermekek száma 30—40. Az üdültetés részben a Budapesti Egyházközségek Központi Tanácsának balatonzamárdii nyaralótelepén, részben a Budai Szent László Gyermekotthon és Árvaház balatonmária-fürdői üdülőtelepén történik. Az üdültetett gyermekek térítés ellenében 3—4 hétig nyaraltak.

A Szent Adalbert Római Kat. Egyházközség 1932-től kezdődőleg 1936-ig különböző községekben, ingyenesen, átlag 3 héten át, 147 gyermeket üdültetett.

Az Egyházközségek Központi Tanácsának Gyermeküdültetési Akciója 1933-ban az üdültető jelleggel bíró helyi kirándulások lebonyolításával a Szociális Testvérek Társaságát bízta meg. Ez évben 8200 pengő költséggel 140

kirándulást rendeztek, melyekre 7 héten keresztül 34 egyházközség, összesen 30.100 gyermeket küldött. Kirándultak:

Zugliget-Városkúthoz	42	alkalommal
Római-fürdőbe	42	«
Városligetbe	42	«
Hűvösvölgy-Nagyrétre	7	«
Visegrádra	7	alkalommal.

1934-ben 7 héten át a 34 egyházközség 9000 pengő költséggel rendezett 155 kirándulásán 36.450 gyermek vett részt. A kirándulások között 13 hajókirándulás (Esztergom, Vác, Visegrád) is volt.

A kiránduláson résztvett gyermekek között 1934-ben a főváros költségén összesen 34.500 adag ebédet, 37.201 adag uzsonnát, az egyházközségek által pedig 110 kg csokoládét és kekszet osztottak ki. A kirándulási akció ez évben — Pestújhely és az Auguszta, Lenke-úti, Valéria és Zita állami lakótelepek önköltségén való bekapcsolásával — még 7284 gyermekkel bővült.

1935. évben a kirándulásokon 8 héten keresztül 7000 pengőnyi költségen 35 egyházközség 38.000 gyermeket üdültetett. Ezek közül 28.000 gyermek egésznapos, 10.000 gyermek pedig félnapos kiránduláson vett részt.

A kirándulások során ez évben 30 esetben a City moziba, a Busch cirkuszba, a Margitszigetre és a Virágkiállításra is kivitték a gyermekeket.

1936. évben 8 héten át 132 kiránduláson 8500 pengő költséggel 35 egyházközség 32.500 gyermeket szórakoztatott. Kirándultak:

Városligetbe	32	alkalommal
Zugliget-Városkúthoz	32	«
Hűvösvölgy-Nagyrétre	8	«
Rómaifürdőbe	9	«
Sósfürdőbe	4	«
Margitszigetre	16	«
Cirkuszba	10	«
Moziba (Décsi)	8	«
Hajókirándulásra (Esztergom, Horány)	13	«

A városligeti kirándulásokkal kapcsolatban a gyermekek az Angolparkot és Liliputi-színházat is felkeresték.

Hazánk vármegyéinek, városainak, járásainak és községeinek, vidéki jótékony szerveknek üdültető tevékenysége.

Budapest székesfőváros gyermeküdültető munkássága az utóbbi években már hazánk minden részében ismertté vált. A vármegyék, járások hatóságai meghívták a főváros kiküldöttjeit, hogy ismertessék az üdültetés célját, módozatait és vázolják jelentőségét. A főváros propaganda munkájá-

nak eredménye nem is maradt el. Vidéki közületek közül egyre többen csatlakoztak a főváros által propagált nyaraltató akcióhoz éspedig oly módon, hogy:

1. vagy teljesen ingyen vállalták *fővárosi gyermekeknek* családoknál, illetve csoportosan való nyaraltatását; vagy

2. cserenyaraltatás fejében vállalták ugyanezt; végül

3. az üdülésre szoruló gyermekek nyaraltatására módot adtak.

Ahol egy-egy kisebb közület anyagi ereje, áldozatkészsége nem volt elégséges, csoportokba tömörülve szolgálták a gyermeknyaraltatás ügyét. Az utóbbi 15 év eredményeit áttekintve, örömmel láthatjuk, hogy vármegyéink és a vidéki városok, községek gyermeknyaraltató munkássága egyre szélesebb keretek között mozog. Megjegyzem, hogy a következőkben ismertetett helyi közületeken túl, egy-egy éven át számos község is vállalta gyermekeknek kisebb csoportokban, családoknál való üdültetését. Ezeket azonban, kisebb jelentőségüknél fogva — amennyiben *fővárosi gyermekek* üdültetésével is foglalkoztak — kimutatás formájában csak a statisztikai részben, összevontan soroltam fel.

Bács-Bodrog vármegye.

Baja tj. város helyi katolikus egyesület szervezetével közösen 1935. évben 66 és 1936. évben 108 gyermeket nyaraltatott.

Baranya vármegye.

Pécs. A város 1929. évben az Országos Gyermekvédő Liga útján 25—30 napig 146 gyermeket juttatott üdüléshez. 72 fiú a szigetmonostori Izabella-telepen, 74 leány pedig Farkasgyepün nyaralt. A költségeket részben a társadalom, részben a város vállalta.

1930-ban a város társadalmi adakozásból és a pécsi pénzintézetek által felajánlott kedvező kölcsönből Fonyódon egy üzemen kívül helyezett gyártelepet vásárolt meg és azt üdültetés céljaira megfelelően átalakíttatta. A 80—90 gyermek befogadására alkalmas telepen 1930 óta egy-egy nyáron 4 turnusban, három héten át, mintegy 300—340 gyermek nyaral. A teljesen szegény gyermekek ingyen, a jobb helyzetben levők körülbelül 5 pengő vasúti költség, illetőleg — a szülők által az ínségakció során is ledolgozható — 10—20 pengős hozzájárulás ellenében üdülhettek.

Hegyháti járás 1926. évben kezdte meg a gyermeküdültetést. Az e célra indított gyüjtés eredménye azonban önálló akció folytatására nem volt elegendő s így a *fővárosi gyermekeket* családoknál helyezték el. 1928—31. években a járás községeinek mintegy 2000 pengőnyi közös költségén *Komló* község állami iskolájában 30—30 *székesfővárosi leánygyermeket* üdültetett hat héten át.

A siklósi járás községei közül 1929. évben Siklós nagyközségben a járás áldozatkészségéből 20 szegénysorsú budapesti gyermek hat héten át körülbelül 2800 pengő költségen nyaralt. 1930. évben Siklóson 30 gyermek nyaralt egy hónapig körülbelül 3200 pengő költséggel, 1931. évben pedig Dunaszekcső község által nyaraltatott *fővárosi gyermekek* nyaraltatási költségeihez 1000 pengővel járult hozzá.

A fővárosi gyermekek Dunaszekcsőn a mohácsi járás községeinek áldozatkészségéből 1928-tól 1932-ig nyaralhattak. Évente 40—50 gyermek hat héten keresztül üdült a községben.

Békés vármegye.

1926. év február havában fordult először a főváros *Békéscsabához* azzal a kéréssel, hogy a nyári hónapokra 8—14 éves, testileg leromlott, *budapesti gyermekeknek* nyári üdültetését egyénenkinti kihelyezéssel, családoknál biztosítsa. Ezzel szemben felajánlotta, hogy a békéscsabai iskolák növendékeit 3—5 napra megfelelő tanulmányi programm mellett, a fővárosi diákszállókban ellátja.

1926-ban Békéscsabán 21 gyermeket családoknál, a felajánlott ellátás, illetve pénzbeli és természetbeni adományok ellenében pedig 29 gyermeket az Irányi-utcai állami elemi iskolában csoportosan sikerült elhelyezni.

Vitéz Jánossy Gyula polgármester hathatós támogatásával 1926-tól 1935-ig évente 6—7 héten keresztül csoportosan 50 gyermek, 1936-ban pedig 3 hétig 100 *fővárosi gyermek* üdült Békéscsabán. A bőséges és kifogástalan ellátás és a gyermekekről való szeretetteljes gondoskodás és a modern strandfürdő a békéscsabai nyaralótelepnek hírnevet szerzett.

Gyula városát a trianoni békeszerződés gazdasági, kereskedelmi és ipari fejlődésében megállította. Így a város nem volt abban a helyzetben, hogy a fővárosi gyermeküdültetéshez nagyobb segítséget nyujtson. Az Alföldi Közművelődési Egyesület útján 1924. év június havában 4 gyermeket nyaraltatott. 1926. és 1927. évben a város súlyos helyzetét árvízkatasztrófa növelte és ezért teljesen kikapcsolódott a nyaraltatásból. Az 1928. évben a főváros által megindított csereakciószerű gyermeknyaraltatás keretében a gyulai Szociális Missziótársulat és a Lórántffy Zsuzsánna Egyesület közreműködésével hat hétig 35 *budapesti gyermek* nyaralt Gyulán, 20 gyulai iskolás gyermek pedig a főváros vendége volt.

Békésszentandrás nagyközség kedvezőtlen anyagi körülményeire való tekintettel csak 1927-ben nyaraltatott 9 gyermeket.

Kőrösladány község 1927. és 1928. év nyarán 15—15 *fővárosi gyermeket* látott vendégül. 1929. évben már a járás valamennyi községének anyagi hozzájárulásával 44, 1930. évben 80 gyermek üdülését biztosította.

Tótkomlós községben egy alkalommal, 1930-ban üdültek *fővárosi gyermekek*. Az üdültetés költségeit a község viselte.

Az Országos Stefánia Szövetség orosházi fiókja a menhelyi gyermekek üdültetését Gyopárosfürdőn 1926-ban indította meg. Itt évente átlag 80 menhelyi gyermek nyaraltatásáról gondoskodnak.

Bihar vármegye.

Bihar vármegyei Tüdővész Ellen Védekező Egyesület berettyóújfalusi gondozó otthonában 1928. év tavasza óta a gyenge szervezetű gyermekek üdültetését egy négy holdas parkban, felnőttek csoportjától teljesen elkülönítve folytatja. Az üdültetés május hó 1-től szeptember hó 10—15-ig tart. A helybelieken kívül ingyenesen vidéki gyermekeket is vesznek fel. Az üdültetett gyermekek száma évente átlag 130—150 között mozog.

A gondozó otthon évente 8000 pengő államsegélyt kapott, ez az összeg 1933 óta évi 1500 pengőre csökkent s ezért a vármegye törvényhatósága évi 6000 pengő segéllyel kiegészítette.

Kőrösszakál község 1936. évben négy héten át 40 *fővárosi gyermeket* nyaraltatott. Az üdültetés költségeit a járás 13 községe viselte.

Borsod vármegye.

Putnok község a *főváros gyermeküdültetését* 1929. év óta támogatja. Nyolc év óta évente 20 gyermek volt 50—60 napig ingyenesen a község, illetőleg a járás vendége.

Csanád, Arad, Torontál k. e. e. vármegyék.

Makó város a *fővárosi gyermekeket* 1924. évtől 1927. évig egyes családoknál, majd 1928-ban a város iskolájában csoportosan üdültette. Vendégszeretetét öt év alatt összesen 101 *fővárosi gyermek* élvezte. 1930-ban a város 30 gyermek számára alkalmas napköziotthont létesített, majd mikor 1931. évben már egy 80—90 gyermek befogadására alkalmas új napköziotthont építettek, az előző évben létesített Otthont gyermeküdülővé alakították át, ahol 1932-től napi 20 fillér ellátási díj fejében évente mintegy 164 gyermek üdül.

Csongrád vármegye.

Az Ujszegedi Szent Vince Egyesület Szeged városától gyermeküdültetési célokra a Tiszapart mentén díjmentesen fürdésre alkalmas területet kapott.

Az egyesület a területen 1928-ban gyermekfürdőt létesített, ahol 4—14 éves korú szegény gyermekek teljesen ingyen, a jobbmódúak 10 és 20 fillér térítés ellenében ebédet is kapnak.

Szeged-Somogytelepi r. k. plébánia, az Actio Catholica karitatív munkájába bekapcsolódva, a gyermeknyaraltatást 1930-ban Kőszegen indította meg. 1930-tól évente 50 gyermek ingyenes üdültetéséről gondoskodik.

A Szegedi Stefánia Szövetség 1920 óta gyermeküdültető tevékenységet is folytat. Strand- és játszótelepe az újszegedi parton 40—60 méter széles és 5—600 méter hosszúságú területen fekszik. A szövetség az Újszegedi Szent Vince Egyesülettel karöltve működik.

Csongrád vármegyében *Kistelek* és *Kiskundorozsma* községek kapcsolódtak be a *főváros* gyermeküdültetési tevékenységébe. *Kistelek* 1927—1929-ben hat héten keresztül 10—10 *fővárosi gyermeket* csoportosan és 5—5 *fővárosi* gyermeket pedig magánosok jóvoltából nyaraltatott. *Kiskundorozsma* községben az 1926. és 1935. évben volt gyermeküdültetés. Első esetben 15, második esetben 24 gyermek nyaraltatásával támogatta a *főváros gyermeküdültetését.*

Fejér vármegye.

Székesfehérvárott az Öreghegyen, részben ajándékba kapott, részben megvásárolt 1659 négyszögölnyi telken a Boldog Margit Leánykongregáció 1935. évben úgynevezett »Gyermektanyát« építtetett. A berendezést és a nyaraló gyermekek élelmezését a Katholikus Nőszövetség vállalta el. Itt a kezdő évben két csoportban, 3—3 hetes turnusban, 28 gyermek üdült. A »Gyermektanya« 1936. év nyarán új építkezéssel bővült s a nyaraltatást is korábban kezdték. 3 csoportban 54 gyermeket helyeztek el.

Adony községben 1928. és 1931. évben 40—40 *fővárosi gyermek* volt a község vendége.

Pákozd község — a székesfehérvári járás költségén — 1931. évben a község róm. kat. iskolájában 31 *budapesti gyermeket* nyaraltatott.

Győr, Moson, Pozsony k. e. e. vármegyék.

Lébény községben 1926. év július és augusztus havában 15 *fővárosi* leánygyermek üdült a magyaróvári járás községeinek áldozatkészségéből.

Magyarkimle községben 1928. év nyarán a községi iskolában elhelyezve 20 *fővárosi fiúgyermek* üdült.

Moson község 1927. augusztus havában 30 *fővárosi gyermeket* látott vendégül, az állami elemi iskola épületében.

Rajka község 1926. és 1929. évben 30—30,

Tét község 1926. évben 50 *fővárosi gyermek* üdültetését tette lehetővé.

Hajdú vármegye.

A Stefánia Szövetség debreceni fiókja gyermeküdültető tevékenységét az 1927. évben indította meg. Balatonzamárdi községben, állami hozzájárulással, egy 50 gyermek elhelyezésére alkalmas üdülőtelepet létesített, ahol a társadalom segítségével évenkint két hónapon keresztül üdültetett.

Debrecen városa a Nagyerdőben 1934. évben 50 gyermek nyaraltatását kezdte meg. 1935-ben két hónapon át már 100gyermeket nyaraltatott.

Hajdúnánáson 1929. nyarán négy hétig 15 szegénysorsú *budapesti leánygyermek* üdült.

Heves vármegye.

Heves község 1928. és 1932. években nyaraltatott 15—15 *fővárosi gyermeket.* Az 1930. és az 1931. évben viszonzásul a község 15 gyermekét látta vendégül a főváros 10—15 napi tartózkodásra.

Sirok község 1936. év nyarán 10 fővárosi gyermeket négy héten át nyaraltatott.

Jász-Nagykún-Szolnok vármegye.

A tiszafelsőjárás községei 1928-ban 20 fővárosi gyermeket nyaraltattak Kenderesen. 1929-től 1933-ig évenkint átlag 40—50 gyermeket Abádszalók községben.

A jászsági felsőjárás községei 1926-tól 1932-ig évenkint 20—20 fővárosi gyermeket nyaraltattak.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye.

A kalocsai járás a *székesfővárosi gyermekek* üdültetését 1926 óta, tehát már 10 esztendőn keresztül, az 1926-ban tartott járási tiszti értekezlet határozata alapján a foktői református iskolában elhelyezett 40 leánygyermek ellátásával segíti elő.

A kiskunfélegyházi járás községei 1928. év óta minden nyáron 40 szegénysorsú *fővárosi gyermeket* nyaraltatnak.

Budafok városa a Budafoki Keresztény Ifjak Egyesületével karöltve 1931. évben kezdte meg gyermeküdültetési akcióját. Balatonudvar község határában egy nyaralótelepet létesített, hol évenkint 80—100 gyermeket üdültet.

Kecskemét városa 1929. évben a Budapesten nyaralt 52 kecskeméti gyermek ellenében, négy heti nyaralásra 57 *fővárosi gyermeket* látott vendégül. Ugyanebben az évben csereakció formájában, három héten át, 36 rajnavidéki diákot is üdültetett.

Nagykőrösön 1929. év nyarán a város költségén egy hónapig 25 *fővárosi gyermek* nyaralt. 1931 nyarán a pénzintézetek és magánosok áldozatkészsége tette lehetővé azt, hogy 15 *fővárosi gyermek* 30 napig élvezhette Nagykőrös városának vendégszeretetét. 1936. év nyarán Nagykőrös már a saját szegény gyermekeit nyaraltatta. A református lelkészi hivatal közbejöttével 50 nagykőrösi szegénysorsú iskolásgyermeket helyeztek el a város tehetősebb családjainál.

Pestszentlőrinc 1935-ig a község terhére, a székesfőváros útján bonyolította le gyermeknyaraltatását. 1936. évben a község várossá alakult, s ez évben az Országos Gyermekvédő Liga útján 25 gyermeket nyaraltatott.

Újpest városa 1922-ben indította meg gyermeküdültetési akcióját. Az első évben Zebegényben 200 szegény gyermeket nyaraltatott. 1923-ban a város 100 gyermeket Zebegényben és 100 gyermeket a Zsófia Országos Gyermekszanatórium útján Balatonszabadin nyaraltatott. A következő évben a nyaraltatott gyermekek száma már 500—600 volt. Üdültetését nagyobbrészt a Zsófia Gyermekszanatórium útján bonyolította le. 1923. évtől kezdve különböző helybeli intézményeknél még körülbelül 500 gyermeket is üdültetett.

Budakeszi községben 1931. és 1932. évben a biai járáshoz tartozó községek áldozatkészségéből 15—18 *fővárosi gyermek* üdült.

Zagyvarékás községben öt ízben üdült 30—30 *fővárosi leánygyermek*. A költségeket az abonyi járás községei arányosan viselték.

Somogy vármegye.

A Kaposvári Anya- és Gyermekvédő Egyesület 80 gyermek üdültetésével az 1922. évben indította meg gyermeknyaraltatását. A nyaraltatás 1932-től 1935-ig pénzügyi nehézségek folytán szünetelt. Az üdültetés Balatonbogláron, a vármegyétől bérbevett villában történt.

Somogyhárságyon 1928-ban 20 *fővárosi fiú*, 1929-ben pedig 20 *leánygyermek* nyaralt. Az áldozatkészségért a főváros ingyenes ellátás mellett alkalmat adott a járás gyermekeinek a főváros nevezetességeinek megtekintésére.

Sopron vármegye.

Fertőrákos községben 1924. évben a győri püspökség kastélyában a Magyar Vöröskereszt Egylet támogatásával 120 *budapesti gyermek* nyaralt ingyenesen.

Kapuvár község 1932—1936. évben, átlag hat héten keresztül 29—29 *fővárosi gyermek* ingyenes nyaralását tette lehetővé.

A gyermekeket részben a székesfőváros, részben a Magna Hungarorum Domina Egyházközség, illetve a Szent József egyházközség küldte üdülésre.

Szabolcs vármegye.

Kisvárda község a nyaraltatás első éveiben a *fővárosi gyermekeket* családoknál helyezte el, 1929—1932-ig a módosabb lakosok és a község anyagi hozzájárulása mellett évenkint 20 *fővárosi gyermek* nyaralt. Azóta a község anyagiak hiányában nem üdültet.

Szatmár, Ugocsa és Bereg k. e. e. vármegyék.

Csenger község 1927—29 évben 15—15 *fővárosi gyermeket* 2—2 hónapon át üdültetett ingyenesen.

Fehérgyarmat községben 1926—31. évben a fehérgyarmati járás községei évenkint 20 *fővárosi gyermek* 4—6 heti ingyenes nyaraltatását vállalták.

A mátészalkai járás *Mátészalka* községben a Katholikus Nőegylet segítségével 1924., 1926., 1928. és 1933. években átlag 15—20 *fővárosi gyermeket* üdültetett.

1929. évben *Olcsván*, 1930. évben pedig *Olcsvaapátin* 30—30 *fővárosi gyermek* üdült.

Vásárosnamény községben az elmult 15 év alatt három ízben és pedig 1926., 1929. évben 20—20, az 1930. évben 10 *fővárosi gyermek* részesült ingyenes nyaraltatásban.

Vas vármegye.

1932., 1933., 1934., 1935. és 1936. évben *Celldömölk* község 1—1 hónapon keresztül 25—30 gyermeket nyaraltatott.

A Vasvármegyei Tuberkulózis Ellen Védekező Egyesület Szombathely városa által, a várostól 2 kilométernyire fekvő császтói üdülőben átengedett erdészlakban *az első magyarországi erdei iskolát* 1908. évben nyitotta meg. Az erdei iskola 1910. évben már 10 fiú- és 10 leánygyermek részére internátust is létesített.

Az 1926. évi átszervezéstől kezdve az erdei iskola egész éven át működik. 1935. évben 63 gyermek 15.510 ellátási napon át nyert gondozást és nevelést az erdei iskolában.

Az egyesület 1929. évtől kezdve megindította a gyermeknyaraltatást is.

Az 1932. év nyarán	40	gyermek	940	ellátási	napon	át
Az 1933. évben	70	«	1.810	«	«	«
Az 1934. «	75	«	1.999	«	«	«
Az 1935. «	78	«	2.241	«	«	«

részesült üdülésben.

A felsőcsatári Szivgárdaotthon a község határában, a Steier alpok nyúlványát képező Vashegy oldalán, 1 hold területű telkén, 1933-ban építette fel üdülőtelepét.

A társadalom áldozatkészségéből létesített üdülőtelepen a gyermekek nyaraltatása 3—4 hetes turnusokban történik.

A tehetősebb szülők gyermekük nyaraltatásáért 1934. és 1935. évben napi 1 pengő 25 fillért, az 1936. évben pedig 1 pengő 30 fillért fizettek.

Három év alatt összesen 384 gyermeket nyaraltattak, ezek közül teljes díjat fizetett 127, 5—25%-os kedvezményben részesült 105, 25—60%-os kedvezményes díjat 62 gyermek fizetett és ingyenesen 90 gyermek üdült.

Szombathely város a gyermeküdültetést évek óta a nyári két hónapban felállított három napközi-otthonban valósította meg.

Veszprém vármegye.

Pápán a gyermeknyaraltatás 1934. évben indult meg, mikor 20 leánygyermek a várostól 3 kilométernyire fekvő »Öreghegyi« kastélyban három heti nyaralásban részesült. Az épület bővítése folytán 1935-ben és 1936-ban már 31 leánygyermek és 27 fiúgyermek nyaralása volt biztosítható.

Zala vármegye.

Alsólendvai járás Lenti községében 1930. és 1931. években 50—50 fővárosi gyermeket nyaraltatott.

Nagykanizsa város 1929-ben és 1930-ban évenkint 15—15 fővárosi gyermeket üdültetett. 1931-től Nagykanizsa városa a társadalmi egyesületek és egyházközségek segítségével már a saját gyermekeit üdültette. 1931-ben 29, 1932-ben 42 gyermeket nyaraltatott Balatonbogláron. 1933-ban 41, 1934-ben 37, 1935-ben 68 és 1936-ban 72 gyermek nyaralt Balatonberényben.

Zemplén vármegye.

A szerencsi járás 1925-től 1929-ig *Girincs* és *Ond* községekben 15—15 sátoraljaújhelyi gyermek üdültetését tette lehetővé.

Az üdültetés fejlődésének további iránya.

A gyermeküdültetési akció megszervezése idején az ínségenyhítés volt a székesfőváros célja.

A székesfőváros a gyermeküdültetést a legszélesebb körben propagálta. A hazai csereakció beállításával a vidéket arra késztette, hogy úgy a saját gyermekeiket, mint a fővárosi gyermekeket részesítsék az üdülés áldásaiban. Külföldi tapasztalatokat szerzett a főváros az érettebb ifjúság üdültetése céljából és megszervezte külföldi csereüdültetését is. Az üdültetés kereteibe be nem vonható fővárosi gyermekek részére egész napos kirándulásokat rendezett. Külön üdülőtelepeket létesített és bérelt. Kiterjesztette üdültetését a tanoncleányokra is. A megfelelőbb anyagi körülmények között élő szülők gyermekeinek üdülését megtérítés ellenében elvállalta s üdültetésébe legutóbb bekapcsolta az óvodás gyermekeket is. Mindezeket a legsúlyosabb időkben tette, amikor áldozatkészségét a nyomor és ínség más irányában is lekötötte.

A főváros a gyermekek egészségvédelme érdekében eddig folytatott tevékenységét ma is bővíteni és fokozni igyekszik és új feladatok megoldására törekszik. Az eddigi tapasztalatok alapján a gyermeknyaraltatás terén is szükség van a továbbfejlődésre. A gyermekeknek egészségük helyreállítása végett nemcsak a levegőváltozásra, jobb élelmezésre van szükségük, hanem a leromlott, betegségekre hajlamos szervezetük részére biztosítani kell a szükséges és rendelkezésre álló gyógytényezőket is.

A gyermeküdültetés ily irányú átszervezésére a főváros már kísérletet tett. 1927-ben Zugligeti üdülőtelepén »kísérleti«, a Hidegkúti-úti telepén pedig »ellenőrző« üdülőtelepet létesített, hogy a különböző bajban sinylődő gyermekek üdültetésének módjait, eszközeit megállapíthassa. A két telepen szerzett tapasztalatokat az üdülőtelepeken hasznosították.

1935-ben a tiszti főorvosi hivatal közbenjöttével, az iskolaorvosok útján összeíratta a főváros a különböző betegségekben szenvedő gyermekeket. Az iskolás gyermekeket először két csoportba sorozták: az ínséges viszonyok között (a szegénykataszterbe felvett gyermekekre) és a rendezett anyagi körülmények között élő tanulókra s e két csoportot egészségügyi szempontból külön vizsgálták át.

A székesfővárosi iskolaorvosok mintegy 48.000 elemi, polgári és középiskolás tanulót megvizsgáltak s ezeknél a következő megbetegedési eseteket állapították meg.

A szegénysorsú szülők gyermekei közül:

Szervi szívbaj	867	esetben
Inactív tbc	3.080	«
Neurasthenia	951	«
Reconvalescens (lábbadozó)	346	«
Asthenia (ált. gyengeség)	3.295	«
Lymphatikus (mirigyes) vagy exudativ (izzadmányos)	2.152	«
Psychopata	182	«
Kislétszámú osztályokba tartozó volt	894	gyermek.

Rendezett viszonyok között élő szülők gyermekei közül:

Szervi szívbaj	447	esetben
Inactív tbc	640	«
Neurasthenia	660	«
Reconvalescens stadium	122	«
Asthenia	1.384	«
Lymphatikus vagy exudatív	862	«
Psychopata	41	«
Kislétszámú osztályokba járt	66	gyermek.

A két csoportba tartozó gyermekeken kívül még 6581 olyan gyermek volt a fővárosban, akiknek szociális helyzete kívánta meg az üdülést.

A felvett adatok és a tiszti főorvosi hivatal véleménye alapján a következőket állapíthatjuk meg:

Háromféle üdülőtelepre lenne szükség. Tóparti, hegyvidéki és alföldi üdülőtelepre.

1. Tóparti üdülőtelepeken az üdültetésnek átlag 6 héten át kellene tartani, hogy az astheinás, neurastheniás, lymphatikus, psychopatiás és reconvalescenses gyermekek egészségi állapota helyreállíttassék.

2. A hegyvidéken létesített üdülőtelepeken átlag 8 heti üdüléssel lehetne megfelelő eredményt elérni az inactiv tbc-ben, neurastheniában szenvedő, psychopatiás, reconvalescens, továbbá szervi szívbajban szenvedő gyermekeknél.

3. Alföldi jellegű vagy sósfürdős üdülőtelepeken a lymphatikus, vagy exudativ, szervi szívbajos és reconvalescens gyermekek 6 hét alatt nyernék vissza egészségüket.

Az üdülőtelepek a következőképen működnének:

Az üdültetésre való ráutaltság oka	Az üdülőtelep fekvése és éghajlati viszonyai	Az üdülés időtartama: átlagos	Az üdülés időtartama: részletes	Az üdülés időszaka	Különleges berendezések	Foglalkoztatások, fürdés, egyéb egészségi követelmények	Szükséges orvosi kezelések és gyógyszerek	Élelmezési kívánalmak	Szakorvos
Asthenias (ált. testi gyengeség)	A) Tóparti	6 hét	4—6	július, augusztus	Kvarclámpák	Fokozatos szoktatás a naphoz, vízhez	Télen csukamájolaj, vas, arzén, étvágygerjesztők	Vegyes táplálkozás	A teleporvosok külön kioktatása szükséges
Neurasthenias (ideggyenge)			—	—					
Lymphatikus (mirigyes)			4—6	július, augusztus					
Psychopathiás			4—6	—					
Kislétszámú osztályokba járók .			4—6	május—június, szept.—okt.					
Reconvalescensek (lábadozók)			4—6	—					
Inaktív tbc-sek (zárt tbc)	B) Hegyvidék	8 hét	8—10	egész éven át					
Neurasthenias (ideggyenge)			4—6	máj.—jún., szept.—okt.					
Psychopathiás			4—6	Egész éven át					
Reconvalescensek (lábadozók)			4—6						
Bizonyos szervi szívbajosok			6—8			Mozgás korlátozás	Vegyes táplálkozás, főleg főzelékek és gyümölcsök		
Lymphatikus vagy exudativ	C) Alföld, sósfürdő mellett	6 hét	—				Kizárólag főzelék, gyümölcs, vaj és tej		Belgyógyász szakorvos
Szervi szívbajosok (lymphatikus, rheumás)			6—8			Mozgás korlátozás			
Reconvalescensek (lábadozók)			4—6						

A kimutatásban részletezett különféle kívánalmaknak megfelelő üdülőtelepek létesítése a főváros jelenlegi pénzügyi helyzetében sajnos, nem megoldható feladat, azonban reméljük, hogy a fejlődés ezen telepek fokozatos felállítását lehetővé teszi.

Az üdültetés egészségügyi tényezői.

Az üdültetéssel kapcsolatban nemcsak a gyermek pihenéséről és szórakozásáról kell gondoskodni, hanem — az aránylag rövid idő helyes kihasználásával s a rendelkezésre álló gyógytényezők igénybevételével — a gyermek egészségének állandósítására és az egészséges életmódra való nevelésére is törekedni kell.

Az üdülésre szoruló gyermekek megerősítése érdekében az üdültetés helyét olymódon kell kijelölni, hogy ott a szükséges gyógytényezők rendelkezésre álljanak. Minthogy az üdültető tevékenység nem a kimondottan beteg, állandó orvosi kezelésre szoruló gyermekekkel foglalkozik, az üdültetésnél elsősorban a természetes gyógytényezők érvényesülését kell biztosítani, s kerülni kell a költséges, mesterséges gyógytényezők alkalmazását, amelyek állandó orvosi ellenőrzést is kívánhatnak.

A természetes gyógytényezők között első helyen áll a levegőváltozás. Ha a szellemi munkában elfáradt, városi levegőhöz szokott gyermek egészséges vidékre kerül, szervezete előbb és erősebben reagál a levegőváltozásra, mint a felnőtté. Ezt a körülményt az üdülőtelep kijelölésénél és a csoportok összeállításánál figyelembe kell venni, nehogy a gyermeknél a szükségesnél nagyobb reakciót váltson ki. Ez utóbbi esetben ugyanis az üdüléstől feltétlenül megkívánt súlygyarapodás helyett, súlycsökkenés következik be, s a testileg gyenge, ideges, mirigyes vagy táplálkozási zavarokban szenvedő gyermekeknél az erős levegőváltozás álmatlanságot, bágyadtságot, étvágytalanságot idézhet elő.

Fontos természetes gyógytényező a tiszta, oxigéndús levegő, amelyet a budapesti gyermekek legtöbbje egész éven át nélkülözni kénytelen. A légzőszervekre gyakorolt gyógyító hatását a gyermekeknek a szabadban való foglalkoztatásával és légzési gyakorlatok végzésével fokozhatjuk. A légfürdők észszerű alkalmazása a légzést mélyíti, az érverést lassítja, a vérnyomást csökkenti, a széndioxid-kilégzést elősegíti, azétvágyat fokozza s mindezekkel megjavítja a gyermek közérzetét és kedélyét.

A légfürdővel szoros kapcsolatban áll a napfürdő, amelynek gyógyító hatása közismert. Tüdőgyenge, zárt, tüdőfolyamatos gyermekeknél a napfürdőzés csak orvos utasítására alkalmazható.

A lég- és napfürdőzés biztosítása érdekében létesülhet az üdülőtelepen nyitott és fedett napozó is. A nyitott napozó legmegfelelőbben az üdülőtelep épületének lapos kiképzésű, rácsozattal ellátott tetőzetén helyezhető el, a fedett

napozó rendszerint az üdülőtelep verőfényes részén épül, az északi oldala széltől védett, a többi pedig a szükségnek megfelelően vászonredőnnyel bevonható.

Az étvágy és anyagcsere fokozására, az idegek megnyugtatására fontos gyógytényező a fürdés.

A szabadban folyó vagy állóvízben való fürdés azonban körültekintést igényel. Figyelemmel kell lenni a levegő és a víz hőmérsékletére, a fürdés idejére és időtartamára, hatására, stb. A fürdőzés tartama alatt szigorú felügyeletről is gondoskodni kell.

Gyakoriak az üdülőtelepeken a tussfürdők, melyek könnyen kezelhetők és veszélytelenek, s a kisebb gyermekek részére nagyon beváltak. A láb-, kád- és medencefürdők inkább tisztálkodás céljait szolgálják.

Komoly gyógytényezők a sós és szénsavas fürdők. A sósfürdő a skrofulás, rachitikus, krónikus hurutokban és reumatikus fájdalmakban szenvedő gyermekek részére biztosít gyógyulást; a szénsavas fürdő a bőrre gyakorolt ingerlő hatásánál fogva megkönnyíti a vérkeringést. A különböző ásványi sókat tartalmazó források vizei csak orvosi irányítás mellett használhatók.

A sótartalmú, tiszta levegőjű, partjai fövenyével, erősebb fénysugárzásával gyógyítólag ható tengeri fürdő, sajnos a magyar gyermekek üdültetésénél csak csereüdültetés keretében alkalmazható.

Mint gyógytényezőt, nem lehet figyelmen kívül hagyni a homokstrandokat sem. A homok parányi kristálya ingerli a bőrt és ennek következtében a gyermekek anyagcseréje és vérkeringése fokozódik.

Az üdültetés eredményes voltát a gyógytényezők mellett elsősorban a jól elkészített, ízletes, megfelelően adagolt, az üdülés időszakához alkalmazkodó, rendszeres időben történő étkezés, a helyes táplálkozás hivatott biztosítani. De az üdültetés eredményességét igyekszik elérni az a rendszeres időbeosztás is, amely az üdülő gyermek részére nemcsak a szükséges nyugalmat, hanem a tornával, játékkal, kirándulásokkal, sétákkal rendszeresített mozgást és szórakozást is megadja.

Az üdültetés a gyermeket hosszabb időre kiemeli megszokott környezetéből. A környezetváltozással egészségesebb viszonyok közé kerül a gyermek s egyúttal az üdültetés keretében a helyes és egészséges életmódra nevelhető.

A dolgozó szülőknek kellő felügyelet nélkül felnövekedő gyermekeinél rossz szokások alakulnak ki.

A csoportos üdültetés a családi jelleg mellett a közösségben rejlő erőket is felhasználja nevelőcéljának elérése érdekében. A közös munka, játék, étkezés, pihenés, szórakozás kialakítja és fokozza a gyermekben a kölcsönös segítenivágyást, előzékenységet, szolgálatkészséget stb.

A fővárosi gyermeküdülőtelepek napirendje:

7 órakor: Ima, mosakodás, szájöblítés, fogápolás, fésülködés, körömápolás, ágyak rendbehozatala, tisztasági vizsgálat.

8 órakor: Zászlótisztelet, reggeli tornagyakorlatok, ima, reggeli. Reggeli után szájöblítés.

9-től ½10 óráig: Légzési gyakorlatok, szabadmozgás, egészségügyi testgyakorlás.

½10-től 10 óráig: Tízórai (második étkezés). Előtte és utána kézmosás és szájöblítés.

10-től 12 óráig: Séta, kirándulás, ének, játék és mesemondás.

12-től ½1 óráig: Pihenés (gyenge tüdejűeknél a pihenés, illetve fekvés: ½ 12-től ½1 óráig tart).

½1-től ½2 óráig: Ebéd. Ebéd előtt és után asztali ima, kézmosás, szájöblítés.

½2-től ½4 óráig: Kötelező pihenés (alvás) ágyakon, nyugágyakon, az üdülő termeiben vagy a szabadban.

½4-től 4 óráig: Ágyak rendbehozatala, mosdás, fésülködés.

4-től 5 óráig: Uzsonna (kézmosás, szájöblítés).

5-től 7 óráig: Játék, szabad foglalkozás, séta, mesemondás, testgyakorlás vagy ének.

7-től 8 óráig: Vacsora. Előtte és utána asztali ima, kézmosás, szájöblítés.

8-tól ½9 óráig: Séta, vagy szabad foglalkozás.

½9-től 9 óráig: Lábmosás, mosakodás, körömápolás és az ágyak elkészítése alváshoz.

9 órakor: Légzési gyakorlatok, ima és lefekvés.

(A bemutatott életrend természetesen a helyi körülmények vagy orvosi rendelkezés szerint változhat.)

Az üdülőtelepek társasélete sok olyan dologra taníthatja meg az üdülő gyermekeket, amely jellemének kialakulásánál döntő jelentőségű. Különösen a baráti viszony, az összetartozás, a polgári és hazafiúi érzés, a kötelességérzet, részvét, őszinteség, önérzet, bátorság, szerénység, türelem és tisztelet érzelmeinek kifejlődésére kell súlyt helyezni.

Az üdülőtelepeken eltöltött hetek alatt megtanulják a gyermekek testük tisztántartásának feltételeit, a száj-, fog- és torokápolást, a helyes étkezést, az illedelmes társas érintkezés és az egészséges életmód szabályait, a légzőgyakorlatokat, a testedzés lehetőségét, vidám játékokat és szórakozásokat. A telepek nevelőmunkája igyekszik a gyermekekben fejleszteni az önfegyelmezést és azt a törekvést, hogy a telepen megszokott egészséges életrendet a lehetőséghez képest otthonukban is folytassák.

A nevelésnek szeretetteljes módon kell történni. A fővárosi üdülőtelepeken testi fenyítést vagy táplálék-elvonást alkalmazni nem szabad. Szükség esetén a büntetés a kedvezmények megvonásából, csoport előtti nyilvános dorgálásból stb. áll.

Súlyt kell helyezni a gyermekek vallásos nevelésére is. A gyermekek tartoznak követni vallási szabályaikat és előírásaikat. A csoportfelügyelők feladata biztosítani azt, hogy a gyermekek között vallásuk gyakorlása ne okozzon surlódást. Vasár- és ünnepnapokon a gyermekek tartoznak vallásfelekezetük szerint istentiszteletet hallgatni s naponta az étkezésnél és este lefekvéskor közös imát végezni.

A nemzeti szellem ébrentartását célozzák a nemzetünk nagyjairól megemlékező ünnepélyek, az ilyen tárgyú mesék, elbeszélések és a zászlótiszteletek.

A vidéki üdülőtelepek a gyermekeket közelebb hozzák a természet szépségeihez is. Az ízlés fejlesztését szolgálják a telep helyiségeinek virágokkal való díszítése.

Az üdülőtelepek a munkát is a nevelés szolgálatába állítják. A gyermekek azonban csak könnyű munkát végezhetnek, olyanokat, amely környezetük, ruhájuk, felszerelési tárgyaik, játékaik rendbehozatalával kapcsolatosak s az üdültetés célját semmiképen sem hátráltatják.

A kirándulások az ismereteket is gyarapítják.

Az üdülőtelepi élet helyes vezetés mellett összhangban fejleszti és neveli a gyermek testi és lelki egészségét s ezért a nemzet jövője szempontjából nagy értéket képvisel.

Az üdülőtelepek.

Az üdülésre szoruló gyermekek egészségének helyreállítását különböző betegségekre való hajlamosságuk szerint tóparti, sziksós, folyómenti, hegyvidéki, sík vagy alföldi üdülőhelyek biztosíthatják.

Gyermekek üdültetésével foglalkozó szervnek lehetőleg a felsorolt vidékek mindegyikén üdülőteleppel kellene rendelkeznie.

Az üdülőtelep helyének kiválasztásánál ügyelni kell a következőkre:

Az üdülőtelep könnyen megközelíthető legyen, ne feküdjön távol a közlekedési útvonaltól, de ne legyen túl közel a településekhez, hogy a fertőző betegségek behurcolását elkerülhessék.

Gyógyszertár, kórház könnyen elérhető legyen.

Az élelmezés végett piac álljon rendelkezésre.

Levegője, fekvése megfelelő legyen és egészséges, pormentes helyen épüljön.

Az épületek világosak, szárazak, levegősek és lehetőleg tűzveszélymentesek legyenek. A telepnek legyen jó ivóvize. Az üdülőtelep a gyermekek megfelelő mozgását biztosítsa. Legyen berendezett játszótere, fürdője, esetleg fekvőcsarnoka, napozója. Környékén legyen megfelelő kirándulóhely.

Az üdülőtelepen a következő helyiségekről kell gondoskodni:

Hálótermekről, melyekben lehetőleg egy-egy gyermek részére 3—4 m^2 terület és 10—12 m^3 levegő álljon rendelkezésre. Az ablakok nagysága

a padozat nagyságának $^1/_7$-e legyen s világosságot és levegőt ne csak északról kapjon. Egy-egy hálóterem 20—25 ágyasnál ne legyen nagyobb.

Minden egyes csoportnak legyen *nappali szobája*, amelyben egy gyermekre legalább 2 m² terület essék.

Az *ebédlőteremben* egy gyermekre 1·5—2 m² területet számítsunk.

Konyha az ebédlő mellett épüljön, megfelelő nagyságban. A konyhából az ebédlőbe ajtó és kiszolgáló-ablak építendő.

Éléskamra a konyha közelében legyen, de annak melege és párája ne érhesse.

A személyzeti szobák elosztása szükség szerint történjék. A felügyelőszemélyzet szobái a hálótermekhez, a segéd- és konyhaszemélyzet szobái a konyhához közel legyenek. Az egyágyas szobák nagysága 10—12 m² legyen, a közös szobáknál egy ágyra legalább 4 m² területet kell számítani.

Lehetőleg legyen *társalgó*, amely a felügyelőszemélyzetnek napi munkája utáni pihenésére és szórakozására szolgál.

A telepvezető részére 2 szoba és irodahelyiség biztosítandó. A gazdasági felügyelőnek, illetve háztartásvezetőnek 1—1 külön szoba építendő.

A fehérneműés az egyéb felszerelések elhelyezésére külön *raktárhelyiség*, a telepőr és családja részére a bejárathoz közel, megfelelő külön *lakás* szükséges.

A hálótermekhez és egyéb helyiségekhez vezető folyosók elég tágasak (3—4 méter szélesek) legyenek, hogy ott az üdülő gyermekek ruhaszekrényeit lehessen elhelyezni.

A *mosdókban* lehetőleg folyóvíz legyen. 5 gyermekre 1—1 mosdót kell számítani. Az ebédlőbe, felügyelőszobákba és a w.-c.-k előterébe is kívánatos 1—1 mosdó felszerelése.

A *fürdő* lehetőleg világos, könnyen tisztántartható és megfelelő számú káddal, zuhannyal és melegítőberendezéssel felszerelt legyen, az öltözködéshez szükséges előtérrel. Jó, ha lábmosó medencék is vannak.

W.-c. ha több szint van, minden emeleten kellő számmal legyen. A kis gyermekek részére alacsonyabb, a felnőttek részére külön lezárható w.-c.-ra van szükség. A játszótér közelében is kell w.-c.-kat létesíteni.

A fekvőcsarnok lehetőleg olyan legyen, hogy ott a gyermekek tavasztól őszig a nappalt vagy éjtszakát egyaránt eltölthessék. A fekvőcsarnok déli fekvésű és az ablak magasságától felfelé teljesen nyitott, légvonat és eső ellen védett, tágas legyen.

A játszóhelynek megfelelő nagyságúnak (10 m² gyermekenkint), részben kemény, részben homokos talajon, árnyékos, széltől védett helyen, a közlekedő utaktól távol kell lennie.

A pacskolófürdő lehetőleg a játszótér homokos és árnyékos területének közelében létesítendő.

Az üdülőtelepek *különleges berendezéseihez* kell sorolnunk az orvosi berendezéseket, *a beteg-* és *elkülönítő-szobákat*, külön w.-c.-kal, fürdővel és ápolószobával.

Az egész éven át működő üdülőtelepeken gondoskodnunk kell:

a) megfelelő világításról a termekben, szobákban, lépcsőkön, folyosókon stb.,

b) megfelelő fűtőberendezésekről,

c) melegebb takarókról és ruházatról.

Az üdülőtelepek berendezési tárgyainak higiénikusoknak és célszerűeknek kell lenniök. Az egészségügyi berendezéseket magukban foglaló helyiségek és a konyha fala csempézett, a padlózat pedig könnyen mosható legyen.

Az üdülőtelep udvara, parkja fásított, bokros, virágos legyen. A pihenést megfelelő kerti ülőkkel vagy heverőkkel biztosítsuk.

Tóparti és folyóvíz melletti üdülőtelepeken strandfürdőről is kell gondoskodni, a vízhez közel megfelelő számú öltözőt kell építeni. A mély vizet legalább úszó szálfákkal el kell keríteni és jól látható figyelmeztető táblákkal kell jelezni.

Az üdülőtelepek élete.

Az üdülőtelepekre különböző nevelésű és lelkialkatú gyermekek kerülnek. A különböző lelkivilágú gyermekek között egyetértést, nyugalmat, harmóniát kell teremteni. Ez az üdülőtelepi munka egyik legnehezebb feladata.

A gyermekek közül nem mindegyik barátkozik meg könnyen az előírt életrenddel.

Az üdülőtelep életéhez való szoktatásnál, a gyermekekkel való foglalkozásnál nagy segítség, ha egy csoportba azonos korú, egymást már ismerő gyermekek kerülnek.

Az üdülőtelepeken mindenkor csak egynemű gyermekek nyerjenek elhelyezést.

A gyermekek üdülőtelepi életét házirend szabályozza, amelyet a nyaraltatással foglalkozó pedagógusok tapasztalataik alapján állítottak össze a következőképen:

1. A tisztaságra ügyeljünk!
2. Minden gyermek tartozik a csoportfelügyelő utasítását pontosan követni.
3. Zajos magatartás, rendetlenkedés, ajtók csapkodása tilos!
4. A csoportfelügyelő engedélye nélkül a nyaralótelepet elhagyni nem szabad.
5. A gyermekek (akár egyenkint, akár többen) felügyelet nélkül sem a hálóteremben, sem a folyósón, sem pedig az udvaron nem tartózkodhatnak.
6. A háló- vagy étkező-termekből a ki- és bevonulás csak zárt sorokban, csendben és rendben történhetik.

7. A gyermekek étkezés közben csendesen viselkedjenek.

8. Az étkezés után a pihenési idő szigorúan betartandó. Pihenés alatt beszélni, nevetni, olvasni nem szabad.

9. Elöljárókkal tisztelettel kell beszélni. A terembe lépőket, a pihenési és étkezési időt kivéve, néma felállással kell üdvözölni.

10. Minden hulladékot a kijelölt helyre kell dobni.

11. Az illemhelyre egyszerre csak egy gyermek mehet be. Ételmaradékot nem szabad az illemhelyen kiönteni.

12. Társainkkal szeretettel bánjunk.

13. Idegen vagyon rongálása, séta, kirándulások alkalmával ágak tördelése, a növényzet és termés pusztítása szigorúan tilos.

14. A gyermekek ruházatukat és felszerelésüket tartsák tisztán.

15. A csoportfelügyelő engedélye nélkül ennivalót, főképen pedig gyümölcsöt elfogadni senkitől sem szabad.

16. A napirendet mindenkinek meg kell tartani.

17. A szülőknek gyermekeiket a telepen meglátogatniok nem szabad.

18. Vasár- és ünnepnapon minden gyermek vegyen részt az istentiszteleten és ott viselje magát rendesen.

19. Az ágyak és hálótermek mindenkor a legnagyobb rendben tartandók. Az ágyakba vagy rájuk ruhát, felszerelési tárgyakat rakni nem szabad.

20. Az ágyakra felsőruhában vagy cipővel leheveredni nem szabad.

A gyermekek érdekében még az alábbi intézkedések történnek:

Reggel és este a csoportfelügyelők minden gyermek egészségi állapota felől érdeklődnek. A panaszkodókat orvosi vizsgálatra viszik.

Minden gyermek hetenkint kétszer tüzetes orvosi vizsgálat alá kerül. A beteg gyermekek a betegszobába kerülnek. Súlyosabb megbetegedés vagy fertőző baj esetén a gyermeket kórházba szállítják. Azt a csoportot, amelyben a fertőző megbetegedés történt, elkülönítik és megfigyelés alatt tartják, hogy a ragály továbbterjedését megakadályozzák.

A csoportfelügyelők hetenkint egyszer leltárvizsgálatot tartanak a gyermekeknél. Számbaveszik felszereléseiket, ruházatukat, a rendetlenségekre felhívják a gyermekek figyelmét.

A gyermekek kötelesek hetenkint egyszer szülőiket levelezőlapon hogylétük felől értesíteni. A levélírás megszabott időben történik és annak teljesítését, valamint a levelek tartalmát a csoportfelügyelők ellenőrzik. Írni nem tudó gyermekek szülőinek a levelezőlapokat a csoportfelügyelők írják meg.

A szülői házból küldött élelmiszercsomagokat a telepen átvizsgálják és azt a csoport — amelybe a gyermek tartozik — közösen fogyasztja el. A szülőt erről értesítik. (Az élelmiszercsomag küldésének tilalmáról a szülőket előzőleg tájékoztatják.)

Az általános rendelkezés tiltja, hogy a szülők gyermekeiket a telepen meglátogathassák, mert a gyermekben felébresztik az otthon utáni vágyat és ez nyugtalanságot okoz és mert a fertőzőbetegségek behurcolását elősegíthetik. Ennek ellenére első esetben, elkülönített helyen megengedik a szülőknek a gyermekükkel való találkozást, de másodszor már elutasítják őket vagy kiadják gyermeküket a telepről. A gyermekek a szülőknek átmeneti időre nem adhatók ki.

Az üdülő gyermekek élelmezése.

A gyermekek egészségének megerősítésénél fontos szerepe van a rendszeres és jó élelmezésnek.

Már említettem, hogy a főváros 1928-ban az I., Zugligeti-út 61. sz. alatt kísérleti, az I., Labancz-út 31. sz. alatt pedig ellenőrzőtelepet létesített. Ezen a két telepen a főváros az üdülésre szoruló gyermekek megfelelő élelmezésének biztosítása érdekében vizsgálat tárgyává tette, hogy a különböző testi gyengeségben szenvedő, különböző korú és nemű gyermekek az orvosi tanácsok figyelembevételével összeállított különböző táplálkozás mellett milyen javulást mutatnak.

Ezen, valamint a többi üdülőtelepek adatgyüjtései alapján alakult ki a ma is alkalmazott étrend.

A főváros a tapasztalatok alapján megfelelő és változatos ételsor összeállítására törekedett, tekintetbe vette azonban, hogy a gyermekek nem azonos életkorúak, szervezetük különböző, a változott körülményekhez való alkalmazkodási képességük nem egyforma, végül, hogy az üdülőtelepek körüli piacok felkészültsége is változó.

Az üdültetésre szoruló gyermekek rendszerint a szegényebb néprétegből kerülnek ki. Ezeknek tápláléka sok esetben annyira hiányos, hogy egészségük fenntartását nem biztosítja s ezért a főváros a táplálkozást bőségessé és tápértékben megfelelőbbé tette.

A gyermekek az üdülőtelepeken naponta ötször étkeznek: a reggeli 3 dl malátakávéból vagy kakaóból és 1 zsemlyéből áll, tízórai naponta váltakozva, gyümölcsízes, mézes, túrós, vajas, zsíros, sajtos kenyér. Az ebéd hétköznapokon két tál, vasár- és ünnepnapokon 3 tál étel. Változatos leves, főzelék feltéttel vagy leves és tészta. A szerda és pénteki nap kivételével naponta húsételt, vasár- és ünnepnapokon pedig sült tésztát is kapnak a gyermekek. Uzsonna 3 dl forralt tej és 100gr kenyér, a vacsora pedig egy tál friss étel.

Az élelmezéshez csak friss és jó minőségű anyagokat használnak fel, az elkészítésnél pedig arra törekednek, hogy könnyen emészthető és tápértékben gazdag állapotban kerüljenek szétosztásra. Az ebédhez és vacsorához 50—100 gr kenyeret kap minden gyermek. A gyümölcsöket nyersen vagy pároltan adják, a vízivást pedig korlátozzák és csak étkezésnél engedik meg.

Kelet	Üdülőtelep	Étkezések					Cal.
		reggeli	tízórai	ebéd	uzsonna	vacsora	
VII/16.	Balatonzamárdi (vízmelletti)	3 deciliter cacao és 1 darab zsemlye	Mézeskenyér (100 gr.)	Zöldbableves csipetkével, sertéssült burgonyával	3 deciliter tej és 1 darab zsemlye	Tejbenrizs	2.599
	Dédes (hegyvidéki)		Gyümölcsízes kenyér	Zöldbableves csipetkével, savanyúburgonya sertéssülttel		Tejbenrizs	2.720
VII/17.	Balatonzamárdi		Gyümölcsízes kenyér	Lencseleves csipetkével, édesburgonyafőzelék		Gulyásleves	2.279
	Dédes		Zsíroskenyér	Lencseleves csipetkével, mákosmetélt		Rakottburgonya	2.761
VII/18.	Balatonzamárdi		Szilvaízes kenyér	Köményleves kenyérkockával, tökfőzelék vagdalt hússal		Zsemlyegombóc gyümölcsízzel	2.727
	Dédes		Mézeskenyér	Húsleves metélttel, kelkáposzta párolt marhahússal		Zsemlyegombóc gyümölcsízzel	2.587
VII/19.	Balatonzamárdi		Zsíroskenyér	Húsleves kockatésztával, vadas mártás, marhahús, gombóc, pogácsa		Sajt, pogácsa	3.231
	Dédes		Vajaskenyér	Zöldségleves, vagdalthús, burgonya, pogácsa		Sajt, pogácsa	3.378
VII/20.	Balatonzamárdi		Mézeskenyér	Zöldségleves daragaluskával, sodrott burgonyatészta		Sertéspörkölt rizzsel	2.693
	Dédes		Zsíroskenyér	Köményleves kenyérkockával, sodrott burgonyatészta		Sertéspörkölt rizzsel	2.780
VII/21.	Balatonzamárdi		Vajaskenyér	Köményleves kenyérkockával, zöldbabfőzelék vagdalt hússal		Túrósmetélt	2.757
	Dédes		Mézeskenyér	Tarhonyaleves, kelkáposztafőzelék vagdalt hússal		Túrósmetélt	2.538
VII/22.	Balatonzamárdi		Szilvaízes kenyér	Zöldbableves csipetkével, zsemlyegombóc ízzel		Zöldséges rizses máj	2.658
	Dédes		Liptóitúrós kenyér	Kalarábéleves, zsemlyegombóc ízzel		Pirított máj, burgonyával	2.342
VII/23.	Balatonzamárdi		Mézeskenyér	Tarhonyaleves, kelkáposzta sertéssülttel		Daramorzsóka ízzel	2.700
	Dédes		Gyümölcsízes kenyér	Tarhonyaleves, tökfőzelék sertéssülttel		Daramorzsóka ízzel	2.787
VII/24.	Balatonzamárdi		Zsíroskenyér	Szárazbableves csipetkével, lekváros metélt		Savanyútojás burgonyával	2.773
	Dédes		Mézeskenyér	Szárazbableves csipetkével, lekváros metélt		Savanyútojás burgonyával	2.653
VII/25.	Balatonzamárdi		Liptóitúrós kenyér	Húsleves metélttel, spenótfőzelék párolt hússal		Serpenyős-burgonya	2.430
	Dédes		Vajaskenyér	Marhahúsleves metélttel, zöldbabfőzelék párolt hússal		Serpenyős-burgonya	2.513
VII/26.	Balatonzamárdi		Vajaskenyér	Zöldségleves kockatésztával, párisi-szelet burgonyával és rizsfelfújt		Sajt, szilva	3.032
	Dédes		Zsíroskenyér	Zöldségleves kockatészta, párisi-szelet burgonyával, alma		Sajt, körte	2.492
VII/27.	Balatonzamárdi		Szilvaízes kenyér	Burgonyaleves, tökfőzelék, sertéspörkölt		Káposztás-kocka	2.598
	Dédes		Szilvaízes kenyér	Burgonyaleves, zöldborsófőzelék sertéspörkölttel		Káposztás-kocka	2.573
VII/28.	Balatonzamárdi		Mézeskenyér	Húsleves kockatésztával, paradicsomos burgonya párolt hússal		Tejbenrizs kakóval	2.457
	Dédes		Mézeskenyér	Húsleves kockatésztával, zöldbabfőzelék párolt hússal		Tejbenrizs kakóval	2.372
VII/29.	Balatonzamárdi		Liptóitúrós kenyér	Zöldségleves metélttésztával, gyümölcsízes gombóc		Rakott káposzta	2.732
	Dédes		Zsíroskenyér	Zöldségleves metélt tésztával, gyümölcsízes gombóc		Rakott káposzta	2.906

Az előző oldalon levő táblázat a fővárosi üdülőtelepek két heti étlapját és az egy-egy napi élelmezés kalória-értékét tünteti fel. A növekedésben lévő (8—14 éves gyermek) kalória-szükséglete a Kesztner Knipping-féle számítás szerint fiúknál átlagosan 2475, leányoknál pedig 1950 kalória. Az étlapról látható, hogy a főváros által nyujtott ellátás átlagos napi kalória-értéke 2700 volt, vagyis a számítás szerint szükséges kalóriamennyiséget lényegesen meghaladta.

Az üdülőtelepek alkalmazottjai.

A gyermekek üdültetésével kapcsolatos célokat elérni, a legjobb eredményt biztosítani, csakis képzett és gyakorlott felügyelő, illetve segédszemélyzettel lehetséges, ezért az üdülőtelep felügyelőszemélyzete — a teleporvos és gazdasági felügyelő kivételével — pedagógus legyen.

Az üdültetés megkezdése előtt a főváros üdülőtelepeire kiküldendő személyzet oktatásban részesül, mely alkalommal munkakörüket, kötelességeiket és jogaikat ismerik meg. »Utasítások« alakjában írásban is kapnak irányítást, hogy munkakörüket megfelelően elláthassák.

Az üdülőtelep élén a *telepvezető* áll, aki a telep szellemi és gazdasági irányítója. Intézkedéseiért erkölcsi és anyagi (fegyelmi) felelősséggel tartozik.

A *teleporvos* a telepvezetővel egyetértésben intézkedik a gyermekek és alkalmazottak egészségügyi kérdéseiben.

A *csoportfelügyelők* munkája az üdülő gyermekek felügyelete, foglalkoztatása és nevelése.

A *gazdasági felügyelő* az üdülőtelep háztartásáról, a gyermekek és alkalmazottak élelmezéséről gondoskodik.

A *betegszoba-felügyelő* (ápoló) a teleporvos utasításai alapján a beteg gyermekek felügyeletét és ápolását végzi.

Nagyobb létszámú (300—400) üdülőtelepeken a telepvezetőnek adminisztrációs munkájában az úgynevezett *irodás felügyelő* segít.

A főzést, takarítást, a telep éjtszakai őrzését stb. a *segédszemélyzet* végzi.

Az üdülőtelepek felügyelete.

A főváros üdülőtelepein a felügyelet, illetve az ellenőrzés kiterjed az üdülőtelep életének minden mozzanatára. A székesfőváros gyermeküdültetési központja útján ellenőrizteti az üdülőtelepek felszerelését, a gyermekek elhelyezését, foglalkoztatását, a nevelői tevékenységet, az élelmezést, alkalmazottainak működését és gazdálkodását.

A főváros a telepek gazdálkodását számszerűleg is ellenőrzi.

A telepek állandó ellenőrzését szolgálja az úgynevezett napijelentés. Ebben közli a telepvezető az ellenőrzőközponttal az üdülőtelep gyermek-

és felnőtt-létszámát; a gyermekek érkezését, távozását, esetleges megbetegedését, illetve kórházbaszállítását. Közlik a raktári készletet, a bevásárlásokat, az elfogyasztott élelmiszermennyiséget, étkezésenkint és összesen, az élelmiszerek értékét, egy gyermek napi ellátási költségét, a napi kiadásokat; a személyzeti változásokat; a gyermekek esetleges baleseteit és a telep életében előforduló egyéb eseményeket.

A napijelentések anyagát naponta felülvizsgálják s ezek alapján teszik meg a szükséges intézkedéseket.

A telepvezetők tartoznak az egyes csoportok nyaralásának befejeztével az elért eredmények statisztikáját és a telepelszámolásokat bemutatni.

Az üdülés befejezésével minden telep tartozik a turnusjelentéseken és elszámolásokon kívül leltári állományáról jelentést, a felszerelés pótlása, kiegészítése, az épületek tatarozása és a telep karbantartása ügyében pedig javaslatot tenni.

Az üdülőtelepen előforduló betegségek.

A legnagyobb körültekintéssel és gondossággal vezetett és megfelelően berendezett üdülőtelepeken is történhetnek megbetegedések.

A betegségek két csoportba oszthatók:

1. amelyeket a gyermek a szülői házból, lappangó formában hoz magával,

2. amelyek az üdülés tartama alatt keletkeznek.

Minden gondosság és felügyelet mellett is előfordulhatnak meghülésekből, napozásból származó betegségek, sérülések, rándulások, ficamok, csonttörések, rovarcsípések, különböző szöveti gyulladások és heveny gyomorbetegségek. Ezek, a tüdőgyulladást és a töréseket kivéve, rövidebb idő alatt gyógyulnak s így ezen bajokban megbetegedett gyermekek az üdülőtelep betegszobájában gyógykezelhetők. A tüdőgyulladásban, csonttörésben vagy a többi betegségek súlyosabb eseteiben szenvedő gyermekeket kórházba kell szállítani.

A csonthártyagyulladásban, fülfolyásban, mirigybetegségekben, sárgaságban, reumában, krónikus szembajokban, szívbajban, tüdővérzésben, vakbélgyulladásban és különböző fertőző betegségekben: diftéria (és diftéria bacillusgazda), himlő, kanyaró, sömör, tbc, tífusz, trahoma és vörheny stb.-ben megbetegedő gyermeket azonnal el kell távolítani a telepről és lehetőleg kórházba kell szállítani.

A férgesség (tetvesség) a legnagyobb óvatosság mellett is előfordul az üdülőtelepeken. Nagyon fontos a kellő elővigyázat, mert könnyen terjed.

A fogbetegségek kezelése az üdülőtelepeken nagyon körülményes.

Az üdülésben részesülő gyermekek törzslapjaira a gyermekek egészségi állapotára, terheltségére, a kiállott betegségekre vonatkozó feljegyzések

a teleporvosoknak az esetleg fellépő baj felismerésében nagy segítséget nyujthatnak.

A teleporvosok a betegségek megelőzése érdekében minden gyermeket hetenkint kétszer vizsgálnak meg, a csoportfelügyelők pedig naponta kétszer érdeklődnek hogylétük felől.

Legyen általános elv a telepeken, hogy a betegszobába csak 4—5 nap alatt gyógyuló betegeket szabad elhelyezni.

A főváros 1936. évi gyermeküdültető tevékenységének keretében üdültetett gyermekeknél előfordult betegségek kimutatása:

Megbetegedések		Eset	%
Szervi (organikus) megbetegedés		214	5·5
Működésbeli (anorganikus) megbetegedés		28	0·7
Hevény (acut)	fertőző megbetegedés	814	20·6
	nem fertőző megbetegedés	1.742	44·5
Lassú lefolyású (chronikus)	fertőző megbetegedés	250	6·4
	nem fertőző megbetegedés.	544	13·8
Baleset		329	8·4
Haláleset (tifusz, vesebaj-húgyvérűség, illetve agy tbc-ből kifolyólag)		3	0·1
	Összesen	3.924	100%

Az üdülés időtartama.

Az üdülésre utalt gyermekeknél az üdültetés időtartama általában 3—4 hét. A testileg leromlott, fejlődésben visszamaradt, betegségekből felépült gyermekeknél ezen 3—4 heti üdülés alatt elért súlygyarapodás és erősödés általában kielégítőnek mondható.

A főváros is átlag 3—4 héten át üdülteti a gyermekeket. Ennél hosszabb ideig egészségi okokból vagy egyes különösebb esetekben a gyermek egészségét is veszélyeztető súlyos szociális helyzete miatt, — de mindkét esetben csak indokolt orvosi vélemény alapján — üdülhet a gyermek.

Az üdültetés túlnyomó részben — az iskolai nyári szünetben — június közepétől, szeptember hó első harmadáig tart. Egyes üdülőtelepeken, mint például Zalaegerszegen, az üdültetés április elejétől október közepéig tart s ott az üdültetés időtartama a kora tavaszi időben 4 hét. Ebben az időszakban rendszerint csak fiúgyermekek üdültek, mert a fiúk az időváltozásokkal szemben ellenállóbbak. Azokban a hónapokban, amikor a gyermekek az iskolai idő alatt nyernek az üdülőtelepen elhelyezést, délelőtt és délután 2—3 órán keresztül iskolai oktatásban is részesülnek, hogy iskolai tanulmányaikban el ne maradjanak.

A telepek működése az egyes üdültetési turnusok között átlag 2—3 napig szünetel. Ezalatt a telepeket fertőtlenítik és gondosan kitakarítják.

A vármegyékben, járásokban, községekben, földbirtokosoknál vendégül látott gyermekcsoportok üdülése 3—6 heti időtartam között váltakozik.

Az üdülésre ráutalt gyermekek kiválogatása.

Bár kívánatos volna, hogy a 10 hónapi erős szellemi munka után minden iskolás gyermek üdülésben részesüljön, mégis, miután úgy a hatóságok, mint a társadalom részéről az e célra fordítható költségek a szociális és egészségügyi szempontból üdülésre szoruló gyermekek nyaraltatását sem tudják maradék nélkül biztosítani, fontos, hogy az üdültetendő gyermekek kiválasztásánál a ráutaltság mértéke döntően vétessék figyelembe.

Az üdültetést kérő gyermekek általában három csoportba sorozhatók:

1. akik üdülésre nem szorulnak;
2. akiknek üdültetése kívánatos;
3. akiknek üdültetése feltétlenül szükséges.

Az első csoportba osztható gyermekek szociális helyzete és egészségügyi állapota kielégítő. Ezeknek üdültetése a mai viszonyok között nem feltétlenül szükséges. Csak oly esetben kerülhet rájuk sor, ha üdültetésük költségeit a szülők megtérítik.

A második csoportba tartoznak azok a gyermekek, akiknek szociális helyzete kedvezőtlen s ennek következtében bizonyos mértékben fejlődésükben visszamaradtak, vérszegények vagy idegesek (neuropathia).

A harmadik csoportba tartozóknak szociális helyzete mellett még egészségi állapota is kedvezőtlen. Ide sorozhatók azok a gyermekek, akik ragályos betegségekből felépültek, akiknél erős növésbeli zavarok mutatkoznak, akik kései angolkórban, kimutatható zárt tüdő-, csont-, mirigy vagy bőrtuberculozisban, könnyebb szív és vesebajban szenvednek ugyan, de állandó orvosi kezelést azért nem igényelnek.

Azok a gyermekek, akiknek betegsége állandó orvosi gyógykezelést igényel, üdültetésre nem ajánlhatók.

A gyermekeknek az előbb megjelölt három csoportba való sorozása orvosi feladat s így az üdülés szükségességét orvosnak kell megállapítani. A gyermek szociális helyzetéről a tanító, iskolanővér, gondozónővér ad megfelelő felvilágosítást. Az iskolaorvosok által végzett első orvosi vizsgálatot második orvosi (szakorvosi, szociális-orvosi) vizsgálat követi. Ez alkalommal az üdülésre ajánlott gyermekek törzslapjaira feljegyzik azokat az okokat, amelyek az üdültetést szükségessé teszik. Feljegyzik a gyermek fejlettségére és a kiállott fertőző vagy egyéb betegségekre és az esetleges családi terheltségre vonatkozó adatokat is. Megjelölik, hogy az orvos mely időpontban, milyen fajta üdülést tart szükségesnek a gyermek testi egészségének helyreállítására s tekintetbe veszik az üdülésre ajánlott gyermek szociális helyzetét is.

Az ajánló iskolaorvos feladata az is, hogy a szülőket figyelmeztesse gyermekeik gyógykezelhető bajaira, a fogbetegségekre, különböző bőrbajokra (rüh, sömör stb.), a tetvességre, férgességre, amelyekkel a gyermekek üdültetése lehetetlen.

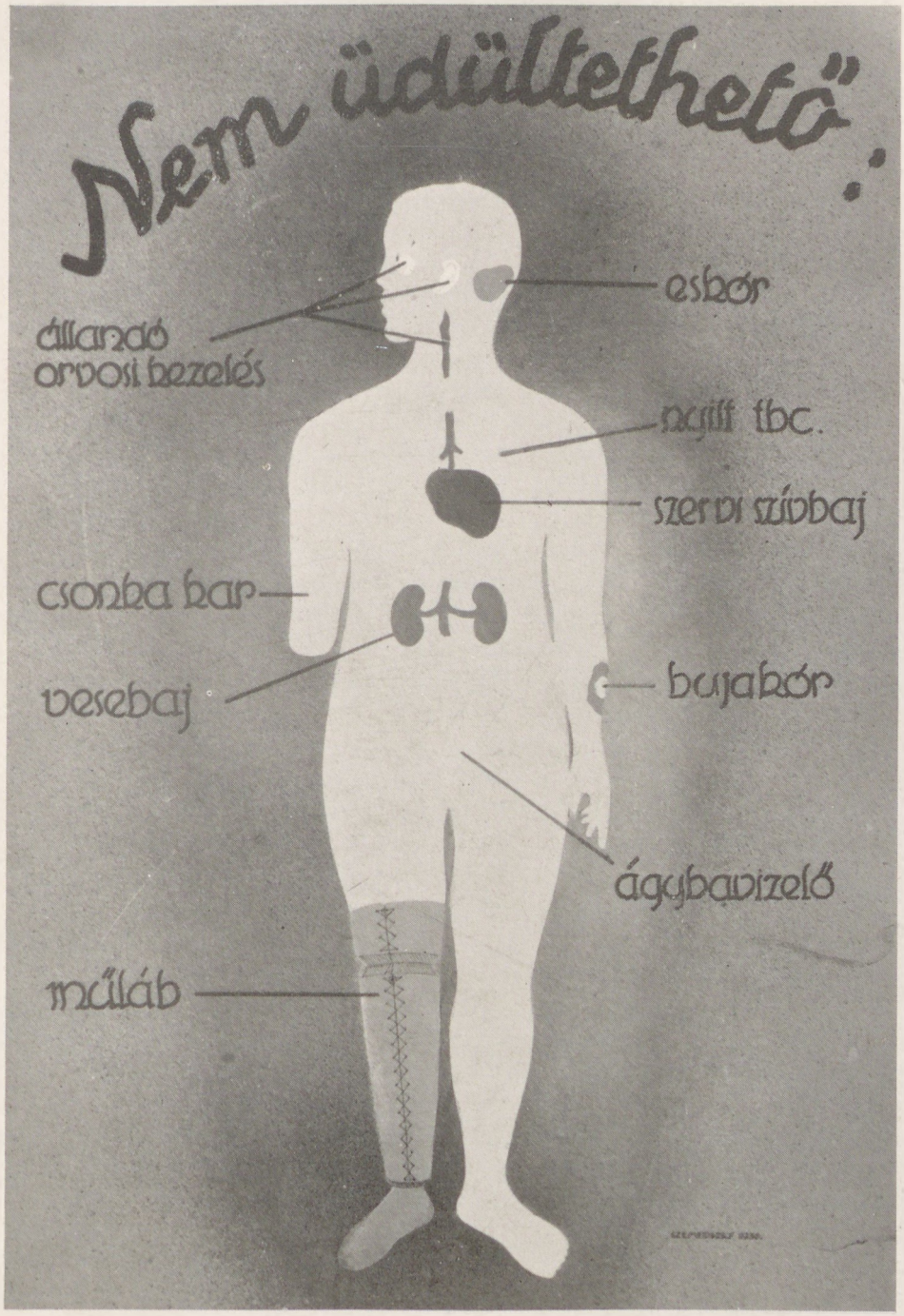
A gyermekek besorozása az üdülőtelepekre.

Az üdülésre ráutalt gyermekek kiválogatása és az üdülés megkezdése között hosszabb idő telik el. Ezen idő alatt a gyermekek egészségi állapotában olyan változások állhatnak be, melyek esetleg az üdültetést lehetetlenné teszik vagy a már részére kijelölt üdülőhely megváltoztatását kívánják. Ezért az üdültetés kezdete előtt néhány nappal az üdülésre ajánlott gyermekeket orvosi vizsgálatra (sorozásra) rendelik be. A sorozó vizsgálatnál a gyermekeket szükség esetén több szakorvos vizsgálja meg (belgyógyász, szemész, fül- és gégeorvos) és együttes véleményük dönti el, hogy az üdülésre ajánlott gyermek tóparti-, folyóvízmenti-, sziksós-, hegyvidéki vagy alföldi üdülőtelepre osztassék be.

Ez az orvosi vizsgálat ellenőrzi, hogy az üdültetést kizáró betegségekben (chorea minor, influenza, májdaganat, mellhártyagyulladás, inkompenzált szívbaj, epilepszia, tüdővész, vesebaj, fertőzőbaj, undortkeltő bőrbaj) szenvedő, ágybavizelő vagy állandó orvosi kezelést igénylő gyermek ne kerülhessen az üdülőtelepekre.

Az orvosi vizsgálat után a gyermekeket előkészítik az üdülésre. Kioktatják a szülőket, hogy az eltitkolt betegségek az üdülő gyermekekre nézve mily súlyos következményekkel járhatnak, továbbá, hogy a ragálymentességet igazoló kerületi tiszti orvosi bizonyítvány nélkül az üdülőtelepekre gyermekeket nem vesznek fel s hogy a gyermekeket megfürösztve, tisztán kell az üdülőtelepekre küldeni. Közlik a szülőkkel azt is, hogy a gyermekeknek mily felszerelést, ruházatot kell magukkal vinni. Ezekről a szülőknek leltárt kell készíteni, amelyet a gyermekek az üdülőtelepen tartoznak felmutatni. Közlik a szülőkkel, hogy gyermekeiket honnan, mely időpontban indítják útnak, feljegyzik a gyermekek törzslapjára az üdülőtelep nevét és közlik annak postai címét. Közlik, hogy az üdülőtelepeken gyermekeiket nem látogathatják meg és hogy esetleges kéréseikkel, panaszaikkal hová, kihez forduljanak. Felvilágosítják a szülőket arról is, hogy a gyermekek biztosítása nem a megbetegedésekre, hanem az esetleges balesetekre vonatkozik. Tudomásukra adják, hogy az a szülő, aki gyermekét a meghatározott időre nem viszi el az indulás helyére, ezt indulás előtt három nappal jelenteni köteles.

Vitéz nagybányai Horthy Miklósné Főméltóságú Asszonynak a fővárosi üdülőtelepeken 1935-ben tett látogatása alkalmával kifejezett kívánságára a főváros az üdülésre vitt gyermekeket fokozatosan formaruhával látja el. A zamárdi telepen 1936-ban már minden leánygyermek fehérpettyes kék

Nem üdülttethető":
esbór
állandó
orvosi kezelés
nyílt tbc.
szervi szívbaj
csonka kar
vesebaj
bujabór
ágybavizelő
műláb

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

kartonruhát viselt. A főváros a formaruhát fokozatosan bevezeti a többi üdülőtelepén is.

Minden szülő, akiknek gyermeke a főváros útján üdültetésben részesül, a következő egészségügyi oktató tanácsokat kapja írásban:

»*Hogyan éljen az üdülésből visszatért gyermek a szülői házban?*

Szeressük gyermekünket!

A legjobb eredményt is leronthatjuk, ha nem törődünk állandóan gyermekünk egészségével.

A nyaralásból hazatért gyermek ha nem is hízott meg, felfrissülve, a betegségekkel szemben ellenállóbban tér vissza.

Az elért eredményeket maradandóvá tehetjük, sőt növelhetjük is, ha az alantiak szerint él a gyermek egész éven át.

A gyermek mindig korán keljen. Mosakodjék meg derékig hideg vízben s jó szárazra törülközzék meg. Öblítse ki a száját és használjon fogkefét. Alsó és felső ruházata legyen mindig tiszta, lábbelije száraz és ép.

Ruháit ne kötözze szorosan testére, hanem nadrág- vagy szoknyatartót viseljen.

Az étkezés lehetőleg mindig pontosan, ugyanabban az időben történjék.

Minden étkezés előtt és után mossa meg a kezét és öblítse ki a száját.

A reggeli lehetőleg meleg étel (tej, kávé, tea, rántott leves) legyen.

Tízórai nem okvetlenül szükséges, semmiesetre se legyen túl bőséges.

Az ebéd a lehetőség szerint legyen változatos (főzelékfélék). Az uzsonna nem okvetlenül szükséges. Gyümölcsöt jól megmosva adjunk.

A magárahagyott gyermeknek is biztosítsuk a meleg ebédet.

Vacsorát korán adjunk neki (6 óra) kerülve a nehezebb ételt.

Gyermeknek 7—8 órakor már ágyban a helye.

Lefekvés előtt is mosakodjék meg derékig a gyermek, öblítse ki a száját, kefével tisztítsa meg a fogait.

Lábait gyakran mossa meg meleg vízben, fürödjék sokat vagy mosakodjék tetőtől-talpig.

Lefekvés előtt szellőztessük ki a szobát. A hálószobában ne dohányozzunk!

Nappali fehérneműben ne aludjék a gyermek.

Naponkinti pontos székelés a gyermek fejlődése szempontjából igen fontos. Ügyeljen a szülő a gyermek esti vizeletkiürítésére is.

A gyermek haját gyakran kell mosni és sűrűfésűvel kifésülni. Ügyelni kell azonban arra, hogy hajmosás után a gyermek feje meg ne fázzék.

A tisztaság az egészség első feltétele, nemkülönben a tiszta friss levegő és napsugár is.

Ha a gyermek kedvetlen, bágyadt, fáradtnak látszik, különös gondunk legyen rá és ha hőemelkedése is van, azonnal hívjunk hozzá orvost.«

Az üdülő gyermekek szállítása.

A gyermekek és szülőik az üdülést megelőző sorozó orvosi vizsgálat alkalmával értesülnek arról, hogy melyik időpontban, hol kell megjelenniök.

Az elutazásnál a budapesti pályaudvarok III. osztályú várótermében végzik el a gyermekek vasúti kocsik szerinti csoportosítását, ragálymentességüket igazoló tiszti orvosi igazolványaiknak ellenőrzését s a megfelelő utasítások kapcsán átadják a csoportot felügyelőiknek.

A szülők a szükséges ruházaton kívül gyermekeiknek csak annyi élelmet adhatnak, amennyi az útra szükséges és egy üveg hűtött citromos teát.

A gyermekek a beszállás után a részükre kijelölt szakaszt megérkezésükig nem hagyhatják el. A kocsiajtók lezáratnak. Az egyes csoportokat elválasztó szakaszajtókat azonban nem zárják le, hogy a gyermekek az illemhelyeket használhassák. Az utazás alatt étkezni csak a meghatározott időben szabad. Az étel- és papírhulladékot összegyüjtik. A gyermeknek az egyes állomásokon gyümölcsöt venni, vizet inni tilos. Az utolsó előtti állomás elhagyása után a csoport felkészül a kiszállásra. A rendeltetési állomásra megérkezve, a gyermekek leszállnak, majd csoportba állanak. A visszautazás előtt az üdülőtelepek vezetői a gyermekek átvétele végett értesítik a szülőket a hazaérkezése pontos idejéről és helyéről. A visszautazás alkalmával élelmezésről és ivóvízről a telep gondoskodik.

Az üdülő gyermekek biztosítása.

Az 1930. óta a főváros által üdültetett gyermekek baleseti és szavatossági biztosításának a díját a szülők megtérítik. Szabályszerű versenytárgyalás után a főváros a Magyar Francia Biztosító Rt. kötelékébe tartozó Nemzeti Balesetbiztosító Rt.-gal kötött megállapodást, mely intézet a legolcsóbb díjtétel mellett a gyermekek baleseti és szavatossági biztosításánál a legnagyobb kedvezményt adta. A megállapodás értelmében a szülők gyermekenkint 80 fillért fizetnek. A baleset elleni biztosítás kártalanítási esetei és összegei a következők:

a)	halál esetére személyenkint	
	Budapesten	600 P
	vidéken	1.300 «
b)	állandó rokkantság esetére személyenkint	15.000 «
c)	múlékony munkaképtelenség és ambuláns kezelés esetére személyenkint és naponkint	3 «
d)	baleset folytán kórházban való kezelés esetére személyenkint és naponkint	5 «

A szavatossági biztosítás a gyermekek által okozott balesetekért, valamint a baleset folytán ingó vagy ingatlan vagyonban okozott károkért a fővárossal szemben támasztott kártérítési igény esetére köttetett. A biztosítás védelmet nyujt a jogosulatlan kártérítési igények ellen és az indokolt kártérítési igényeket teljes egészében kielégíti.

A szavatossági biztosítás :

a)	egy személy sérülésére vagy sérülése folytán beállható halál esetére	50.000 P
b)	egy esemény folytán több személy megsérülésére vagy sérülés folytán bekövetkezhető halál esetére	200.000 «
c)	tárgysérülés, beleértve állatokon okozott károkat is	30.000 «

erejéig szól. A biztosítás védelmet nyujt mindazon igényekkel szemben, amelyek bérelt, kölcsönvett, ingó vagy ingatlan vagyon megsérülése, illetve megsemmisülése következtében állanak elő.

A biztosítás tekintetében a szerződő és díjfizető kedvezményezett gyanánt a székesfőváros közönsége szerepel. A kárfizetések az általa megjelölt kezéhez és nyugtájára teljesíttetnek.

A társaság kártérítési kötelezettsége úgy a baleseti, mint a szavatossági kategóriákban az esetben is fennáll, ha egy biztosított balesetének okozója egy másik biztosított. A társaság kártérítési kötelezettsége fennáll abban az esetben is, ha a kárt Budapest székesfőváros közlekedési üzemének járműve okozza s hogyha Budapest székesfőváros vagy valamely üzeme szenved az üdülésben résztvevő részéről kártérítés alá eső anyagi sérelmet.

A főváros 15 éves üdültető tevékenységének statisztikája.

Ebben a fejezetben nem terjedtem ki a fővárosi árvaházak, szabadlevegős iskolák és a főváros leventeüdültetése anyagának feldolgozására, hanem csak a főváros szorosan vett gyermeküdültető tevékenységének adatait vettem számba.

Az I. táblázat a főváros ezen gyermeküdültető tevékenysége keretében gondozott gyermekek elhelyezésének alakulásáról ad számot, de bemutatja az üdültető munka fejlődését is. Látjuk, hogy a főváros az első években budapesti iskoláiban folytatta az üdültetést. E mellett vidéki vendéglátó családok vállalták a fővárosi gyermekek egyénenkinti ingyenes üdültetését. Látjuk azt is, hogy a főváros 1926-tól tért át a vidéki csoportos üdültetésre, 1928-tól pedig a vidéki bérelt üdülőtelepeken való nyaraltatásra s 1928-ban indította meg csereüdültetési akcióját.

I. Az üdültetett gyermekek elhelyezése 1922—1936. években.

Év	Az üdültetett gyermekek elhelyezést nyertek a főváros üdülőtelepein saját budapesti	bérelt budapesti	saját vidéki	bérelt vidéki	Vidéken a helyi hatóságok áldozatkészségéből egyénenkint	csoportosan	Csereakció keretében fővárosi gyermek vidéken	vidéki gyermek fővárosban	külföldi a fővárosban	fővárosi külföldön	összesen a főváros költségén	a főváros által támogatott társ. egyesületek útján	mindösze	%
1922.	464	—	—	—	—	—	—	—	—	—	464	—	464	0·3
1923.	700	—	—	—	334	12	—	—	—	—	1.046	—	1.046	0·8
1924.	140	—	—	—	350	13	—	—	—	—	503	—	503	0·3
1925.	—	—	—	94	594	54	—	—	—	—	742	—	742	0·5
1926.	2.831	—	—	—	1.035	2.132	—	—	—	—	5.998	—	5.998	4·4
1927.	7.177	—	—	—	812	2.906	—	—	—	—	10.895	—	10.895	8·1
1928.	8.627	—	—	429	104	2.471	3.027	82	52	52	12.373	2.471	14.844	11·0
1929.	6.913	—	—	4.216	5	1.870	2.445	1.810	249	344	15.977	1.875	17.852	13·2
1930.	4.963	—	290	6.290	15	2.103	1.760	1.599	416	427	15.760	2.103	17.863	13·2
1931.	3.928	—	302	5.093	—	2.963	1.345	899	364	487	12.418	2.963	15.381	11·3
1932.	673	—	494	4.711	—	1.874	759	691	62	94	7.484	1.874	9.358	6·9
1933.	320	—	678	4.972	—	2.109	786	330	32	32	7.150	2.109	9.259	6·8
1934.	303	134	722	5.181	—	2.514	769	265	.	38	7.412	2.514	9.926	7·3
1935.	272	—	668	6.966	—	2.550	661	192	.	205	8.964	2.550	11.514	8·5
1936.	175	—	1.018	4.988	—	2.732	763	302	50	25	7.321	2.732	10.053	7·4
15 év alatt összesen ...	37.486	134	4.172	42.940	3.249	26.303	12.315	6.170	1.225	1.704	114.507	21.191	135.698	100·0

Az utóbbi években a vidéki helyihatóságok áldozatkészségének igénybevételével nyaraltatott gyermekek száma lassú emelkedést mutat, a csere-nyaraltatás azonban, amely 1928-ban oly nagy lendülettel és oly sok reménységgel indult meg, lassan sorvad. Miután a csereakció lehetővé teszi, hogy a helyihatóságok üdültetésre szoruló gyermekeik részére aránylag csekély költséggel biztosíthassák az egészségügyi szempontból oly fontos levegőváltozást, szükségesnek tartom a csereakció fejlesztését. Ehhez azonban a csereüdültetés előnyeinek felismerése és a helyihatóságok áldozatkészsége szükséges. A csereüdültetés szervezésének és irányításának munkáját egy központi szervnek kellene elvállalnia.

Békéscsaba megyei városnak ezirányban országos megmozdulást sürgető javaslatára a Városok Szövetsége is magáévá tette a városok közötti csereüdültetés gondolatát és értesülésem szerint fel fogja hívni erre a kérdésre a helyihatóságok figyelmét. Ha a vidéki helyihatóságok nem idegenkednek a gondolattól, a nyaraltatás terén 15 évi tapasztalattal rendelkező főváros szívesen vállalja a szervezésnél és irányításnál való közreműködés munkáját.

Az üdültetett gyermekek száma 1922-től 1929-ig emelkedett. 1929-ben és 1930-ban a nyaraltatott gyermekek száma majdnem azonos, 1931-től csökkent. A csökkenés annak tudható be, hogy a főváros a Budapest területén lévő iskolákban az üdültetést fokozatosan megszüntette. Ennek

közvetlen oka az volt, hogy úgy a főváros, mint a vidéki helyihatóságok pénzügyi helyzete rosszabbodott.

A II. táblázat az üdülésre ajánlott és az üdültetett fővárosi gyermekek számáról ad tájékoztatást. Az üdülésre ajánlott gyermekek legnagyobb százalékát 1926-ban nyaraltatta a főváros. Meg kell azonban említenem, hogy 1930 előtt az üdülésre ajánlott gyermekek száma nem azonos a főváros területén üdülésre tényleg ráutalt gyermekek számával, mert az első években az üdültetés kis kereteire való tekintettel az iskolák csak a legjobban ráutalt gyermekeket ajánlhatták üdülésre. Ma örömmel állapíthatjuk meg, hogy a főváros területén az egészségügyi szempontból nyaralásra utalt gyermekek majdnem teljes számban, az ínséges helyzetük következtében nyaraltatandó gyermekeknek pedig jelentős része (az összes ráutaltak kb. 75%-a) részesül a főváros útján üdültetésben.

II. Az üdülésre ajánlott és az üdültetett fővárosi gyermekek számának alakulása 1922-től 1926-ig.

Év	Az üdülésre ajánlott gyermekek száma	Az üdülésre ajánlottak közül üdülésben részesültek			
		Budapesten	vidéken és külföldön	összesen	az ajánlottak %-ában
1922	500	464	—	464	92·6
1923	3.000	700	346	1.046	34·8
1924	6.050	140	363	503	8·3
1925	5.316	—	742	742	14·0
1926	6.010	2.831	3.167	5.998	99·6
1927	14.832	7.177	3.718	10.895	73·5
1928	17.832	8.627	6.083	14.710	82·5
1929	19.605	6.913	8.880	15.793	80·5
1930	20.118	4.963	10.885	15.848	75·0
1931	21.416	3.928	10.190	14.118	66·0
1932	13.999	673	7.932	8.605	61·8
1933	13.992	320	8.577	8.897	63·6
1934	15.363	437	9.224	9.661	63·0
1935	15.927	272	11.050	11.322	71·2
1936	12.800	175	9.526	9.701	75·8
15 év alatt összesen	**186.760**	**37.620**	**90.683**	**128.303**	**68·6**

A III. kimutatás a főváros területén a 15 év alatt üdültetés céljára igénybevett iskolaépületeket sorolja fel. A főváros az iskoláiban való nyaraltatást a vidéki nyaraltatási akció kibővítésével szüntette be. Miután azonban a helyi üdültetés már az utazási költség stb. megtakarításával is olcsóbb, mint a vidéki üdültetés, azoknak a gyermekeknek a helyi üdültetését a jövőben is lehetővé kellene tenni, akiknek megerősödése pusztán a bőséges, jó táplálkozással is elérhető. E mellett nem szabad figyelmen kívül hagyni a nyaralásra alkalmas iskolaépületeknek (Svábhegy stb.) rendkívül előnyös fekvését sem.

III. Budapesten 1922—1936-ig üdültetés céljára igénybevett fővárosi iskolaépületek.

Üdülőtelepül berendezett iskolaépületek	Melyik évben?														
	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
I., Városmajor-u. 59.	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—
I., Diana-u. 4.	1	1	1	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—
I., Diósárok-u. 40.	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—
I., Zugligeti-út 61.	—	—	—	—	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—
I., Labanc-u. 31.	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—
I., Hidegkúti-út 83.	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—
II., Csalogány-u. 45.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II., Marcibányi-tér 1.	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
III., Áldás-u. 1.	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—
III., Kavics-u. 9.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
III., Ürömi-u. 64.	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—
III., Kiscelli-út 80.	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—
III., Raktár-u. 1.	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
III., Hunor-u. 20.	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
III., Szentendrei-út 8180.hr.	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—
III., Kéve-u. 41.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
IX., Gyáli-út 25.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X., Simor-u. 31.	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	[2]
X., Maglódi-út 8.	1	1	—	—	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—
X., Kozma-u. 7—9.	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	1	[2]
XI., Váli-út 1.	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—
XI., Horthy Miklós-út 27.	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
XIV., Aréna-út 25.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
XIV., Hungária-krt 170—172	—	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—
XIV., Egressy-u 69.	1	1	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
XIV., Álmosvezér-tér 2.	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—
Összesen ...	5	5	1	[1]	16	17	18	16	15	12	2	1	1	1	2

A IV. és V. számú kimutatás a főváros vidéki üdültetésének alakulását tárja elénk. A főváros vidéki üdülőtelepeinek száma 1928-tól 1930-ig emelkedett, 1931-től pedig csökkent. Az üdülőtelepek számának csökkentését az alkalmasabb, nagyobb létszámot befogadó, megfelelő piaccal rendelkező üdülőtelepek kiválasztása tette lehetővé. Ez a megoldás a gazdaságosabb üdültetést is biztosítja. Az üdülőtelepek közül a Zamárdiban lévő »vitéz nagybányai Horthy Miklósné« üdülőtelep a főváros tulajdona. A zalaegerszegi üdülőtelepet Zalaegerszeg városától 9 évre vette bérbe a főváros, a többi bérelt üdülőtelep szerződését évről-évre hosszabbítja meg. A balatonalmádi üdülőtelep a Zsófia Gyermekszanatórium Egyesület tulajdona, de a főváros népesíti be, az ellátási költségek megtérítése ellenében. Az Országos Gyermekvédő Liga tulajdonában lévő farkasgyepüi és Izabella-telepi üdülőkbe a főváros térítés ellenében küld gyermekcsoportokat, ott azonban egyidejűleg más szervek által beutalt gyermekek is üdülnek.

[1]) 1925-ben Zebegényben létesített a főváros kísérletképen üdülőtelepet. — [2]) A Simor-utcában 1932-ig, 1933—1935-ig a Kozma-utcában, az üdülőtelepeken kívül cserecsoportok is. 1936-ban az Aréna-úton csak cserecsoportok üdültek.

IV. A főváros vidéki saját és bérelt üdülőtelepei 1925-től 1936-ig.

Üdülőtelep neve	Vármegye	Melyik évben?											
		1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Alacska	Borsod	—	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—
Alpár	Pest	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—
Babócsa	Somogy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Balatonalmádi	Veszprém	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Balatonberény	Somogy	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	1	—
Balatonfüred	Zala	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Balatonszabadi	Veszprém	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1
Balatonszárszó	Somogy	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Balatonzamárdi [1]	Somogy	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	1
Bárluspad	Borsod	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—
Bélapátfalva	«	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Bicske	Fejér	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Bodvarákó	Abaúj	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—
Császtapuszta	Borsod	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Dédes	«	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	
Dég	Veszprém	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Dömsöd	Pest	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Dubicsány	Borsod	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Dunaalmás	Komárom	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Egervár	Vas	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Farkasgyepű	Veszprém	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
Galvács	Borsod	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Gödöllő	Pest	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
Izabella-telep	Pest	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Jósvafő	Abauj	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—
Karakó	Vas	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Kisbarca	Borsod	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—
Kőröshegy	Somogy	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Kőrösladány	Békés	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Márialiget	Moson	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
Mezőcsát	Borsod	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—
Noszvaj	«	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Nagybarátfalu	Győr	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Nyírbogdány	Szabolcs	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Pápateszér	Veszprém	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Putnok	Borsod	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Ráckeve	Pest	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Regöly	Tolna	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Rum	Vas	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Sajókazinc	Borsod	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Sajóvelezd	«	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	1	1
Sáta	«	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Sátoraljaújhely	Zemplén	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Somogyszentimre	Somogy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Sopronbánfalva	Sopron	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Szeged	Csongrád	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Szentendre-Izbég	Pest	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—
Szilvásvárad	Borsod	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Szin	Abauj	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Tab	Somogy	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Tállya	Zemplén	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Tamási	Tolna	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Türje	Zala	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Velence	Fejér	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—
Zalaegerszeg	Zala	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
Zebegény	Hont	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	bérelt....	1	—	—	8	18	20	18	8	7	8	8	9
	saját	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	1

[1]) Balatonzamárdi saját telep.

A VI. sz. táblázatból látjuk a vidéki helyihatóságok áldozatkészségéből és a vidéki cserenyaraltatás keretében 15 év alatt üdültetett fővárosi gyermekeknek vármegyénkinti megoszlását és tájékoztat arról is, hogy a vidéki városok és községek az elmult 15 év folyamán milyen mértékben kapcsolódtak be a főváros üdültető tevékenységébe. A vidéki községek, helyihatóságok derekasan kivették részüket a fővárosi gyermekek nyaraltatásának munkájából. Az áldozatkészségükből és a cserenyaraltatás révén 15 év alatt üdültetett fővárosi gyermekek száma megközelíti a főváros vidéki telepein ugyanezen idő alatt üdültetett gyermekek létszámát. Ezért az eredményért elsősorban Somogy, Pest-Pilis-Solt, Nógrád, Hont, Veszprém és Zala vármegye munkáját és áldozatkészségét kell megköszönni.

V. A főváros vidéki saját és bérelt üdülőtelepein elhelyezett fővárosi gyermekek megyék szerinti megoszlása 1922—1936-ig.

Vármegyében	Elhelyezve												Összesen
	1922—1923—1924	1925	1926—1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	
Abauj-Torna	—	—	—	—	106	1.132	618	369	—	—	—	—	2.225
Békés	—	—	—	—	—	215	—	—	—	—	—	—	215
Borsod	—	—	—	—	1.971	1.847	2.304	2.020	2.410	780	1.072	878	13.282
Csongrád	—	—	—	—	—	—	356	—	—	—	—	—	356
Fejér	—	—	—	—	—	344	224	304	—	—	—	487	1.359
Győr-Moson-Pozsony	—	—	—	—	36	84	53	—	—	—	—	—	173
Nógrád-Hont	—	94	—	—	—	—	—	25	—	—	—	—	119
Pest	—	—	—	387	381	303	696	417	360	432	220	160	3.356
Somogy	—	—	—	42	1.120	1.984	1.031	1.957	2.023	1.879	2.690	1.118	13.844
Sopron	—	—	—	—	31	35	—	—	—	—	—	—	66
Vas	—	—	—	—	—	216	—	—	—	—	—	—	216
Veszprém	—	—	—	—	232	420	—	—	857	1.446	1.621	1.650	6.226
Zala	—	—	—	—	234	—	113	113	—	1.366	2.031	1.713	5.344
Zemplén	—	—	—	—	105	—	—	—	—	—	—	—	331
Összesen	—	94	—	429	4.216	6.580	5.395	5.205	5.650	5.903	7.634	6.006	47.112

A főváros 1936. évi üdültető tevékenységének statisztikája.

A székesfőváros üdültetési akciója keretében 1936. évben 10.053 gyermek üdült. (5028 fiú, 5025 leány.) Ezek közül 9701 volt budapesti iskolába járó gyermek, 352 pedig vidéki, illetve csereakció útján nyaraltatott vidéki és külföldi gyermek volt. A felvétel a vidéki és külföldi gyermekek adatait is feldolgozta, a statisztikai táblákból azonban a vidéki és külföldi gyermekek adata kiemelhető.

A budapesti iskolába járó 9701 gyermeket a fővárosi iskolák, a budapesti egyházközségek és a különböző jótékony társadalmi egyesületek által ajánlott 12.800 gyermek közül válogatta ki a főváros. 1936-ban tehát a nyaralásra ajánlott gyermekek 75·8%-a üdült. A főváros 84 óvodája, 110 elemi, 56 polgári, 7 iparostanonc, 2 reál- és középiskolája egészségügyi és

VI. A vidéki helyhatóságok áldozatkészségéből és a vidéki cserenyaraltatás keretében 15 év alatt üdültetett fővárosi gyermekek megoszlása vármegyénkint.

Elhelyezve vármegyében	községek száma	1922 egyéni	1922 csoportos	1923 egyéni	1923 csoportos	1924 egyéni	1924 csoportos	1925 egyéni	1925 csoportos	1926 egyéni	1926 csoportos	1927 egyéni	1927 csoportos	1928 egyéni	1928 csoportos	1929 egyéni	1929 csoportos	1930 egyéni	1930 csoportos	1931 egyéni	1931 csoportos	1932 egyéni	1932 csoportos	1933 egyéni	1933 csoportos	1934 egyéni	1934 csoportos	1935 egyéni	1935 csoportos	1936 egyéni	1936 csoportos	összesen egyéni	összesen csoportos	Együtt
Abauj-Torna	11	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	63	—	21	—	22	—	32	—	13	—	9	—	21	—	47	—	62	—	92	5	382	387
Bács-Bodrog	21	—	—	7	—	—	—	—	—	20	—	75	—	33	78	—	66	—	37	—	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	135	240	375
Baranya	49	—	—	103	—	135	—	101	—	140	26	—	12	—	91	—	159	—	102	—	204	—	53	—	—	—	—	—	—	—	—	479	647	1.126
Békés	24	—	—	—	—	—	—	60	—	66	75	66	120	1	321	—	107	—	80	—	233	—	26	—	27	—	52	—	97	—	121	193	1.259	1.452
Bihar	19	—	—	91	12	27	13	36	13	53	26	—	78	—	51	—	13	—	14	—	13	—	23	—	76	—	24	—	51	—	104	207	511	718
Borsod	27	—	—	11	—	—	—	—	—	15	222	10	137	—	290	—	201	—	197	—	223	—	118	—	102	—	163	—	107	—	48	36	1.808	1.844
Csanád-Arad-Torontál	33	—	—	21	—	37	—	43	11	189	147	59	120	3	252	—	21	5	95	—	24	—	15	—	—	—	11	—	—	—	—	357	696	1.053
Csongrád	23	—	—	27	—	23	—	60	—	113	40	132	98	21	14	—	29	—	16	—	11	—	11	—	—	—	—	—	47	—	20	376	286	662
Fejér	40	—	—	10	—	—	—	8	20	19	141	49	337	3	290	—	230	—	194	—	137	—	19	—	101	—	69	—	17	—	89	89	1.644	1.733
Győr-Moson-Pozsony	22	—	—	—	—	—	—	—	—	12	216	—	63	5	140	—	134	—	17	—	34	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	17	654	671
Hajdú	12	—	—	—	—	—	—	28	—	33	—	28	24	—	—	—	29	—	47	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	89	100	189
Heves	20	—	—	—	—	—	—	—	—	1	86	15	—	—	230	—	214	—	77	—	103	—	78	—	21	—	114	—	60	—	9	16	992	1.008
Jász-Nagykún-Szolnok	25	—	—	12	—	5	—	16	—	58	20	31	39	3	81	—	92	—	128	—	130	—	33	—	32	—	—	—	146	—	—	125	701	826
Komárom-Esztergom	20	—	—	6	—	26	—	8	—	5	—	14	54	—	138	—	36	—	178	—	130	—	66	—	—	—	59	—	198	—	77	59	936	995
Nógrád-Hont	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	89	—	269	—	169	—	63	—	77	—	596	—	466	—	578	—	448	—	382	—	450	—	3.587	3.587
Pest-Pilis-Solt-Kiskún	112	—	—	28	—	62	—	85	—	106	157	131	344	10	871	—	1.156	7	828	—	604	—	547	—	475	—	468	—	564	429	6.482	6.911
Somogy	34	—	—	—	—	—	—	3	10	16	65	—	314	—	729	—	448	—	370	—	855	—	506	—	847	—	921	—	1.073	—	1.256	19	7.394	7.413
Sopron	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	—	—	—	133	—	84	—	71	—	21	—	31	—	32	—	16	—	16	—	30	—	451	451
Szabolcs-Ung	52	—	—	—	—	—	—	98	—	92	—	63	42	16	126	5	112	2	114	—	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	276	431	707
Szatmár-Ugocsa-Bereg	11	—	—	4	—	—	—	—	—	27	89	7	83	—	82	—	68	—	68	—	19	—	—	—	17	—	13	—	21	—	13	38	473	511
Tolna	42	—	—	1	—	—	—	2	—	—	382	4	317	7	369	—	370	—	248	—	291	—	140	—	86	—	110	—	40	—	60	14	2.413	2.427
Vas	25	—	—	—	—	—	—	—	—	4	52	32	63	—	218	—	251	—	289	—	223	—	294	—	111	—	202	—	143	—	83	36	1.929	1.965
Veszprém	31	—	—	—	—	—	—	15	—	5	88	57	124	2	380	—	172	—	182	—	160	—	119	—	115	—	135	—	134	—	236	79	1.845	1.924
Zala	53	—	—	—	—	—	—	—	—	24	153	27	140	—	341	—	238	1	360	—	172	—	79	—	254	—	431	—	99	—	208	52	2.475	2.527
Zemplén	14	—	—	13	—	35	—	31	—	32	41	12	65	—	83	—	—	—	42	—	51	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	123	282	405
Összesen	752	—	—	334	12	350	13	594	54	1.035	2.132	812	2.906	104	5.498	5	4.315	15	3.863	—	4.308	—	2.633	—	2.895	—	3.283	—	3.211	—	3.495	3.249	38.618	41.867
Együtt	—	—	—	346		363		648		3.167		3.718		5.602		4.320		3.878		4.308		2.633		2.895		3.283		3.211		3.495		41.867	

szociális okokból 7324 gyermeket ajánlott nyaraltatásra, a fővárosi egyházközségek és a jótékony társadalmi egyesületek pedig 5476 gyermeket.

A nyaraltatott gyermekek *életkor* szerint három csoportra tagozódnak. A 3—6 éves óvodás korúakra, a 6—14 éves tankötelesekre és a 14 éven felüli tanulókra és tanoncokra. Az üdültetett gyermekek 88·5%-a 6—14 éves tanköteles, a 14. éven felüli gyermekek száma elenyészően kevés. Önknét felvetődik az a kérdés, ha a 6—14 éves korcsoportban ily nagymértékben van üdültetésre szükség, mekkora a hiány a 3—6 éves és a 14—18 éves korcsoportok üdültetésénél. A nyaraltatás fejlesztésénél tehát a jövőben ezen két korcsoportra kell elsősorban fokozottabb mértékben kiterjedni. Az óvodás gyermekek üdültetésének prevenció szempontjából való fontosságát nem kell külön hangsúlyoznom.

A 14. éven felüliek csoportjának csekély számát a külföldi és a vidéki cserenyaraltatás javítja. Ezek keretében ugyanis elsősorban 14. éven felüli diákokat üdültetnek.

Meg kell említenem, hogy a 14. éven felüliek üdültetésével foglalkozik még a főváros leventeüdültető akciója. 1936-ban, mint láttuk, 2000 levente üdült 2 héten át. Ez az akció azonban nem elégíti ki az igényeket.

A főváros 1930-ban tett már kísérletet a tanonc — főként a leánytanonc — üdültetés fokozottabb megszervezésére. A kísérlet azonban sikertelen volt, mert a tanoncok sok esetben nem kaptak az üdültetés idejére szabadságot. Az ipartörvény módosításáról szóló 1936. évi VII. t.-c. biztosítja a tanoncok két heti szabadságát, s így a tanoncüdültetés intenzívebb megszervezésének korábbi akadálya ezzel elhárult.

A nyaraltatott gyermekek *vallásszerinti* megoszlás tekintetében eltérnek az összlakosság 6—15 éves korcsoportjának vallásszerinti megoszlásától. Míg az össznépesség vonatkozó korcsoportjának 1930-ban 63·7%-a római katolikus, 12·3%-a református, 4·5%-a evangélikus, 17·9%-a izraelita, 1·6% pedig egyéb vallású volt, a fővárosi iskolába járó 9701 nyaraltatott gyermek 73%-a római katolikus, 14·2%-a református, 4·5%-a evangélikus, 7·4%-a izraelita és 0·9%-a egyéb vallású volt. A római katolikus gyermekek túlsúlyát a katolikus egyházközségek jól szervezett nyaraltatási akciójának a hatósági gyermeknyaraltatásba való bekapcsolódása eredményezte. Az izraelita gyermekek csekély száma egyrészt azzal magyarázható, hogy az izraelita felekezeteknek társadalmi szervei által jól kiépített önálló üdültető tevékenységük van, másrészt, hogy szociális szempontból általánosságban kevésbbé vannak reáutalva a hatósági nyaraltatásra.

A főváros által 1936-ban nyaraltatásban részesült gyermekek *lakóhely* szerinti megoszlásáról készített tábla rámutat arra, hogy a főváros kénytelen a főváros területén lakó és nyaraltatásra utalt gyermekeken kívül a főváros

közvetlen környékén lakó, de fővárosi iskolába járó gyermekeket is részesíteni üdültetésben. Ezeknek száma elég jelentékeny: a nyaraltatott összes gyermekeknek 13·2%-a. Ha a Budapest környékén lakó és nyaraltatásban részesülő 1136 gyermeket leszámítjuk az összesen nyaraltatott 9701-ből, látjuk, hogy a főváros területén lakó gyermekek közül összesen 8565 gyermek részesült nyaraltatásban.

Az 1936. évben üdült 6—14 éves korú *budapesti* gyermekek száma 8027 volt. Az 1930-as népszámlálás szerint a 6—14 éves korú gyermekek száma Budapesten 96.377 volt. Ebből azt látjuk, hogy a főváros nyaraltató tevékenysége kerctében a budapesti 6—14 éves gyermekeknek körülbelül 8·3%-a részesül üdültetésben.

A gyermekek kerületenkinti megoszlását vizsgálva, azt látjuk, hogy a legnagyobb arányszámmal szerepel a VI., VII. és IX. kerület, vagyis tényleg a legszegényebb kerületekből válogatta ki a főváros a legnagyobb számban a nyaraltatásra küldött iskolás gyermekeket.

Ha a főváros által nyaraltatott gyermekek számát a kerületek 1930. évi 3—14 éves gyermeklakosságának számával vetjük össze, akkor a főváros gyermeknyaraltatása útján az összes gyermekeknek csak 6·8%-a részesült üdültetésben, ugyanakkor, amikor a kerületi elöljáróságok népjóléti osztályain nyilvántartott ínséges családokban élő 3—14 éves gyermekek száma az össznépesség 3—14 éves gyermekeinek 15·3%-a volt.

A szülők foglalkozásának megoszlásáról készített táblázat tanusítja, hogy az üdültetésben részesülő gyermekek túlnyomórészben az anyagilag leggyengébb néposztályból kerültek ki. A tehetősebb szülők gyermekei kivétel nélkül térítést fizettek. Számbelileg legtöbben az iparossegéd, gyári munkás és napszámos szülők gyermekei közül részesültek üdültetésben. A gyermekek kiválogatásánál tehát a szociális szempont is érvényesült. A szülők munkanélküliségére az adatfelvétel ezideig sajnos nem terjedt ki, a jövőben azonban figyelemmel lesznek a munkanélküliségre és arra is, hogy a szülők a kerületi népjóléti osztályokon nyilvántartott szegények-e.

Végül, az 1936. évi fővárosi gyermeknyaraltatás keretében üdültetett gyermekek elhelyezésének áttekintése érdekében külön összefoglaltam a főváros helyi és vidéki, saját és bérelt üdülőtelepeinek forgalmát és a vidéki vendéglátóknál üdültetett gyermekekről is készítettem kimutatást. A táblázatból látható, hogy az üdültetés átlagos időtartama a főváros különböző telepein üdülőtelepenkint változott. A leghosszabb üdültetési időszak 28, a legrövidebb 10 nap volt. A fővárosi telepeken átlag 23 napig üdült egy-egy gyermek. A vidéki vendéglátóknál elhelyezett fővárosi gyermekek üdülési időtartamának átlaga 32 nap. Volt olyan község, amelyik majdnem az egész nyári szünidőn át ott tartotta a gyermekeket (51 nap).

Az 1936. évben üdültetett gyermekek megoszlása.

a) *Nem szerint.*

gyermek	Üdült: a főváros (bérelt és saját) üdülőtelepein (gyermek)	Üdült: társadalmi szervek által, a főváros támogatásával (gyermek)	hazai csereakcióban: vidéken fővárosi gyermek	hazai csereakcióban: a főváros vendégeként vidéki gyermek	külföldi csereakcióban: külföldön fővárosi gyermek	külföldi csereakcióban: a főváros üdülőtelepein külföldi	Összesen
Fiú	2.882	1.462	443	166	25	50	5.028
Leány	3.299	1.270	320	136	—	—	5.025
Összesen	**6.181**	**2.732**	**763**	**302**	**25**	**50**	**10.053**
%	*61·6*	*27·2*	*7·5*	*3·0*	*0·2*	*0·5*	*100·0*

b) *Életkor szerint.*

életkora	Üdült: a főváros (bérelt és saját) üdülőtelepein (gyermek)	Üdült: társadalmi szervek által, a főváros támogatásával (gyermek)	hazai csereakcióban: vidéken fővárosi gyermek	hazai csereakcióban: a főváros vendégeként vidéki gyermek	külföldi csereakcióban: külföldön fővárosi gyermek	külföldi csereakcióban: a főváros üdülőtelepein külföldi gyermek	Összesen
4 éves	76	—	—	—	—	—	76
5 «	127	—	—	—	—	—	127
6 «	218	82	2	—	—	—	302
7 «	463	147	65	—	—	—	675
8 «	669	241	89	—	—	—	999
9 «	794	384	101	—	—	—	1.279
10 «	972	358	117	5	—	—	1.452
11 «	879	359	107	32	—	—	1.377
12 «	721	352	112	47	3	—	1.235
13 «	606	302	101	59	2	—	1.070
14 «	403	229	62	79	1	—	774
14 éven felül	253	278	7	80	19	50	687
Összesen	**6.181**	**2.732**	**763**	**302**	**25**	**50**	**10.053**

c) *Vallás szerint.*

vallás	Üdült: a főváros (bérelt és saját) üdülőtelepein (gyermek)	Üdült: társadalmi szervek által, a főváros támogatásával (gyermek)	hazai csereakcióban: vidéken fővárosi gyermek	hazai csereakcióban: a főváros vendégeként vidéki gyermek	külföldi csereakcióban: külföldön fővárosi gyermek	külföldi csereakcióban: a főváros üdülőtelepein külföldi gyermek	Összesen
Római katolikus	4.492	2.015	555	145	15	—	7.222
Református	1.105	154	121	102	4	—	1.486
Evangélikus	366	32	32	50	2	—	482
Izraelita	161	523	31	5	4	—	724
Egyéb	57	8	24	—	—	50	139
Összesen	**6.181**	**2.732**	**763**	**302**	**25**	**50**	**10.053**

d) *Lakóhely szerint.*

Üdült

Lakóhelye szerint	a főváros (saját és bérelt) üdülőtelepein	társadalmi szervek által, a főváros támogatásával	hazai csereakcióban		külföldi csereakcióban		Összesen
	gyermek		vidéken fővárosi gyermek	a főváros vendégeként vidéki gyermek	külföldön fővárosi gyermek	a főváros üdülőtelepein külföldi gyermek	
Budapest kerületeiből:							
I.	178	206	19	—	2	—	405
II.	170	280	14	—	3	—	467
III.	361	86	30	—	1	—	478
IV.	96	19	12	—	2	—	129
V.	449	86	38	—	3	—	576
VI.	825	255	126	—	1	—	1.207
VII.	419	531	68	—	3	—	1.021
VIII.	505	248	88	—	2	—	843
IX.	793	230	117	—	1	—	1.141
X.	527	67	149	—	1	—	744
XI.	344	205	19	—	1	—	569
XIV.	507	393	83	—	2	—	985
Vidék	1.007	126	—	302	3	—	1.438
Külföld	—	—	—	—	—	50	50
Összesen...	**6.181**	**2.732**	**763**	**302**	**25**	**50**	**10.053**

e) *A szülők foglalkozása szerint.*

Üdült

A szülők foglalkozása szerint	a főváros (saját és bérelt) üdülőtelepein	társadalmi szervek által, a főváros támogatásával	hazai csereakcióban		külföldi csereakcióban		összesen
	gyermek		vidéken fővárosi gyermek	a főváros vendégeként vidéki gyermek	külföldön fővárosi gyermek	a főváros üdülőtelepein külföldi gyermek	
Tanító, tanár	32	14	8	19	3	8	84
Köztisztviselő	221	73	12	40	5	12	363
Magántisztviselő	84	124	19	18	8	9	262
Egyéb értelmiségi	73	84	12	—	3	6	178
Közszolg. segédszemélyzet	997	115	8	42	—	—	1.162
Véderő	87	33	4	18	—	6	148
Iparos és kereskedő:							
önálló	249	197	46	22	4	2	520
segéd	1.224	864	271	70	—	—	2.429
Piaci árus	77	122	11	—	—	—	210
Varrónő	110	75	29	—	—	—	214
Napszámos, gyárimunkás	1.783	729	233	5	—	—	2.750
Egyéb	1.244	302	110	68	2	7	1.733
Összesen...	**6.181**	**2.732**	**763**	**302**	**25**	**50**	**10.053**

A főváros budapesti és vidéki saját és bérelt üdülőtelepeinek forgalma 1936. évben.

Az üdülőtelep helye	férőhely	működött -tól	működött -ig	működött üzemnapon át	Üdült gyermek összesen	Üdült ellátási napon át	Üdült 1 gyermek átlag napon át
Balatonalmádi	325	VI. 15.	IX. 15.	91	1.102	24.010	21
Balatonszabadi	1.000	VIII. 22.	IX. 12.	21	100	2.100	21
Balatonzamárdi [1])	200	VI. 25.	IX. 7.	69	531	14.703	27
Bicske [1])	105	VI. 2.	IX. 24.	105	487	12.887	26
Budapest, III., Kavics-u. 9.[2])	50	VI. 1.	XII. 30.	196	175	4.900	28
« XIV., Aréna-út 25.[2])	120	VII. 1.	VIII. 31.	45	302	3.230	10
Dédes	110	VI. 25.	VIII. 28.	61	419	9.099	21
Farkasgyepű (Bakonyi erdei isk.)	184	VII. 23.	IX. 7.	42	498	9.870	20
Izabella-telep	500	VII. 3.	VII. 24.	21	160	3.360	21
Sajóvelezd	150	VI. 25.	VIII. 28.	62	459	10.798	23
Somogyszentimre	150	VI. 10.	IX. 4.	82	587	13.577	23
Zalaegerszeg	300	IV. 1.	IX. 17.	157	1.713	42.908	25
Összesen	**3.194**	—	—	**952**	**6.533**	**151.442**	—

Vidéki vendéglátóknál (ingyen és a cserenyaraltatás keretében) 1936. évben üdült fővárosi gyermekek.

helységben	vármegyében	Üdült napon át	Üdült gyermek	Üdült ellátási napon át
Alberti	Pest	42	23	966
Alsódabas	«	29	15	435
Alpár	«	43	20	860
Apostag	«	30	20	600
Békéscsaba	Békés	21	100	2.100
Bélapátfalva	Borsod	36	14	504
Budafok	Pest	29	9	261
Budajenő	«	31	19	589
Celldömölk	Vas	31	20	620
Edelény	Borsod	43	15	645
Foktő	Pest	38	40	1.520
Fót	«	44	25	1.100
Gyömrő	«	28	20	560
Kisszállás	Bács-Bodrog	34	20	680
Konyár	Bihar	28	30	840
Kőrösszakál	«	29	28	812
Lajosmizse	Pest	29	21	609
Mátészalka	Szatmár	33	13	429
Nagytelek	Pest	56	16	896
Ócsa	«	28	22	616
Ókécske	«	43	20	860
Oroszpuszta	«	23	14	322
Örkény	«	28	22	616
Putnok	Borsod	47	19	893
Sirok	Heves	31	9	279
Soltvadkert	Pest	22	26	572
Sarkad	Bihar	51	18	918
Szigetújfalu	Pest	32	28	896
Tura	«	32	15	480
Ugod	Veszprém	23	19	437
Újiráz	Bihar	31	28	868
Vác	Pest	22	10	220
Zagyvarékás	Szolnok	31	30	930
Záhony	Szatmár	24	15	360
	Összesen ...	—	**763**	**24.293**

[1]) Székesfőváros sajátja. — [2]) Mahunka-üdülő.

A székesfőváros gyermeküdültető tevékenységének költségei.

A főváros 1922-től évről-évre fokozta gyermeküdültető tevékenységét és e célra mindig nagyobb összeget állított be költségvetésébe. 1931-ben azonban a pénzügyi helyzet arra kényszerítette, hogy a gyermeknyaraltatás költségelőirányzatát is csökkentse.

A főváros gyermeküdültetési akciója keretében nyaraltatott gyermekek ellátási költségei 1922-től 1936-ig:

Év	Üdültetett gyermekek száma	Üdültetési költségek papír korona	Üdültetési költségek arany pengő
1922	464	1,380.942	5.803
1923	1.046	21,107.511	6.278
1924	503	107,000.000	7.301
1925	742	187,594.610	12.799
1926	5.998	1.414,000.000	113.120
1927	10.895	—	312.961
1928	14.844	—	377.000
1929	17.852	—	657.815
1930	17.863	—	738.539
1931	15.381	—	632.933
1932	9.358	—	362.760
1933	9.259	—	376.387
1934	9.926	—	388.348
1935	11.514	—	421.247
1936	10.053	—	370.600

A teljesség kedvéért csatolom az üdültetési akciónak utolsó négy évi bevételéről készített kimutatást is.

Év	Az üdültetett gyermekek után fizetett térítések			Adományok	Összesen	A térítés összege hány %-a a kiadásnak
	belföldi üdültetésre	külföldi üdültetésre	kirándulásokra			
	pengő					
1933	84.880	5.150	4.786	4.676	99.492	26·4
1934	97.679	3.620	4.011	16.793	122.103	31·5
1935	86.004	8.820	3.810	1.886	100.520	23·9
1936	83.049	2.400	3.982	8.228	97.659	26·4

A térítési díjat fizetők száma 1933-ban 1966; 1934-ben 2177; 1935-ben 2474 és 1936-ban 1945 volt. A kirándulóktól beszedett térítési díj személyenkint 10 fillér volt. Adományokból a megyék, járások és néhány társadalmi egyesület (TÉBE) támogatta a főváros munkáját.

A bevételek azonban a főváros költségvetésében előirányoztattak és mint a községi háztartás bevételeit, nem lehet felhasználni újabb kiadások fedezésére, hanem a költségvetési előirányzat részbeni fedezésére szolgál.

A multban több oldalról elhangzott úgy a főváros, mint egyes társadalmi szervek nyaraltatásával kapcsolatban az az észrevétel, hogy egyik vagy másik szerv olcsóbban üdültet. A különböző szempontok szerint készített táblázatok és kimutatások összehasonlítása csak látszólag támasztotta alá ezt a véleményt, mert a vizsgált táblázatok a szükséges adatokat nem

A fővárosi nyaraltatási akció 1936. évi kiadásai.

Az üdültetés helye	Létszám			Az ellátási napok száma			Dologi kiadások								Központi és üdülőtelepi személyzeti kiadások összesen pengő	Személyzeti és dologi kiadások összesen pengő
	az üdültetett gyermekek száma	a személyzet száma	összesen	gyermek	személyzet	összesen	élelmezés	bérösszeg	tatarozás	vasúti költség	üzem fenntartása	térítés idegen intézményeknek	egyéb	összesen		
							pengő									
Dédes	419	62	481	9.099	1.252	10.351	6.250	2.500	286	3.311	2.441	—	468	15.256	4.011	19.267
Sajóvelezd	459	70	529	10.798	1.396	12.194	6.984	1.500	353	4.773	1.378	—	552	15.540	4.203	19.743
Somogyszentimre	587	75	662	13.577	1.575	15.152	8.127	1.800	9	5.626	2.370	—	685	18.617	5.367	23.984
Zalaegerszeg	1.713	235	1.948	42.908	5.457	48.365	24.874	2.500	518	16.086	6.513	—	2.186	52.677	18.137	70.814
Balatonzamárdi	531	84	615	14.703	2.042	16.745	9.748	—	1.608	3.074	5.396	—	757	20.583	6.136	26.719
Budapest VII., Aréna-út 25.	302	5	307	3.230	737	3.967	2.516	—	—	837	787	—	180	4.320	1.359	5.679
Bicske	487	28	515	12.887	534	13.421	13.073	—	—	1.117	1.233	—	607	16.030	3.613	19.643
Balatonalmádi	1.202	4	1.206	26.110	.	26.110	—	—	—	—	30	41.776	1.181	42.987	4.093	47.080
Farkasgyepű (erdei iskola)	658	2	660	13.230	.	13.230	—	—	—	—	—	21.168	598	21.766	2.034	23.800
Bp. III., Kavics-u. 9. ... Mahunka-üdülő	175	—	175	4.900	.	4.900	—	—	—	—	—	7.350	222	7.572	691	8.263
A főváros saját és bérelt üdülőtelepein összesen	**6.533**	**565**	**7.098**	**151.442**	**12.993**	**164.435**	**71.572**	**8.300**	**2.774**	**34.824**	**20.148**	**70.294**	**7.436**	**215.348**	**49.644**	**264.992**
Külföldi csere	25	3	28	1.050	126	1.176	719	—	—	1.576	535	—	54	2.884	487	3.371
Vármegyékben	763	47	810	24.193	1.510	25.703	385	—	—	4.700	2.959	—	1.162	9.206	7.486	16.692
Társadalmi egyesületek (hozzájárulás)	2.732	95	2.827	79.042	2.315	81.357	—	—	—	14.301	1.480	—	3.686	19.467	14.412	33.879
Kirándulóházak	—	—	—	63.187	6.799	69.986	20.403	—	218	7.993	1.949	—	3.172	33.735	17.931	51.666
Mindösszesen	**10.053**	**710**	**10.763**	**318.914**	**23.743**	**342.657**	**93.079**	**8.300**	**2.992**	**63.394**	**27.071**	**70.294**	**15.510**	**280.640**	**89.960**	**370.600**

A különböző telepeken egy gondozási napon egy gyermekre eső költségek.

Az üdülés helye	Létszám			Az ellátási napok száma			A dologi kiadásokból egy gyermekre egy gondozási napra esik								A személyi kiadásokból egy gyermekre esik fillér	Egy gyermek egy napi ellátási költsége összesen fillér	A gyermekek és a személyzet egy napi ellátási költsége fillér
	az üdültetett gyermekek szá ma	személyzet	összesen	gyermek	személyzet	összesen	élelmezés	bérösszeg	tatarozás	vasúti költség	üzemfenntartás	térítés más intézményeknek	egyebek	dologi kiadás összesen			
							fillér										
Dédes	419	62	481	9.099	1.252	10.351	68·5	27·5	3·1	36·3	26·8	—	5·5	167·7	44·1	211·8	186·1
Sajóvelezd	459	70	529	10.798	1.396	12.194	64·7	13·9	3·2	44·4	12·8	—	5·1	144·1	38·9	183·0	161·9
Somogyszentimre	587	75	662	13.577	1.575	15.152	60·0	13·2	—	41·5	17·5	—	5·0	137·2	39·5	176·7	158·2
Zalaegerszeg	1.713	235	1.948	42.908	5.457	48.365	58·0	5·8	1·2	37·5	15·2	—	5·1	122·8	42·2	165·0	146·4
Balatonzamárdi	531	84	615	14.703	2.042	16.745	66·3	—	11·0	21·0	36·6	—	5·1	140·0	41·7	181·7	159·5
Budapest, VII., Aréna-út 25.	302	5	307	3.230	737	3.967	78·0	—	—	25·9	24·3	—	5·5	133·7	42·1	175·8	143·1
Bicske	487	28	515	12.887	534	13.421	101·5	—	—	8·6	9·6	—	4·7	124·4	28·0	152·4	146·3
Balatonalmádi	1.202	4	1.206	26.110	—	26.110	—	—	—	—	0·1	160·0	4·5	164·6	15·7	180·3	180·3
Farkasgyepű (erdei iskola)	658	2	660	13.230	—	13.230	—	—	—	—	—	160·0	4·5	164·5	15·3	179·8	179·8
Mahunka-üdülő Bpest, III., Kavics-utca 9.	175	—	175	4.900	—	4.900	—	—	—	—	—	150·0	4·5	154·5	14·1	168·6	168·6
Átlag	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**175·0**	**161·1**
Külföldi csere	25	3	28	1.050	126	1.176	68·3	—	—	150·1	51·1	—	5·1	274·6	46·4	321·0	286·6
Vármegyében	763	47	810	24.193	1.510	25.703	1·6	—	—	19·5	12·3	—	4·7	38·1	30·9	69·0	64·9
Társadalmi szervek támogatása	2.732	95	2.827	79.042	2.315	81.357	—	—	—	18·1	1·9	—	4·6	24·6	18·2	42·8	41·6
Kirándulóházak	—	—	—	63.187	6.799	69.986	32·2	—	0·3	12·6	3·1	—	5·1	53·3	28·4	81·7	73·8

tartalmazták összehasonlításra alkalmas módon. Ezért a főváros 1936. évi nyaraltatásának költségeit részletesen szétbontottam és olyan áttekinthető táblázatba foglaltam össze, amely az üdültetésben részesülő 1—1 gyermekre eső összes költségeket összehasonlításra alkalmas módon tárja elénk. A táblázatban minden kiadást feltüntettem, függetlenül attól, hogy az később megtérül-e vagy sem és nem hagytam figyelmen kívül a központi és a felügyelő személyzet költségeit sem, illetve ezeket is arányosan szétosztottam.

Kívánatosnak tartanám, hogy a nyaraltatással foglalkozó hatósági és társadalmi szervek a jövőben kivétel nélkül ily módon állítsák össze a nyaraltatásról készített beszámolójukat, még abban az esetben is, ha ez a beszámoló nem ad kedvező összehasonlításra alkalmat, mert meg vagyok győződve arról, hogy az ilyen módon készített összehasonlító táblázatok minden egyes nyaraltatással foglalkozó szervnél lehetőséget adnak olyan tanulságok leszűrésére, amelyek a nyaraltatás megfelelőbb adminisztrálását és a lehetőség határai között a költségek csökkentését elősegítik.

Összefoglalás.

Végül összefoglalva bemutatom, hogy 1936. évben a főváros, a fővároshoz tartozó üzemek, továbbá a főváros által támogatott társadalmi szervek összesen, milyen költséggel, hány gyermeket nyaraltattak.

A főváros hatósága és a főváros támogatásával, társadalmi szervek által 1936. évben üdültetett gyermekek.

Üdültető intézmény	Üdültetett gyermekek			Megjegyzés
	a főváros gyermek-üdültetési akciója útján	más üdültető szervek útján	1936-ban összesen	
Székesfővárosi üzemek:				
a) Vízművek	163	—	163	
b) Gázművek	246	—	246	
c) Elektro Mosművek	331	—	331	
d) BSzKRt	900	300	1.200	Részben a Zsófia Gyermekszanatórium útján
Székesfővárosi árvaházak:				
a) Fiúárvaházak	—	353	353	Saját üdülőtelepén
b) »Erzsébet« leányárvaház	—	150	150	« «
Átmeneti Leányotthon	—	268	268	« «
Erdei isk. (I., Diósárok-u. 40.)	—	300	300	« «
Szabadlevegős iskola (I., Diana-u. 30.)	—	90	90	« «
Mahunka óvodás üdülő (III., Kavics-u. 9.)	175	379	554	379 gyermeket az üdülő saját kezelésében üdültetett.
Leventék üdültetése	—	2.000	2.000	A Székesfővárosi Testnevelési Felügyelőség útján
A székesfőváros (szorosan vett) gyermeküdültető tevékenys.	5.154	—	5.154	—
Támogatott társadalmi szervek	2.732	—	2.732	—
Összesen	**9.701**	**3.840**	**13.541**	

A székesfőváros által üdültetésre fordított összes kiadások 1936-ban.

Az üdültető intézmény neve:	Az üdültetésre fordított összeg pengő	Megjegyzés
A szfőv. Gyermeküdültetési akciója ..	336.721	Benne van a kirándulásokra fordított összeg (51.666 P).
Társadalmi szervek támogatása	33.879	Ebből 71.905 P térítés a nyaraltatási akciónak.
Székesfőváros üzemei	84.167	
« árvaházai	27.425	Ebből 7350 P térítés a nyaraltatási akciótól, 175 gyermek után.
Erdei és szabadlevegős iskolák	70.000	
Mahunka óvodás üdülő	40.000	
Leventék üdültetése	75.000	
Összesen ...	**667.192**	
Térítések levonásával	79.255	
Összes kiadás 1936-ban ...	**587.937**	

Az adatokból kitűnik, hogy a főváros 1936-ban 587.937 pengő költségösszeggel összesen 13.541 gyermek és fiatalkorú üdültetését tette lehetővé. Ha a 14 évnél idősebb leventék számát figyelmen kívül hagyjuk, a nyaraltatott gyermekek száma a főváros 3—14 éves gyermeknépességének körülbelül 8·8%-a. Bármennyire magas is ez az arány, mégsem tekinthető kielégítőnek s a jövőben úgy a hatóságnak, mint a társadalomnak fokozottan kell törekednie arra, hogy a fővárosban egy rászoruló gyermek se nélkülözze az üdültetés jótékony hatását. Miután azonban az eddigi áldozatokon túl előreláthatólag sem a főváros hatósága, sem a társadalom nem tud újabb jelentékeny terhet vállalni, a már meglévő intézmények racionális kezelésével és a költségek lehető csökkentésével kell nagyobbszámú gyermek üdültetését lehetővé tenni.

Mindent el kell követni a kettős üdültetés megszüntetése érdekében. Biztosítani kell, hogy a társadalmi üdültetés keretében az ingyenes helyeken elsősorban az egészségügyi és szociális szempontból feltétlenül nyaralásra szorult gyermekek nyerjenek elhelyezést. Ennek biztosítása érdekében a társadalmi szerveknek a gyermekek ingyenes üdültetésére való kiválogatását a fővárossal azonos elvek szerint kellene végezniök.

A főváros pedig törekedni fog a csereüdültetés lehető fokozására és azt hiszem, hogy a vidéki helyi hatóságok támogatásával ki lehet bővíteni azt a keretet, amelyben a főváros 1936. évben a gyermekek üdültető tevékenységét folytatta.

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 5319/1951. sz.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Bevezető	3
A gyermeküdültető tevékenység célja és módszerei	4
A gyermeküdültetés kialakulása	5
Budapest székesfőváros gyermeküdültetésének története	6
Csereüdültetés	12
A székesfőváros egyéb üdültető tevékenysége	15
Nyári egésznapos kirándulások	16
A főváros szabadlevegős iskolái	18
A fővárosi leventék üdültetése	19
A székesfőváros diákszállói	20
A budapesti hatósági intézmények, társadalmi egyesületek, vállalatok és az egyházközségek üdültető tevékenysége	21
Gyermeknyaraltatással foglalkozó egyesületek útján üdültető intézmények és vállalatok	25
Üdültetést folytató, de saját teleppel nem rendelkező egyházközségek	28
Hazánk vármegyéinek, városainak, járásainak és községeinek, vidéki jótékony szerveknek üdültető tevékenysége	30
Az üdültetés fejlődésének további iránya	38
Az üdültetés egészségügyi tényezői	41
Az üdülőtelepek	44
Az üdülőtelepek élete	46
Az üdülő gyermekek élelmezése	48
Az üdülőtelepek alkalmazottjai	50
Az üdülőtelepek felügyelete	50
Az üdülőtelepen előforduló betegségek	51
Az üdülés időtartama	52
Az üdülésre rátalt gyermekek kiválogatása	53
A gyermekek besorozása az üdülőtelepekre	54
Az üdülő gyermekek szállítása	56
Az üdülő gyermekek biztosítása	56
A főváros 15 éves üdültető tevékenységének statisztikája	57
A főváros 1936. évi üdültető tevékenységének statisztikája	62
A székesfőváros gyermeküdültető tevékenységének költségei	69
Összefoglalás	72

KÖNYV TÁRA

Felelős kiadó: dr. Illyefalvi I. Lajos.